

De beste eeuw ooit

Hoe een herhaling van de 20ste eeuw voorkomen?

juliaan van acker

© juliaan van acker (www.ministrando.org)

ISBN: 978 946 4008814

NUR: 740

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

INHOUD

DEEL I

De mythes van de Toren van Babel en de Zondvloed worden herhaald

1. Een solidaire wereldgemeenschap om de uitdagingen aan te kunnen 5
2. De oorlog komt eraan: een waarschuwing 13
3. Het explosieve mengsel van de Verlichting en islam 23
4. Het verzwakte Westen staat machteloos tegenover een imperialistische islam 27
5. Immigratie brengt veel ellende, emigratie ook 31
6. Als realistisch beleid uitblijft wordt Europa binnen afzienbare tijd het nieuwe Midden-Oosten 39
7. De jodenhaat is terug van weggeweest, met dank aan het Europese immigratiebeleid 45
8. Het begint met de hoofddoek, daarna wordt beetje bij beetje sharia-wetgeving ingevoerd 51
9. Een geweldloze burgeroorlog tegen de EU is mogelijk, en noodzakelijk 55
10. Is islam vrede? De Koran en de Rede 59
11. De Toren van Babel 67
12. Klimaatverandering is een metafysisch probleem 71
13. De klimaatcrisis 75

DEEL II

Op zoek naar een ethiek voor de 21ste eeuw: 50 beschouwingen bij de filosofie van Emmanuel Levinas 81

Slotbeschouwing 127

DEEL I

De mythes van de Toren van Babel en de Zondvloed worden herhaald

„Er is een vogel die regenfluiters genoemd wordt; zo ben ik ook; als er zich boven een generatie een onweer samen gaat trekken, dan verschijnen er van die individuen als ik” (Søren Kierkegaard, 1845)

1. Een solidaire wereldgemeenschap om de uitdagingen aan te kunnen

De 21ste eeuw kan de beste eeuw ooit worden. Een eeuw waar alle mensen menswaardig kunnen leven, zonder honger en zonder angst; waar alle kinderen, overal ter wereld, hun talenten kunnen ontplooien dank zij kwalitatief goed onderwijs; waar de natuur wordt hersteld dank zij goed rentmeesterschap. In feite is het vreemd dat deze omstandigheden nog niet zijn gerealiseerd, gezien de fantastische wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen, maar ook gezien de Verlichting van de geesten. Bovendien willen de meeste mensen niets liever dan leven in vrede, welzijn en welvaart.

In dit essay zoek ik naar wat nodig is om van deze eeuw de beste eeuw ooit te maken. Deze zoektocht leidde tot enkele voorstellen die veel weerstand kunnen oproepen, omdat ze ingaan tegen de idealen en overtuigingen van velen. Eén ding staat vast: de talenten en de intelligentie zijn gelijkmatig verdeeld over alle rassen, etnische groepen en volkeren. Overal ter wereld willen de meeste mensen vrede en rechtvaardigheid en zijn ze bereid tot grote solidariteit. We kunnen erop vertrouwen dat elk ras, elke etnische groep en elk volk de capaciteiten en de wil hebben om een herhaling van de verschrikkingen van de 20ste eeuw te voorkomen. Dit essay is bedoeld om een weg naar de door alle rassen, etnische groepen en volkeren gewenste wereldvrede te schetsen.

We staan in deze 21ste eeuw voor grote uitdagingen. De verschrikkingen van de vorige eeuw kunnen zich in extremere vorm herhalen. Het leven op deze planeet wordt bedreigd. De mens *moet* zijn verantwoordelijkheid opnemen.

We kunnen slechts hopen op een goede toekomst indien we afstand kunnen nemen ten aanzien van de tegenstellingen tussen links en rechts, tussen progressieven en conservatieven, tussen religies en tussen ideologieën. Verantwoordelijkheid opnemen vereist samenwerking.

Velen dromen van een wereld zonder grenzen, waar alle volkeren en etnische groepen in harmonie samenleven. Dit zou prachtig zijn, maar het is een gevaarlijke droom. Het is gevaarlijk omdat het niet realistisch is. De mens is ook een zoogdier, met instincten die onbeheersbaar kunnen worden. Dan gaat hij zijn territorium verdedigen tegen indringers. Hoe meer dreigingen er op ons afkomen, hoe meer kans dat een meedogenloze struggle for life ontstaat. In de jaren dertig van de vorige eeuw hebben we gezien hoe in een van de meest beschaafde landen van de wereld, biologische krachten hele massa's in beweging konden brengen. In dit essay wordt een strategie ontwikkeld om deze krachten in goede banen te leiden, want nieuwe dreigingen komen op ons af.

Elk land, elk volk, elke etnische groep, elk ras heeft de mogelijkheid de voorwaarden te creëren voor menswaardig leven. Zijn er door omstandigheden tekorten, dan kunnen anderen bijspringen. Niemand hoeft op de planeet Aarde honger te lijden.

Een land, een volk, een etnische groep en een ras vinden de kracht om de eigen beschaving op te bouwen in de verbondenheid met elkaar, vanuit gemeenschappelijke normen en waarden en in de trots over een gedeelde geschiedenis en cultuur van eeuwen ver.

Onze beschaving staat op het spel. Agressie en oorlogsdreiging nemen toe. In feite is de Derde Wereldoorlog al aan de gang, bijvoorbeeld in cyberspace of

door internationaal opererende terroristen. Als het geweld echt uitbreekt, wie zal dan de vrede op tijd kunnen herstellen? Wie zal een onherstelbare en massale vernietiging van leven en van cultureel erfgoed kunnen voorkomen? Mijn stelling is dat de vrede alleen bereikt kan worden door mensen die strak vasthouden aan enkele principes waarop menselijke verbondenheid berust.

Vooraleer deze principes aan te geven, moet eerst en vooral benadrukt worden dat dit alleen geldt als een door de mens veroorzaakte Apocalyps nabij is op of gang komt. Te denken valt aan de een na de andere terroristische aanslag van ongekende omvang, een nucleaire oorlog in het Midden-Oosten of een gigantische natuurramp of een epidemie waardoor honderdmiljoen mensen dreigen te sterven. Bij dit soort dreigingen kunnen veel landen in de ellende worden meegesleept, vooral dan in Europa omdat dit continent aan de oost- en zuidflank omringd is door landen die het meest risico lopen op fatale ontwikkelingen.

De volgende principes kunnen bij deze vreselijke scenario's het tij keren:

- (1) Iedereen keert terug naar het land waar zijn voorouders woonden, onder de mensen die dezelfde fundamentele normen en waarden delen, die kunnen trots zijn op wat zij in hun eigen cultuur hebben opgebouwd, die trots zijn op de eeuwen geschiedenis die ze met elkaar delen en die houden van hun streek en hun land
- (2) het gewone gezin, de bredere familie en de buurt vormen de hoeksteen van de samenleving en het platform voor onderlinge solidariteit
- (3) elk dorp, elke stad, elke regio en elk land worden in de mate van het mogelijke zelfvoorzienend voor de voeding en andere basale behoeften.

Vertrouwen in elkaar en een standvastig, diep gevoel van verbondenheid zijn de voorwaarden om samen sterk te staan tegenover de uitdagingen waarvoor we worden gesteld in deze 21ste eeuw. De multiculturele samenleving verhindert dit helaas. Zij polariseert meer en meer: links en rechts staan lijnrecht tegenover elkaar, progressieven en conservatieven gunnen elkaar het licht niet,

sommige bevolkingsgroepen worden diep gehaat, er zijn etnische groepen die zich afzonderen van de samenleving en met minachting kijken naar de rest van de bevolking. Zodra de uitdagingen tot echt grote spanningen zullen leiden, komt er een einde aan de multiculturele samenleving. Dan wordt duidelijk hoe onhoudbaar de vermenging is van culturen waartussen geen vertrouwen en verbondenheid groeit. Vertrouwen en verbondenheid steunen op gemeenschappelijke normen en waarden, op een gedeelde geschiedenis, op liefde voor de eigen cultuur.

We zullen de uitdagingen van de 21ste eeuw slechts kunnen aangaan indien we de noodzakelijke maatregelen nemen om het vertrouwen in elkaar, de verbondenheid en ook de onderlinge solidariteit te herstellen. In meerdere gebieden hebben de mensen nu al te maken met extreme gevolgen van de klimaatverandering. Ook op sociaal gebied kunnen extreme conflicten ontstaan. De spanningen kunnen zo hoog oplopen dat een oorlog van allen tegen allen dreigt. Bij deze catastrofale ontwikkelingen zullen we genoodzaakt zijn maatregelen te nemen die nu nog ondenkbaar zijn. Maar zonder deze maatregelen zal de 21ste eeuw de verschrikkelijkste eeuw ooit worden. De volgende maatregelen zouden het tij kunnen keren:

1. alle nationaliteitstoekenningen sinds 1960 worden ongeldig verklaard. Het doel hiervan is de opbouw van de landen van herkomst mogelijk te maken
2. iedereen keert terug naar het land van herkomst waar de voorouders woonden
3. in eigen land worden netwerken van solidariteit opgericht, bedoeld om via vrijwilligerswerk hulp en bijstand te bieden waar nodig. In feite zijn dergelijke initiatieven hier en daar al aanwezig
4. die netwerken kunnen ook internationaal opereren dank zij een fonds om teruggekeerde immigranten geruime tijd bij te staan en de ergste noden te lenigen.

Ik wil hier meteen aan toevoegen dat deze maatregelen kunnen leiden tot een opbloei van het Midden-Oosten en zwart Afrika. Daar zal voor het eerst duurzame vrede, welzijn en welvaart kunnen ontstaan. De vier voorgestelde maatregelen die in eerste instantie veel weerstand en ergernis zullen oproepen, kunnen uiteindelijk leiden tot een menswaardig leven voor honderden miljoenen mensen. Dan wordt de 21ste eeuw niet de verschrikkelijkste, maar de beste eeuw ooit.

De hier voorgestelde nationale en internationale solidariteit kan worden bekostigd door het beleid hierop af te stemmen. Wat dit bijvoorbeeld betekent op het gebied van de bewapening, de ruimtevaart, de gezondheidszorg en onze levensstijl wordt hieronder toegelicht.

Ondanks de dreigingen moet een grote inspanning worden geleverd om de wapeningswedloop te beëindigen. De triljoenen die daardoor vrijkomen zullen worden overgedragen naar het fonds dat bij de vierde maatregel werd genoemd. Hetzelfde geldt voor de ruimtevaart, omdat de prioriteiten anders komen te liggen.

Het huidige peil van de gezondheidszorg, dat op een hoog peil staat, kan het best voor twintig jaar worden bevroren. Een nationalisatie van de farmaceutische industrie en de ziekenhuizen kan de gezondheidszorg voor iedereen toegankelijk houden. Besparingen kunnen volgen als het medisch wetenschappelijk onderzoek wordt beperkt tot het hoogstnoodzakelijke, bijvoorbeeld om nieuwe epidemieën tijdig in te dammen. Het geldt dat door deze maatregelen vrijkomt, zal het mogelijk maken om over de hele wereld gezondheidszorg van hoge kwaliteit te verzekeren en om in eigen land de kosten van de gezondheidszorg in de hand te houden.

Het fonds dat bedoeld is om internationale solidariteit mogelijk te maken, kan ook verdeeld worden over de rijkere landen. Elk land heeft dan een 'buddy'-

land waarmee wordt samengewerkt. Door de fondsen op nationaal niveau onder te brengen, kan de verantwoordelijkheid gestimuleerd worden.

Daarnaast zijn er enkele richtlijnen noodzakelijk om onze levensstijl zodanig aan te passen dat verdere schade aan het milieu wordt voorkomen. De volgende adviezen lijken het meest noodzakelijk:

1. vleesconsumptie beperken tot eenmaal per week en liefst helemaal geen vlees meer
2. werkgelegenheid wordt aangeboden aan mensen uit de eigen regio
3. toerisme blijft beperkt tot eigen land of de buurlanden
4. het auto- en vliegverkeer worden tot het allernoodzakelijkste beperkt
5. het consumptiegedrag wordt beperkt tot het hoogst noodzakelijke en tot producten uit de eigen regio in de mate van het mogelijke.

Deze nieuwe levensstijl hoeft geenszins te betekenen dat we niet meer zullen genieten van het leven. Het tegendeel kan het geval zijn. We zullen minder afhankelijk zijn van materiële zaken. We zullen minder bezeten zijn naar bezit en minder hebzuchtig. Daardoor zullen de mensen zich meer kunnen concentreren op hun sociaal leven. Ouders zullen hun kinderen zelf kunnen opvoeden. De verbondenheid en de solidariteit tussen de burgers zal gevoelig toenemen.

In de volgende hoofdstukken wordt mijn visie over hoe we de wereld en de mensheid kunnen behoeden voor catastrofes verder toegelicht. De leidende gedachte hierbij kan samengevat worden in de volgende *mission statement*:

De politiek, de economie en de opvoeding hebben in de 21ste eeuw drie doelen:

1. *alle kinderen, meisjes en jongens, moeten overal ter wereld onderwijs kunnen volgen van hoge kwaliteit*
2. *overal moeten de mensen menswaardig kunnen leven*

3. in alle landen moeten de mensen goede rentmeesters zijn over de natuur.

Mijn nadruk op goed onderwijs voor alle kinderen volgt uit mijn overtuiging dat dank zij een goede opleiding voor alle kinderen, elke etnische groep, elk ras, elk volk waar ook ter wereld de eigen beschaving tot een hoog peil kan brengen. Dan is emigratie niet meer noodzakelijk.

2. De oorlog komt eraan: een waarschuwing

Dat er binnen afzienbare tijd opnieuw een grote oorlog komt, is bijna een zekerheid. Hier een aantal argumenten voor deze stelling:

- het gangbare economisch model is niet aangepast aan de demografische ontwikkelingen in de 21ste eeuw. Denk bijvoorbeeld aan de gevolgen van de vergrijzing of aan het tekort aan arbeidskrachten
- door de gevolgen van de klimaatverandering gaat de landbouw in grote delen van de wereld achteruit en komt de voedselvoorziening in gevaar (dat zou een van de oorzaken geweest zijn van de burgeroorlog in Syrië). Bosbranden, overstromingen, de grote hitte en een tekort aan drinkbaar water maken het leven aldaar onmogelijk
- veel landen hebben torenhoge, niet meer aflosbare schulden
- de middenklasse gaat er in koopkracht op achteruit
- de scheiding tussen rijk en arm neemt almaar toe
- de situatie in de meeste islamitische landen en in zwart Afrika is hopeloos (een BBC-correspondent meldde dat de meeste jongeren in Kinshasa niet naar school gaan! In Zuid-Afrika kan tachtig procent van de tienjarigen simpele zinnen niet lezen)
- de politici van de traditionele partijen zijn ziende blind en durven niet te erkennen dat de islam de fundamenten van de westerse beschaving ondergraaft
- de afgelopen 10.000 jaar ging de mensheid van de ene oorlog naar de andere
- de wapens zijn tegenwoordig uitermate technisch geperfectioneerd, de ontwikkeling van nieuwe wapens neemt exponentieel toe, onder andere wat betreft biologische oorlogsvoering, drones en robots of andere vormen van artificiële intelligentie, zodat de regeringsleiders makkelijk de controle erover kunnen verliezen. Ook is het mogelijk dat een oorlogshandeling of militaire interventie met een beperkt en tijdelijk doel, volledig uit de hand loopt. Het is niet ondenkbaar dat terroristische groeperingen de beschikking krijgen over gesofisticeerd wapentuig

- de wederzijdse afschrikking met nucleaire wapens, die ons tijdens de Koude Oorlog behoedde voor een alles vernietigende oorlog, werkt niet als de tegenstanders een jihad wil voeren: sterven als martelaar is voor hen de hoogste verdienste. De aanwezigheid van atoomwapens in landen zoals Pakistan, houdt een onvoorstelbaar groot risico in
- China is niet alleen een economische rivaal, maar heeft de afgelopen twintig jaar een enorme militaire macht opgebouwd. Niemand weet hoeveel atoomwapens en lange afstandsraketten liggen opgestapeld in een 3000 km lang netwerk van tunnels
- de massa-immigratie leidt tot grote spanningen onder de bevolking en, in tegenstelling tot de VS, blijft de EU besluiteloos en zoekt naar een 'structurele oplossing' die er nooit komt.

Wie zijn in dit moment de sterkste partijen?

- De Verenigde Staten, want die hebben het grootste en machtigste leger, met veel ervaring
- Rusland dat daarnaast ook nog een sterke leider heeft
- China: heeft een enorm groot leger en een oppermachtige leider
- Turkije: heeft een groot leger, is sterk nationalistisch en heeft een sterke leider die droomt van een herstel van het Ottomaanse Rijk

Wie zijn de zwakste partijen?

- de Europese Unie want die heeft nauwelijks een leger, er zijn geen echte leiders en de Unie is een bureaucratie met grote besluiteloosheid
- de Arabische landen
- Afrika

Wat kunnen we verwachten?

Eerst moet een gebeurtenis de lont in het kruitvat zijn. Zolang dit niet plaatsvindt, zal er geen oorlog zijn. Nu leven we hier vrij comfortabel, althans de meesten onder ons in het Westen. Er zullen daarom ook geen grote politieke

verschuivingen zijn. De traditionele partijen zullen hun macht behouden. Het kan dus nog enige tijd goed gaan, zodat de meeste mensen zich geen al te grote zorgen maken. Ik hoop natuurlijk dat het zo blijft. Deze tekst is slechts bedoeld om voorbereid te zijn.

Het zal niet altijd duidelijk zijn of we al of niet in oorlog zijn. Is cyberwar een echte oorlog? Indien ja, dan is er nu al een wereldoorlog aan de gang. In een symposium voor militairen aan de Norwich University (een militaire academie) in september 2019 werd benadrukt dat de komende oorlogen een mengsel zullen zijn van allerlei soorten bedreigingen en aanvallen, op gebied van internet, op economische en financiële markten, oorlogshandelingen in de ruimte, gevechtshandelingen achter vijandelijke linies, enzovoort. Artificiële intelligentie zal een steeds grotere rol spelen, waarbij de vraag moet worden gesteld in hoeverre de militairen hun beslissingen hiervan moeten laten afhangen (zoals bij drones die in vijandelijk gebied opereren en vanuit een bunker duizenden km verder worden bestuurd). Op het wereldtoneel zien we veel barbaarse daden, zoals het doden van burgers met gifgas. De wereld kijkt vaak toe, waardoor het moreel besef steeds verder wordt uitgehold.

In dit symposium werd benadrukt dat het opvolgen van morele regels voor militairen uiterst belangrijk is, vooral met alle nieuwe technologieën. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen professionele militairen en barbaren. Barbaren zijn diegenen die afweergeschut plaatsen bij scholen en ziekenhuizen, die milities vervoeren in ambulances en onvoorstelbare wreedheden begaan. Iedereen weet ondertussen wel wie hiermee wordt bedoeld. Helaas zijn de barbaren ook vertegenwoordigd in de Verenigde Naties.

Professionele militairen houden zich aan een morele code. De geschiedenis leert dat professionelen het altijd winnen van barbaren. Zij winnen de harten en het vertrouwen van de mensen. De morele code betekent ook dat er empathie is voor de volkeren die lijden in de strijd. Een wereld zonder empathie zou de hel op aarde zijn.

Wat er de komende jaren precies zal gebeuren is moeilijk te voorspellen. Het gaat hier om de vraag of we voorbereid zijn op komende calamiteiten en over hoe we ons kunnen voorbereiden. Het gaat ook niet om pessimisme of optimisme, want de toekomst bepalen we grotendeels zelf. Hier gaat het om een risico-analyse, die kan helpen ons goed voor te bereiden op wat komen gaat.

Een waarschuwing van een oud-directeur van de CIA

Een oud-directeur van de CIA, George Beebe, beschrijft in zijn boek 'The Russia trap: How our shadow war with Russia could escalate to World War III'¹, hoe een samenloop van omstandigheden kan leiden tot een door niemand gewenste Derde Wereldoorlog. Beebe waarschuwt voor een te simpele voorstelling van zaken, zoals de aanname dat Rusland een ambitieuze, agressieve staat is die zijn macht steeds verder wil uitbreiden. Dit zou vergelijkbaar zijn met de Tweede Wereldoorlog waar Duitsland de agressor was. De situatie nu lijkt meer op de Eerste Wereldoorlog. Ook toen wenste niemand die oorlog, maar de aanslag in Sarajevo was de trigger die leidde tot een verschrikkelijke escalatie. Toen was er geen agressieve staat die zijn territorium wilde uitbreiden. Beebe ziet de oorzaak van de Eerste Wereldoorlog als een 'systeemprobleem': de combinatie van allerlei factoren zette landen tot de oorlog aan, zoals nieuwe technologieën die als een grote bedreiging werden gezien, allianties tussen landen, tegengestelde belangen en verkeerde percepties van de bedoelingen van 'vijandelijke' mogendheden.

Nu zitten we in een gelijkaardige situatie. Na het einde van de Koude Oorlog ontstond in Oost-Europa een vacuüm. Dit werd opgevuld door een uitbreiding van de Navo. Voor Rusland was dit een bedreiging. In de beleving van de Russen wordt hun land omringd door vijandige staten, die tot doel hebben het regime in Rusland te veranderen en hun land in stukken te laten vallen. Met

¹ Beebe, G. (2019). *The Russia Trap: How our shadow war with Russia could escalate to World War III*. New York: Thomas Dunne Books.

nieuwe technologieën proberen zowel de westerse landen als Rusland elkaar schade toe te brengen of de binnenlandse situatie te ondermijnen. Er woedt een ware cyberoorlog over en weer. Zelfs de Amerikaanse verkiezingen zouden door de Russen beïnvloed zijn.

Die cyberoorlog kan makkelijk escaleren tot een Derde Wereldoorlog. We kunnen ons daartegen nauwelijks verdedigen. Als ons computersysteem wordt gehackt, dan kunnen we dat weliswaar detecteren, maar het is vrijwel onmogelijk preventieve maatregelen te nemen. Het is dus mogelijk dat een vijandelijke mogendheid de Amerikaanse satellieten hackt, de stroomvoorziening in het hele land platlegt en de nucleaire installaties saboteert. Als dit wordt ontdekt, is het te laat. In deze situatie geldt het principe van wederzijdse afschrikking, zoals ten tijde van de Koude Oorlog, niet.

Zowel het Westen als Rusland zijn in dit internettijdperk erg kwetsbaar geworden. Deze situatie is volgens Beebe zeer riskant. Er hoeft slecht iets verkeerd te gaan en er kan een escalatie volgen. Nu zien we al dat Rusland en de VS in Syrië, Oekraïne en Iran tegengestelde belangen hebben. Ook hier kan makkelijk een 'systeemprobleem' ontstaan en zitten we, zonder dat iemand het wenselijk acht, in de Derde Wereldoorlog.

Vormt China een grote bedreiging voor de wereldvrede?

Volgens Bill Gertz, national security columnist bij de Washington Times, in zijn op 19 september 2019 verschenen boek 'Deceiving the sky: Inside communist China's drive for global supremacy'² wordt China meer en meer een grote bedreiging voor de wereldvrede. Het Westen is decennia lang naïef geweest door te denken dat China slechts een economische rivaal is. Ondertussen heeft China een arsenaal van kernwapens opgebouwd, waarvan niemand de omvang

² Gertz, B. (2019). *Deceiving the sky: Inside communist China's drive for global supremacy*. New York: Encounter Books.

weet. In een 3000 km lang netwerk van tunnels liggen de lange afstandsrockets verborgen.

We moeten ons volgens Gertz ook geen illusies maken over de Chinese leiders. China wordt geregeerd door een meedogenloze maffiabende en het is gewoon een communistische dictatuur met als doel wereldoverheersing (*persoonlijke opmerking: vanuit Chinees standpunt zouden de superrijken in het Westen ook een maffiabende zijn en de wereldoverheersing van de VS lijkt voor de hand te liggen*). Meer dan één miljard mensen hebben weliswaar nu een betere levensstandaard, maar in wezen leven ze in slavernij. De controle van de staat over de bevolking is, met behulp van de meest geavanceerde informatietechnologie, vrijwel waterdicht. In China beschikken de organisaties voor binnenlandse veiligheid over alle mogelijke middelen en mankracht om iedereen in de gaten te houden.

Die technologie is trouwens gestolen van het Westen en wordt ook gebruikt voor spionage, voor financiële manipulaties en kan ook ingezet worden om de essentiële infrastructuur van het Westen, zoals het elektriciteitsnetwerk of de satellieten, te ontregelen. De VS en Europa zijn uiterst kwetsbaar omdat ze zo afhankelijk zijn van het netwerk van satellieten. Het is niet voor niets dat de VS zich verzet tegen de verspreiding van een 5G netwerk door een Chinees bedrijf.

Het streven naar wereldoverheersing door China is nu al zichtbaar in de wijze waarop het ontwikkelingslanden in de greep krijgt via leningen en infrastructuurele werken. Deze landen kunnen die leningen nooit terugbetalen en verkopen daarom aan China belangrijke delen van hun infrastructuur.

Niet alleen op militair gebied, maar ook op economisch vlak doet China er alles aan om het Westen voorbij te streven. Zogenaamd private bedrijven zijn in feite staatsbedrijven die sterk worden gesubsidieerd. Naast oneerlijke handels-

praktijken, is de manipulatie van de valuta een andere methode om het Westen op oneerlijke wijze te beconcurreren.

Om de Chinese dreiging tegen te gaan, doet Gertz een aantal aanbevelingen. Eerst en vooral moet het Westen Rusland als een bondgenoot zien. Door de huidige politiek, onder andere door Rusland sancties op te leggen, wordt dit land in de armen van China gedreven. Een tweede strategie is om rondom China een anti-missile netwerk op te bouwen in met het Westen bevriende landen zoals India en Japan. Ten derde moet het Westen China treffen in de meest kwetsbare sector, namelijk het dictatoriale regime. Chinezen die verlangen naar vrijheid en democratie moeten waar mogelijk gesteund worden. In de politieke debatten, bijvoorbeeld in internationale organisaties, moeten steeds opnieuw voorstellen worden gedaan om democratie in China op vreedzame wijze te realiseren.

Wat mij persoonlijk opvalt, is dat Europa in de wereldpolitiek geen enkele rol van betekenis speelt als het gaat om het machtsstreven van China. De Verenigde Staten voeren een correcte politiek ten aanzien van China, maar Europa verspilt zijn energie in interne twisten.

Een mogelijke oplossing: Rusland kan de Europese beschaving redden

De Europese Unie streeft naar politieke, economische, sociale en culturele eenheid. Dit is tot mislukken gedoemd. De twee belangrijkste oorzaken zijn het gebrek aan identiteit en het ontbreken van militaire macht. De identiteit die wordt voorgespiegeld heeft geen fundament. Het gaat om de Universele Rechten van de mens. Die zijn gekaapt door activisten die strijden voor gendergelijkheid en de rechten van minderheden en de LHBT-groep. Deze activisten staan vijandig tegenover het gezin en het christelijk fundament van de Europese beschaving. De Universele Rechten van de Mens is een religie zonder fundament. Wie het luidst schreeuwt, bepaalt wat we moeten geloven. Pedofielen en incestplegers hebben vooralsnog hun rechten niet opgeëist, zodat deze

minderheidsgroepen nog steeds worden gediscrimineerd. Er is een Europees Hof voor de Rechten van de Mens, net alsof de morele gedragsregels bij meerderheid van stemmen bepaald kunnen worden. Moraal is een kwestie van juridische spitsvondigheden en bureaucratie geworden. Dit Europa inspireert niemand en van enig charisma kan geen sprake zijn.

Verder ontbreekt het aan militaire macht om de politieke, economische, sociale en culturele doelen en verwezenlijkingen veilig te stellen. Europa wordt overrompeld door lieden die vijandig staan tegenover onze beschaving. China is een wereldmacht geworden die haar wil aan het opdringen is. Europa importeert de conflicten en problemen van het Midden-Oosten en Afrika. Een van de grootste bedreigingen van onze beschaving is de massa-immigratie. Dit zou opgelost worden indien Europa zo'n sterke militaire macht wordt dat wij in het Midden-Oosten en in zwart Afrika kunnen ingrijpen om daar de vrede te realiseren en een einde te maken aan de corruptie en de onderdrukking. In dat geval zou de loze kreet van 'het beschermen van onze buitengrenzen' vervangen worden door daadkrachtig beleid en kunnen de illegalen linea recta teruggestuurd worden. Helaas beschikken we niet over deze militaire macht.

De Zuid-Europese legers stellen niets voor. De Grieken, Italianen en Spanjaarden hebben niet de mentaliteit om de confrontatie hard aan te gaan. De laffe en vernederende terugtrekking van Spaanse militairen uit Afghanistan na de terroristische aanslag in Barcelona, is er het bewijs van. Duitsland zal Europa evenmin verdedigen wegens het schuldgevoel over de twee wereldoorlogen die het ontketend heeft. Kleine landen zoals Denemarken en Nederland doen braaf wat grote broer Duitsland zegt. Het Verenigd Koninkrijk heeft wel een paraat leger, maar heeft zich wijselijk teruggetrokken uit het zinkend schip dat de Europese Unie heet. Blijft over Frankrijk, maar dat land is net een tachtigjarige burgeroorlog begonnen.

Dit gebrek aan een krachtadig leger betekent dat Europa een enorm risico loopt. De Navo is vleugellam, vooral omdat de VS zich meer en meer concentreert op de binnenlandse politiek en de handen vol heeft aan de confrontatie met China. Amerika heeft geen belangstelling meer voor het Midden-Oosten,

want de VS is er niet meer afhankelijk van voor de energievoorziening. In de 'shithole countries' van Afrika zal Amerika de komende honderd jaar niet investeren. Omdat het onderwijs daar zo slecht is, is er geen perspectief voor economische ontwikkeling. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat geen enkel land zoveel doneert aan charitatieve instellingen die ook in Afrika werkzaam zijn. Dit is te danken aan de christelijke moraal die in de VS gelukkig nog steeds de bevolking inspireert.

Of we het nu leuk vinden of niet, de Europese beschaving zal slechts beschermd kunnen worden indien we beschikken over een sterke militaire macht. Rusland kan dit bieden. Er zijn meerdere scenario's mogelijk, waarvan hieronder twee kort worden besproken.

In een eerste scenario overweldigt het Russische leger het Europese continent. Is er enige weerstand, dan wordt een atoombom gegooid op een willekeurige Europese stad. Destijds hebben de Amerikanen met succes deze strategie toegepast. Twee atoombommen waren voldoende om Japan op de knieën te krijgen. Dank zij een verstandig politiek beleid van de VS werd Japan daarna een van de meest welvarende en vredige landen ter wereld. Zelfs de criminaliteit is er quasi onbestaande.

In een tweede scenario zoekt extreem-rechts toenadering tot Rusland. Extreem-rechts zal namelijk de meerderheid halen. Dit is een logische ontwikkeling gezien de gevolgen van de massa-immigratie. Het onderwijs, beginnend in de grote steden, gaat naar de knoppen. De welvaartsstaat en de gezondheidszorg worden onbetaalbaar. Immigranten concentreren zich in getto's, van waaruit de oorspronkelijke bewoners zijn weggejaagd. Hun territorium verdedigen ze met hand en tand, zodat in deze no go-zones de politie zich niet meer waagt. De populatie van deze getto's radicaliseert meer en meer. Zodra voldoende landen door extreem-rechts geregeerd worden, zal de hulp van het Russische leger worden ingeroepen om orde op zaken te stellen.

De Baltische staten en de landen van Oost-Europa die geleden hebben onder de sovjetdictatuur, zullen uiteraard huiverig staan tegenover de toenadering

met Rusland. Het argument hiervoor is echter weggefallen. De communistische ideologie is verworpen. De Russische leiders hebben de Russisch-Orthodoxe Kerk weer een centrale plaats gegeven in de nationale identiteit. De rechtse krachten in Europa zullen de christelijk ethiek van onze beschaving weer de plaats geven die haar toekomt. Het christelijk onderwijs wordt uitsluitend bestemd voor kinderen van ouders die praktiserend lid zijn van een kerk. In dit onderwijsnet wordt de elite gevormd die later de christelijke ethiek zal bewaken in de politiek, de economie en het sociaal beleid. Het gezin staat hierbij centraal. Traditionele westerse waarden die aan de basis liggen van de hoogtepunten van onze beschaving zullen de met Rusland uitgebreide Europese Confederatie schragen. Te denken valt aan het huwelijk tussen man en vrouw die een gezin stichten, de familiebanden, het samenwonen van mensen die een geschiedenis, een cultuur en christelijke waarden delen.

Zodra er vrede is in het Midden-Oosten en zwart Afrika kunnen alle immigranten terugkeren naar de landen van herkomst om daar, met solidaire steun vanuit de door het christendom geïnspireerde Europese Confederatie, een tijdperk van vrede, welzijn en welvaart te starten. Criminele illegalen en terroristen zullen verwelkomd worden in Siberische werkkampen.

3. Het explosieve mengsel van de Verlichting en islam

De Verlichting heeft de scheiding tussen kerk en staat gebracht. Dat was een groot goed, omdat hierdoor de godsdienstoorlogen werden stopgezet. Volgens sommige historici werd tijdens die oorlogen de helft van de bevolking van Duitsland uitgeroeid. De Vrede van Westfalen (1648) bracht een einde aan die verschrikkingen. Elk voordeel heeft echter zijn nadeel. De Verlichting creëerde de seculiere staat, het materialisme en het kapitalisme. Niets was er om deze ontwikkeling af te remmen, zodat we nu te maken hebben met een planeet die aan het uitsterven is en onleefbaar dreigt te worden.

Een ander probleem is dat de Verlichting slechts in het Westen heeft plaatsgevonden. In een groot deel van de wereld is er geen sprake van een scheiding tussen kerk en staat. Religie speelt daar nog steeds de hoofdrol. Met de massa-immigratie is in het Westen een bevolkingsgroep ontstaan die zich tot doel stelt Gods wil op aarde te vestigen. Dit gevaar wordt door de gevestigde macht niet gezien, omdat zij zich niet kunnen voorstellen dat nu nog een godsdienstoorlog wordt gevoerd.

Volgens de Amerikaanse miljardair en activist Peter Thiel in zijn essay 'The Straussian Moment'³ hebben terroristen en de islam de religie teruggebracht in een continent dat zich geen zorgen meer maakte over godsdienstoorlogen. Om die reden wordt voortdurend ontkend dat het gaat om een strijd tegen de islam. Terroristen en fundamentalistische moslims benadrukken daarentegen dat het gaat om een strijd tegen het decadente Westen. Vanuit het westerse gedachtengoed is een oorlogsverklaring tegen de islam ondenkbaar. Men denkt dat het hier slechts gaat om een handjevol psychopaten. We worden zenuwachtig bij de gedachte dat het zou gaan om een breed gedragen strijd.

³ Thiel, P. (2019). *The Straussian Moment*. Scribd.com

Onder moslims heerst een religieuze en politieke opvatting van de realiteit. De strijd tegen het Westen is daarom belangrijker dan de kwestie van leven en dood. Allah zal na de dood oordelen over hoe een moslim zich in deze strijd heeft gedragen. In radicale tegenstelling tot deze opvatting wordt in de westerse samenleving het leven op aarde meer gewaardeerd dan de dood en wat daarna komt. Hieruit volgt de neiging om de confrontatie te vermijden. De vijand wordt genegeerd en volgens Thiel zal de vijand daarom winnen. Voor moslims is het afschuwelijk om ons zo te zien genieten van het leven en alles te doen wat Allah heeft verboden.

Dit fundamenteel verschil in levensopvatting tussen moslims en de westerse verlichte mens leidt tot een onoplosbaar dilemma. Indien we de strijd zouden aangaan met dezelfde wreedheid als waarmee de moslims ons willen bestrijden, dan verliezen we wat het moderne Westen onderscheid van de islam. Ofwel verliest het Westen de oorlog, ofwel verliest zij haar identiteit.

Hoe kunnen we ons bevrijden uit dit dilemma? Een herwaardering van de verlichtingsidealen ligt voor de hand. Het Westen heeft echter het geloof in zichzelf verloren. Onze beschaving wordt gereduceerd tot entertainment. We amuseren ons tot we erbij neervallen. Netflix, citytrips, games, sportevenementen en de soap rondom Bekende Nederlanders vullen elke minuut van de dag. We delen lief en leed tot de dood ons scheidt, maar de liefde is amusement, leed is de treurigheid in Star Wars en de dood wordt weggemoffeld.

Ligt de oplossing in een terugkeer naar de christelijke traditie, omdat daar de wortels van onze beschaving liggen? Dit is onmogelijk. Religie is ook entertainment geworden. In een bijeenkomst van *Evangelicals for Trump* in Miami, zou president Trump een toespraak houden. Dat begon met een gebed waarbij enkele voorgangers achtereenvolgens aan het woord kwamen. We weten dat die voorgangers multimiljonair zijn. Het ging er vrij hysterisch aan toe, een paar vrouwen hielden de president stevig vast en streelden zijn arm. Trump

zelf stond er beteuterd bij. Het publiek genoot van het spektakel en joelde bij elke kreet van *'America is great'* en *'God bless America'*.

Gelukkig zijn er in het Westen voldoende bewegingen en actiegroepen die de van oorsprong christelijke waarden, meestal onbewust, verdedigen. De strijd om de mensenrechten, om respect voor het individu, voor gelijkwaardigheid van alle mensen ongeacht hun ras of geloof, tegen elke vorm van onrecht, tegen de doodstraf of voor de bescherming van de schepping en voor een rechtvaardiger verdeling van de welvaart is de ware toepassing van evangelische waarden. Of de actievoerders dat nu al of niet doen in naam van de religie doet er niet toe. Wat echter ontbreekt is politiek staatsmanschap om deze waarden te verdedigen tegen elke ondermijning ervan.

Staatsmanschap is in deze tijd ver te zoeken. Churchill en De Gaulle waarschuwden in de felste bewoordingen voor de islam. Churchill zei: 'Hoe vreselijk zijn de vervloekingen die de religie van Mohammed haar volgelingen oplegt! Naast deze fanatieke waanzin die in de mens net zo gevaarlijk is als honds-dolheid in een hond, is er de vreselijke fatalistische apathie'. Het volgende citaat is van generaal De Gaulle: 'Diegenen die geloven in de integratie van de moslims in Europa, hebben de hersenen van een kolibrie'.

Churchill en De Gaulle waren de laatste staatsmannen die Europa heeft gekend. Er is dringend behoefte aan Europese leiders met een visie en die van daaruit de oplossing niet uitsluitend zoeken in economische en technologische interventies. We kunnen de massa-immigratie bijvoorbeeld niet tegengaan met een geldstroom naar het zuiden en met ontwikkelingshulp. Dat geld komt terug naar Zwitserse bankrekeningen en de ontwikkelingshulp heeft niet geleid tot een economische verbetering.

Een soort Vrede van Westfalen waarbij de politiek wereldwijd wordt afgewezen, biedt evenmin een oplossing. Politiek zou dan vervangen worden door een wereldomvattende economische en technologische organisatie, zoals de handels-

verdragen en de informatietechnologie al laten zien. Dit leidt tot een artificiële wereld met een religie van de commercie en de techniek, een geloof in de onbeperkte macht van de mens over de natuur en onbeperkte mogelijkheden tot verandering en voor geluk. Dit is de wereld van de Antichrist. De Antichrist vervalst de wereld tot een herschepping, waar de natuur onderworpen is aan de mens om aan al zijn behoeften te voldoen. De Antichrist plant alles, voorziet alles, brengt veiligheid, comfort en zorg. Hierdoor verdwijnt de menselijkheid van de mens. De menselijke mens daarentegen geeft prioriteit aan het ethisch appel om het goede voor de medemensen te doen, boven het bevredigen van zijn eigen behoeften.

De staatsman die Europa kan redden van de ondergang zal de (op het christendom gefundeerde) ethiek terugbrengen in de politiek en de economie. Dit betekent dat er geen plaats is voor een bevolkingsgroep die de Europese ethiek ondermijnt met daaraan tegengestelde waarden en normen. Dit betekent echter ook dat deze staatsman er alles zal aan doen om die bevolkingsgroep bij te staan bij de opbouw van hun eigen beschaving. Voltaire zou hebben gezegd: 'Ik ben het niet eens met wat u zegt, maar ik zal het recht om het te zeggen tot de dood toe verdedigen'. Nu zou gezegd kunnen worden tot de moslims: 'Ik ben het niet eens met uw religie, maar ik zal het recht om een eigen beschaving op te bouwen tot de dood toe verdedigen', met als concreet voorbeeld: 'U bouwt hier geen moskeeën, maar wij zullen er alles aan doen om u solidair te ondersteunen bij de opbouw van uw landen'.

4. Het verzwakte Westen staat machteloos tegenover een imperialistische islam

Velen leggen de oorzaak van de ondergang van het Romeinse Rijk bij de inval van de barbaren. Het is beter de vraag te stellen waarom de barbaren dit rijk konden binnenvallen en Rome veroveren. Waarom was er geen weerstand? Hoe kon het dat één van de imperia dat het langst heeft geduurd, namelijk duizend jaar, zo makkelijk veroverd kon worden? De ondergang van het Romeinse Rijk verliep zeer snel met ongehoorde gevolgen. Op het hoogtepunt, in het jaar 70 voor Christus, had Rome één miljoen inwoners. Niet lang na de plundering door de barbaren was Rome niet veel meer dan een dorp met 17.000 inwoners.

Volgens de Amerikaan Lawrence Reed⁴, een econoom en historicus die als journalist gedurende 25 jaar de gehele wereld heeft doorkruist, is de ondergang van het Romeinse Rijk het gevolg van drie factoren. Deze geschiedenis is een les voor onze tijd en zou best van toepassing kunnen zijn op de ondergang van de westerse beschaving. Om die reden ga ik hier wat dieper op in. Op het eind wordt een voorstel geformuleerd om de strijd die volgt uit de onverenigbaarheid van onze Europese waarden en de islam, te vervangen door een vorm van samenwerking. Dit laatste biedt een kans om de ondergang te vermijden.

Opvallend is dat Reed de oorzaak van het einde van het Romeinse Rijk niet ziet in invallen van buitenaf, maar door een verval van binnenuit. Ten eerste was er een verval van de moraal dat leidde tot een klassenstrijd, oorlogen die veel geld kostten en hoge belastingen. Een tweede oorzaak was het despotisme waarin de oorspronkelijke republiek was uitgemonnd. De Romeinen hadden nochtans de republiek gesticht om te voorkomen dat de macht bij één man was geconcentreerd. De macht werd verdeeld. Er waren instellingen, zoals de senaat, – die nog steeds het voorbeeld zijn voor onze tijd –, en waarvan de le-

⁴ Reed, L. (2015). *Are we Rome?* Atlanta: Foundation for Economic Education.

den benoemd werden voor een bepaalde tijd. Er was in de republiek respect voor het individu, voor het particuliere eigendom en er was relatieve vrijheid. De economie bloeide. Met de machtsovername door een despoot werd de absolute macht geclaimd. Alle macht ging naar de centrale regering en de verantwoordelijkheid van het individu, het gezin en de samenleving verschoof naar de staat. Hoe groter de regering werd, hoe corrupter zij werd. Wie de macht heeft, trekt zijn vrienden aan om de macht te verdelen. Lobbyisten krijgen vrij spel. Het gevolg hiervan was een slecht management onder slechte leiders. Bekwame mensen die iedereen graag aan de leiding zou willen zien, haken af omdat ze aan deze smerige politiek niet willen meewerken. Als laatste oorzaak ziet Reed de wetgeving die meer en meer gericht was op het bevoordelen van individuen en bepaalde groepen. Uiteindelijk ontstond een monsterlijke dictatuur waarin er geen vrije meningsuiting meer was. Ook toen was er de dwang van het politiek correcte denken.

De laatste eeuw van het Romeinse Rijk werd gekenmerkt door (1) geldverslindende oorlogen; (2) een welvaartsstaat die onbetaalbaar was geworden, alle zorg werd verwacht van de Staat ten koste van de individuele verantwoordelijkheid en (3) politici die kost wat kost de macht in handen wilden houden en om die reden anderen omkochten. Hierdoor ontstond grote ongelijkheid tussen arm en rijk en tussen diegenen die de macht in handen hadden en de rest van de bevolking.

Deze laatste drie factoren vertonen een opvallende gelijkenis met wat nu gaande is in de westerse samenleving. Triljoenen worden besteed aan bewapening en aan oorlogvoeren; de welvaartsstaat is eveneens onbetaalbaar geworden en de voorzieningen kunnen de vraag naar zorg niet meer aan; de kloof tussen arm en rijk en tussen de elite in Washington, de Europese hoofdsteden en de rest van de bevolking is dieper dan ooit te voren. De macht wordt meer en meer geconcentreerd. De wetgeving wordt in sterke mate beïnvloed door lobbyisten van oppermachtige multinationals. Na hun politiek mandaat kunnen politici rekenen op een lucratieve baan in het bedrijfsleven. Rechters hebben

een te grote invloed op de politiek. Het Europees Hof van de Rechten van de Mens opereert als een soort inquisitie die mensen dwingt tot politiek correct handelen. Kortom, onze tijd vertoont zulke grote gelijkenissen met de laatste eeuw van het Romeinse Rijk, dat we hieruit wel de les moeten trekken dat het verval van de westerse beschaving onvermijdelijk en nabij is.

Zo ontstond in Europa een situatie waarbij de islam vrij spel kreeg. Deze imperialistische religie vindt geen weerstand in een Europese Unie en in landen zonder leiders die de bevolking weten te inspireren voor de christelijke of humanistische moraal. We zien deze onmacht van de politici bijvoorbeeld in de onmogelijkheid om illegalen en afgewezen asielzoekers terug te sturen. Willen we de ondergang van het Avondland voorkomen, dan zullen we een radicaal andere koers moeten varen.

We staan voor een tweespalt. Ofwel wordt de 21ste eeuw de eeuw van de door de mensen veroorzaakte apocalyps, ofwel wordt dit de eeuw van de spiritualiteit waarin de ethiek de politiek en de economie zal bepalen. Dit laatste zal lukken als de Europeanen en de moslims de handen ineen slaan. Aan de ene kant kan een Europese confederatie van natiestaten de voorwaarden creëren van een door de christelijk-humanistische ethiek geïnspireerde politiek. Aan de andere kant kunnen de moslims zich verenigen binnen een Groot Islamitisch Kalifaat in het Midden-Oosten. Als dit is gerealiseerd kan een alliantie van Europa en het kalifaat een doorslaggevende factor worden in de wereldpolitiek. Dan staat de mensheid sterker tegenover de uitdagingen van deze eeuw ten gevolge van de klimaatverandering. Ook zal deze alliantie zwart Afrika een betere toekomst kunnen bieden, want daar ligt een enorm onontgonnen menselijk potentieel. Welke staatsman maakt Europeanen en moslims bewust van deze hoopvolle optie?

5. Immigratie brengt veel ellende, emigratie ook

De beschaving van de Azteken, van de Indianen, van Afrikaanse koninkrijken en van de Aborigines is vernietigd ten gevolge van immigratie. De beschaving in Noord-Amerika en in Europa is nu aan de beurt. Dat gaat langzaam, zodat velen het niet opmerken. Een duidelijk teken is nochtans de ontwrichting van ons rechtssysteem, door niets ontziende criminelen die uit een andere cultuur komen. Als het beleid niet wordt gewijzigd, is het einde van onze beschaving in zicht. Daar kan geen twijfel over bestaan.

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de stelling dat emigratie van een groot deel van de middenklasse, van goedwillende en dynamische burgers en van de goed opgeleiden een ramp is voor de achterblijvers en dat immigratie van miljoenen mensen met normen en waarden die niet verenigbaar zijn met de onze, een ramp is voor Europa en Noord-Amerika.

Een juist politiek beleid zou tot doel hebben dat emigratie voor niemand een noodzaak is. In de huidige tijd zou dit betekenen dat in het Midden-Oosten, in zwart Afrika en in Latijns-Amerika vrede welzijn en welvaart heerst. Dit wil onder meer zeggen dat alle kinderen, meisjes en jongens naar school kunnen gaan en goed onderwijs krijgen, dat er voldoende werkgelegenheid is, dat in die regio's overal ziekenhuizen zijn waar zorg van hoge kwaliteit wordt geleverd, dat er sociale voorzieningen zijn zoals werkloosheidsuitkeringen en pensioenen, dat de politie waakt over de veiligheid van de burgers en dat de overheid zorgt voor een rechtvaardige verdeling van de welvaart.

Vrede, welzijn en welvaart kunnen in het Midden-Oosten, zwart Afrika en Latijns-Amerika worden bereikt. Alle rassen en etnische groepen zijn gelijkwaardig. De intelligentie en de talenten zijn gelijkelijk verdeeld. Als er verschillen zijn in prestaties, dan is dit een gevolg van de omstandigheden waarin de kinderen opgroeien. Economische, sociale, politieke en religieuze factoren kunnen

er oorzaak van zijn dat bij grote groepen mensen de talenten onvoldoende ontplooid kunnen worden of dat de creativiteit wordt afgeremd. Eén ding staat vast: elk volk heeft de potentie om in eigen land voorspoed te brengen. Wie daar anders over denkt, is racistisch.

De meeste mensen van eender welk ras, van eender welke etnische groep, van eender welke religie zijn van goede wil. Zij willen niets liever dan in vrede te leven. Zij willen solidair zijn met hun medemensen en zij zullen hun bijdrage leveren voor het welzijn en de welvaart van hun landgenoten.

Hoe komt het dan dat in de eerder genoemde regio's zoveel mensen in mensonwaardige omstandigheden leven of elkaar naar het leven staan? Er kunnen veel oorzaken genoemd worden, die verschillen al naar gelang de regio. Die toestand kan in verband staan met geografische factoren, economische tegenslag of met buitenlandse machten die de eigen ontwikkeling van het volk verhinderen. Maar de belangrijkste oorzaak ligt bij diegenen, uit het eigen volk, die hun medemensen niet kunnen of willen mobiliseren om tegenslagen en achterstand te overkomen. Een kleine groep trekt alle macht en rijkdom naar zich toe, verdeelt de mensen om te kunnen heersen, is door en door corrupt, waardoor ze zelf een voorbeeld zijn dat velen aanzet om even meedogenloos en egoïstisch door het leven te gaan. Als een baas in een fabriek op autoritaire wijze de werknemers onderdrukt, zullen de meeste ploegbazen even autoritair hun ondergeschikten behandelen. Hetzelfde geldt op landelijk niveau.

Een emigrant is iemand die zijn verantwoordelijkheid voor zijn landgenoten ontvlucht. Het is vooral de middenklasse die vertrekt of mensen met een redelijke opleiding, voor zoverre dit laatste in hun land mogelijk is. Wie in zijn eigen cultuur blijft, zijn land helpt opbouwen, het eigen cultureel erfgoed goed beheert en het beste van zijn beschaving vertegenwoordigt, heeft iets gepresteerd waar hij geweldig trots op kan zijn. In het Midden-Oosten, Afrika en Latijns-Amerika zijn er prachtige steden en landschappen, schitterende overblijfselen uit de tijd dat hun beschaving een hoogtepunt kende, tradities die de

bewondering van de gehele wereld opwekken. Wat een verschil met de wereld van een immigrant, die zich niet kan integreren, vaak het handje moet ophouden en ontworteld is geraakt.

Er zijn immigranten waarvan het vertrek een verlies zou zijn voor onze samenleving. Te denken valt aan al diegenen die een verantwoordelijke positie hebben ingenomen, of aan immigranten die bijdragen aan het kunst- en cultuurleven en aan de wetenschap. Dit zijn echter diegenen die een belangrijke voorbeeldfunctie kunnen leveren en in de landen van herkomst de grote sprong voorwaarts zouden kunnen op gang brengen.

De situatie in het Midden-Oosten en zwart Afrika kan slechts verbeteren als de macht van de corrupte leiders wordt gebroken en de immigranten uit Europa massaal terugkeren naar de landen van herkomst. Europa kan de terugkeerders militair en economisch bijstaan om dit mogelijk te maken.

Onze westerse beschaving is op meerdere terreinen ongeëvenaard. Op twee terreinen hebben we een voorsprong van vier of vijf eeuwen op de rest van de wereld. Dat is ten eerste de ethische grondslag van onze beschaving en ten tweede onze manier van denken, die gefundeerd is op een kritische grondhouding en op volstrekte vrijheid van meningsuiting. Die voorsprong wordt bevestigd door meerdere onweerlegbare feiten, waarvan hier bij wijze van voorbeeld enkele worden gegeven: in geen enkel andere beschaving hebben vrouwen zoveel vrijheid en rechten, nergens anders worden gehandicapten met zoveel zorg omgeven, nergens worden criminelen zo humaan behandeld, nergens anders is er zo weinig corruptie, nergens anders worden dissidenten met rust gelaten.

Door die voorsprong van eeuwen is het voor immigranten nagenoeg onmogelijk zich te integreren. De gevolgen hiervan zijn dat ze hun eigen normen en waarden in onze beschaving willen inbrengen en dat door een volstrekt andere manier van denken echte communicatie onmogelijk is. Een ander probleem is

de clanmentaliteit waardoor groepsdenken de norm is en een wij-zij tegenstelling in de hand wordt gewerkt.

Beide gevolgen ondermijnen meer en meer de westerse beschaving. Als bijvoorbeeld een politieke partij voor allochtonen wordt opgericht, worden in de Tweede Kamer discussies gevoerd waar de ene groep de andere niet kan begrijpen. Frustraties alom. Immigranten raken verbitterd en zetten zich af tegen onze beschaving. Treiteren en het gebruik van intimidatie of geweld is nooit ver weg. Het dragen van de niqab en het zwartepietendebat zijn hier voorbeelden van. Een ander voorbeeld is het oprichten van islamitische scholen. Het valt niet te ontkennen dat de kinderen daar worden geïndoctrineerd met waarden en normen die haaks op de onze staan. De verdere en misschien definitieve ondermijning van onze beschaving wordt daar voorbereid.

Door deze ontwikkelingen zit de vrije meningsuiting, wat een fundament is van de westerse beschaving, in de gevarenzone. Kunnen schrijven wat je weet en denkt, is noodzakelijk om stagnatie te voorkomen. Als die vrijheid algemeen wordt aanvaard, luistert men naar elkaar en is er sprake van echte dialoog. We kunnen dan ook onze opvattingen bijstellen indien anderen daar goede argumenten voor geven.

Nu is eerder het tegendeel het geval. Van schrijvers zoals journalisten of bloggers op internet, wordt verwacht dat ze de opinies verwoorden van de groep waartoe ze behoren⁵. Een schrijver moet de vertegenwoordiger zijn van het groepsdenken. Op die manier verliezen de schrijvers de brugfunctie die ze kunnen vervullen tussen mensen en groepen die tegengestelde opvattingen hebben.

In deze barre tijden is een succesvolle schrijver iemand met veel volgers op internet. Hij is geliefd omdat hij de opvattingen van die menigte zo goed ver-

⁵ Deze stelling wordt verder uitgewerkt in volgend boek: Packer, G. (2020). The enemies of writing. *The Atlantic*, January, 23.

woordt. Veel volgers hebben, wordt het doel van het schrijven. Wie een eigen mening zou verkondigen die niet strookt met de gangbare opinie, riskeert veroordeeld of genegeerd te worden. Het is zelfs op straf van ostracisme verboden contact te hebben met iemand die een mening heeft die niet past bij de mainstream.

We zitten als schrijvers opgescheept met een hele horde vijanden van het echte schrijven. De angst heerst onder schrijvers; ook bij journalisten is er daarom zelfcensuur. Men is bevreesd voor het morele oordeel van anderen, voor belachelijk gemaakt te worden of verbannen uit medialand. Deze zelfcensuur is nog erger dan censuur opgelegd door de staat.

Het is het veiligst om te schrijven over zaken die moreel vast staan, over zaken waarover we in feite niet meer moeten oordelen, waar iedereen al een mening over heeft, over wat 'in de mode' is. Zo'n manier van schrijven brengt geen Verlichting teweeg, maar houdt de mensen gevangen in hun eigen gelijk. Twijfel ontbreekt. Naar tegenstanders wordt niet meer geluisterd. Is dat niet het einde van de democratie?

Het echte schrijven doorbreekt de consensus, provoceert om mensen te dwingen dieper na te denken, maakt het voor de lezers oncomfortabel en maakt ze soms ongelukkig. Er is gelukkig hoop. Het is slechts wachten op gebeurtenissen waardoor de bom zal barsten en alle spanningen tegelijkertijd zich zullen ontladen.

Onze westerse ethiek en manier van denken bieden niet automatisch een reden om trots op te zijn. Onze ethische normen en waarden worden al te vaak met de voeten getreden en niet veel mensen zijn in staat tot zelfkritiek of ze staan niet open voor andere meningen. Onze ethiek en onze vrijheid van denken vergen een continue strijd, vooral dan tegen de machthebbers die ook in onze beschaving steeds weer proberen de meeste macht en welvaart naar zich toe te trekken. Zij doen het op sluike wijze, om niet de indruk te geven dat ze

zich niets aantrekken van onze ethiek. Soms zijn ze zo vermetel om in naam van de ethiek hun eigenbelang te dienen.

Daarom is het goed even te wijzen op onze belangrijkste ethische normen (wat tussen haakjes staat is in andere beschavingen ver te zoeken, alhoewel ook wij niet altijd vrijuit gaan):

- bemin uw vijanden (waardoor tegenstanders altijd gerespecteerd worden, – wij vermoorden geen advocaten-, en waardoor zelfs criminelen humanaan worden behandeld)
- geef het brood uit uw mond aan wie honger heeft (waardoor overdreven rijkdom en het graaien schandalige vormen van onrecht zijn; de rijkste olielanden grenzen aan de armste landen ter wereld)
- heb uw naasten onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig lief (waardoor er nooit een argument gevonden kan worden voor echtscheiding, voor vrouwenonderdrukking, voor steniging, voor eerwraak).

Om ons hier te beperken tot Europa: als we deze drie ethische normen respecteren, dan geven we aan de hele wereld het voorbeeld om van de aarde een aardse paradijs te maken. Het voorbeeld geven is genoeg. We hoeven de anderen niet de les te lezen. We hoeven de anderen niet te zeggen hoe ze de mensenrechten moeten respecteren. In andere landen willen de meeste mensen niets liever dan die rechten respecteren. Als alle immigranten uit Europa terugkeren naar de landen van herkomst, zullen zij met hun Europese ervaring in die landen vrede, welzijn en welvaart kunnen brengen. De Europeanen zelf zullen uit ethisch plichtsbesef solidair met hen zijn, in woord en vooral in daad.

Opdat de teruggekeerde immigranten en de mensen van goede wil in al die landen de kans zouden hebben menswaardige levensomstandigheden te creëren moeten diegenen die dit belemmeren, hun macht worden ontnomen. Nu kunnen zij hun posities behouden en vooruitgang in hun landen tegenhouden, ondermeer dank zij internationale organisaties zoals de Verenigde Naties. Deze

organisaties moeten zo snel mogelijk afgeschaft worden, want ze zijn een instrument geworden in handen van door en door corrupte machthebbers. Deze laatsten laten zich in die organisaties vertegenwoordigen door hun handlangers.

De kracht voor een politiek beleid dat in alle landen vrede, welzijn en welvaart mogelijk kan maken, is gefundeerd op nationale trots, de eigen identiteit en verbondenheid tussen mensen die een gemeenschappelijke geschiedenis en ethiek delen. Daarom moet Europa een confederatie van nationale staten worden, die samenwerken op economisch vlak en op het gebied van defensie. Het buitenlands beleid moet gebaseerd zijn op vriendschapsverdragen tussen individuele landen, die met elkaar een broederband aangaan. Elk land behoudt zijn eigen identiteit en nationale trots. Europese landen worden zo machtig en welvarend dat ze solidair kunnen zijn met landen in het Midden-Oosten en Afrika. Het is niet uitgesloten dat blanke Amerikanen zich komen vestigen in een moslimvrij Europa, omdat in Noord Amerika de massa-immigratie tot een uitzichtloze burgeroorlog geleid zal hebben.

We hebben dringend behoefte aan politici die de moed hebben luidop te zeggen wat ze in de grond van hun hart weten, namelijk dat de massa-immigratie van moslims en van zwarten uit Afrika verschrikkelijke gevolgen heeft die in kracht zullen toenemen. Dit leidt onherroepelijk tot het einde van de Europese beschaving. Niet alleen wij zullen hiervan het slachtoffer zijn, maar ook in het Midden-Oosten en in zwart Afrika zal de hoop op verbetering vervliegen. De enige macht die deze landen op weg naar vrede, welzijn en welvaart kan helpen, namelijk een krachtig Europa, zal machteloos geworden zijn.

Er is echter hoop. Mede door de torenhoge schuldenlast van de landen en de gevolgen van de klimaatcrisis, zal de massa-immigratie escaleren in een uitholling van de sociale voorzieningen, een verarming van de middenklasse en uiteindelijk in (burger-)oorlogen en geweld. Het positieve hieraan is dat we ge-

dwongen zullen worden radicale politieke maatregelen te nemen. Wat nu nog voor onmogelijk wordt gehouden zal mainstream worden.

6. Als realistisch beleid uitblijft wordt Europa binnen afzienbare tijd het nieuwe Midden-Oosten

Er is een merkwaardig verschil tussen het politieke landschap van Nederland en België. Een analyse hiervan kan voor beide landen en voor Europa in het algemeen, nuttig zijn. In België is er namelijk een politieke partij, het Vlaams Belang, die door nagenoeg alle partijen wordt uitgekotst. De volksvertegenwoordigers van die partij worden verafschuwd, misprezen en als melaatsen behandeld.

Dit leidt soms tot kolderieke en kinderachtige taferelen, zoals bij de installatie van de nieuwe Kamerleden. Tijdens die ceremonie mag traditiegetrouw het jongste kamerlid naast de voorzitter komen zitten. Dat was toevallig Dries van Langenhove van het Vlaams Belang. Om dit te voorkomen, leidde de voorzitter de ceremonie vanaf zijn bank in het halfrond. De Groene Partijen zijn het felst in het demoniseren van het Vlaams Belang. Vooral de Franstalige media doen hier driftig aan mee, schilderen vrijwel alle Vlamingen af als nazi's en als het Vlaams Belang een verkiezingsoverwinning behaalt, heeft men het over een 'zwarte zondag'.

In Nederland hebben we de Centruumpartij gehad, maar die stelde nauwelijks iets voor en is een zachte dood gestorven. Met een partij als de PVV blijft men on speaking terms en die partij mocht ooit eens meedoen met de regering. Het Forum voor Democratie heeft een partijvoorzitter die klassieke piano speelt, dus dat zit wel goed, en meester Hiddema kijkt vragenstellers zo vertederend aan, dat niemand het in zijn hoofd krijgt iets oneerbaars over zijn partij ook maar te denken.

Waarom spat in het ene land de haat eruit, terwijl in het andere land men met respect voor elkaar blijft voort polderen? Om dit te begrijpen kan best een onderscheid worden gemaakt tussen boosheid en verachting. Politici mogen best

boos zijn op elkaar, maar wie boos is heeft in elk geval geluisterd naar de argumenten van de tegenstander. Zonder zich ingeleefd te hebben in het standpunt van de ander, zou men niet boos geworden zijn. Boosheid is in zekere zin ook een oproep om van standpunt te veranderen. Kortom, boosheid is een vorm van sociaal contact, met zowel een negatieve als een positieve kant.

Verachting daarentegen is louter negatief. Hier laat men de ander weten dat hij minderwaardig is en dat het daarom niet de moeite is om naar hem te luisteren. Er is geen enkele bekommernis voor de ander. Verachting houdt elk compromis tegen en leidt tot een levenslange breuk. In de VS bijvoorbeeld is een op de zes Amerikanen gestopt met praten met een familielid of met een goede vriend ten gevolge van meningsverschillen bij de presidentsverkiezingen van 2016. Dat is geen gevolg van boosheid op elkaar, maar van verachting.

We moeten ons grote zorgen maken als verachting het politieke landschap begint te kleuren. Gelukkig beschikken de burgers in Europa niet over vuurwapens. In de VS kan de toenemende verachting tussen '*liberals*' en conservatieven leiden tot de meest bloedige burgeroorlog die de mensheid ooit heeft gekend. In België is het politieke klimaat vergiftigd en de 810.177 kiezers van het Vlaams Belang worden voortdurend geschoffeerd.

In Nederland proberen de partijen die aan de macht zijn zo goed als het kan tegemoet te komen aan de verzuchtingen van het volk. Dit betekent dat één van de problemen die voor beide volkeren de hoogste prioriteit hebben in de Belgische politiek wordt genegeerd, maar in Nederland toch de nodige aandacht krijgt. Ik heb het hier natuurlijk over de massa-immigratie van moslims die een ideologie aanhangen die haaks staat op de westerse normen en waarden. Een ideologie waarbij de verachting van 'de anderen' dagelijks wordt gepredikt en van kleins af wordt ingeprent.

Nederland staat in haar positie vrij alleen. Europa wordt geteisterd door een gebrek aan beleid ten aanzien van de islam en de massa-immigratie. In Frank-

rijk wordt het Rassemblement National van Marine Le Pen evenzeer geminacht als het Vlaams Belang in België. In Duitsland heerst een panische angst voor een terugkeer naar de donkere jaren dertig. Dit betekent dat noch in België, noch in Frankrijk en Duitsland gezocht wordt naar een oplossing voor het reële gevaar dat de islam voor Europa betekent.

Als een verstandig en realistisch beleid uitblijft, wordt Europa binnen afzienbare tijd het nieuwe Midden-Oosten. Nu al zijn er in Frankrijk veel moslimenclaves waar de sharia-wet heerst en waar de politie niet meer durft te komen. Radicale moslims en overlastgevende illegalen uit Noord-Afrika hebben in Duitsland vrij spel. De situatie in het Brusselse Molenbeek is over de gehele wereld bekend.

In Nederland valt het tot nog toe best mee. Er zijn geen no go-zones. Immigratie en integratie staan hoog op de agenda. Dat komt wellicht doordat hier beter wordt geluisterd naar de tegenstanders van de immigratie. Wat ook een rol speelt is dat de Nederlandse politici beschikken over een grote pot geld, waarmee mensen zoet gehouden kunnen worden. Nu de aardgasbaten opdrogen, is het de vraag hoe lang deze vorm van omkopen van het volk nog kan duren.

Het Nederlands beleid zal op den duur weinig uithalen en de ontwikkeling naar toestanden zoals in het Midden-Oosten niet kunnen verhinderen. Het ontbreekt binnen Europa aan een verstandig beleid ten aanzien van het islamitisch gevaar. De laatste staatsmannen die Europa heeft gekend, Churchill en De Gaulle, hebben in de felste bewoordingen gewaarschuwd voor het geweld dat inherent is aan de islam. Wie dit laatste ontkent, liegt gewoon. Onder deze staatsmannen, die uit ervaring wisten waarover ze praatten, zou gezinshereniging nooit hebben plaatsgevonden. We kunnen slechts hopen dat de voorspelling van generaal De Gaulle uitkomt. Hij zei namelijk dat in Europa het christendom uiteindelijk zal zegevieren omdat de waarden waar het christendom voor staat, de beste zijn die de mensheid ooit heeft gekend.

Dit laatste brengt mij tot de conclusie dat in het christendom geen plaats is voor verachting: 'Bemint uw vijanden'. Dit gebod is ook de titel van een boek van de president van het American Enterprise Institute, Arthur Brooks: *Love your enemies: How decent people can save America from the culture of contempt*⁶. Hij houdt een krachtig pleidooi om respectvoller met politieke tegenstanders om te gaan. Negen op de tien Amerikanen zijn het toxische politieke klimaat in de VS beu. Verachting is de slechtste strategie om mensen van iets te overtuigen. We laten ons het best overtuigen door mensen met wie we ons verbonden voelen.

Brooks geeft een concreet advies: praat met de tegenstander over zijn gezin, zijn hobbies, zijn gezondheid, want op die manier bewijs je dat je bekommerd bent om zijn welzijn. Als we over die persoonlijke dingen praten, ontdekken we dat de ander ook het beste wil voor zijn landgenoten. Brooks benadrukt dat het niet moet gaan om het bereiken van overeenstemming: 'Meningsverschillen bieden de sleutel tot excellente resultaten en voor vooruitgang' en 'Het gaat ook niet om tolerantie of om beschaafd gedrag, maar om de keuze hoe we zullen handelen'.

We moeten een onderscheid maken tussen de ideeën die we verachtelijk vinden en de mensen die ze hebben. Die mensen willen ook goed zorgen voor hun gezin, willen goed werken, willen een goede collega zijn, willen de positie van de armen verbeteren, enzovoort.

Mijn advies is dat de Nederlandse politici hun overlegmodel met de anti-immigratiepartijen volhouden en dat in Europa dit voorbeeld wordt gevolgd. Respect voor de anderen hoeft niet te betekenen dat men het met hen eens is. Maar respect biedt een betere kans om ten eerste onverantwoorde immigratie een halt toe te roepen en om, ten tweede, een solidaire alliantie aan te gaan met

⁶ Brooks, B. (2019) *Love your enemies: How decent people can save America from the culture of contempt*. Main: Broadside Books.

de landen van herkomst waar de moslims onder elkaar in vrede en welzijn kunnen leven.

7. De jodenhaat is terug van weggeweest, met dank aan het Europese immigratiebeleid

De Shoah markeert voor eeuwig de Europese geschiedenis. Ondertussen is de jodenhaat terug van weggeweest, met dank aan het Europese immigratiebeleid. Van waar die diepgewortelde jodenhaat? In dit hoofdstuk wordt geprobeerd hier een antwoord op te geven, vanuit de vraag wat de jood zodanig kenmerkt dat hij haat opwekt bij niet-joden. Daarna ga ik in op enkele aspecten van dit antisemitisme en op de manier waarop jodenhaat bij moslims, bij extreem-rechts en binnen de Europese Unie ons dichter bij een door de mens veroorzaakte Apocalyps brengt.

Het begint al in de Bijbel waar geschreven staat dat het joodse volk door God werd uitverkozen. God heeft met hen een verbond gesloten. Dit laatste betekent dat het joodse volk altijd zal blijven bestaan en overwinnen. Het verhaal van het joodse volk begint met de bevrijding uit de slavernij in Egypte en de vestiging in het door God beloofde land.

Als we kijken naar de geschiedenis van het joodse volk dan is er een opeenvolging van onderdrukking en vervolging. Toch weet het joodse volk telkens er weer bovenop te komen en het behoudt al duizenden jaren zijn identiteit. Draagt het joodse volk misschien het geheim van het leven en is dit een bewijs van een verbond met God? De psychoanalyse die door de jood Sigmund Freud werd bedacht, licht de sluier van dit geheim een beetje op. De levensdrang van de mens ligt in de driften die vanuit ons diepste onbewuste de energie leveren voor ons voelen, denken en handelen in ons bewuste leven. De psychoanalyse helpt om ons te bevrijden van de trauma's ten gevolge van de onderdrukking van het driftleven, zodat ze niet ons hele leven of ons lot blijvend bepalen. Freud geeft hiermee aan hoe de mens de verschrikkingen uit zijn verleden kan overwinnen. De psychoanalyse is een door en door joodse leer, als antwoord op alle diep verdrongen trauma's die het joodse volk heeft moeten ondergaan.

Er is echter meer. Het joodse volk bracht ook een ethiek in de wereld. De Tien Geboden leggen de grenzen vast tussen goed en kwaad. Hier schiet de psychoanalyse te kort. Het principe van de driftenergie verklaart niet waarom we de keuze zouden moeten maken tussen goed en kwaad. De keuze voor het leven en de wil om het lijden en de vervolging te overwinnen, kan zowel leiden tot een strijd tegen de anderen om *zelf* te overleven, als tot een engagement voor anderen opdat *zij* kunnen overleven. Waar die keuze vandaan komt wordt toegelicht door de joodse filosoof Emmanuel Levinas. Deze filosoof maakte weliswaar een scherpe scheiding tussen zijn filosofisch werk en zijn studie van de Talmoed, maar de filosofische vragen die hij stelt zijn geïnspireerd door bijbelse verhalen.

Volgens Levinas⁷ is het in de ontmoeting met de Ander dat ik het appèl hoor om hem niet te doden en, wat op hetzelfde neerkomt, het goede voor hem te doen of mijn verantwoordelijkheid voor hem op te nemen. 'Doden' wordt hier niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk bedoeld. Iemand negeren is in zekere zin hem een beetje doden, hem dood wensen. Alvorens iemand te kunnen negeren, moet je hem eerst hebben gezien. In die zin is negeren een bewust proces om de ander uit jouw wereld te bannen.

De kernvraag is waar dit appel om het goede te doen vandaan komt. Volgens Levinas komen we bij dit verzoek op het idee van God. De God in de filosofie van Levinas is niet de God die de atheïsten verwerpen of hebben dood verklaard. Levinas maakt een onderscheid tussen een 'economische' God en de afwezige God. De economische God werd door de mensen verzonnen, als een soort hulp om hun zorgen en lijden te helpen overwinnen; of als een God die de kracht geeft om de strijd te winnen. Die strijd wordt dan een Heilige Oorlog genoemd. '*Gott mit uns*' en '*Allahu Akbar*'. Die God bestaat inderdaad niet. Het is daarom interessant om aan een atheïst de vraag te stellen in welke God hij niet gelooft.

⁷ Levinas, E. (1961). *Totalité et Infini: Essai sur l'extériorité*. La Haye: Martinus Nijhoff Publishers.

De afwezige God is voor de mens niet te begrijpen. Hij laat slechts een spoor na, bijvoorbeeld door via de Ander tot mij te spreken in de vorm van een appèl om goed te zijn voor die Ander. In dezelfde zin zouden we de gehele schepping kunnen begrijpen als een spoor van een transcendente macht. Het begrip 'spoor' is raadselachtig, want een spoor is de aanwezigheid van een afwezigheid.

We beginnen slechts te bestaan als we er zijn voor de Ander: 'Kijk, hier ben ik'. Hier geef ik antwoord op het appèl van de Ander. Ik ben verantwoordelijk voor alles en voor allen, hoe de Ander zich ook gedraagt en ondanks mijn wens om van deze ondraaglijke last af te komen. Deze openheid naar de Ander betekent een bevrijding uit de geslotenheid in mijzelf. Dit moeten we stellen tegenover de mens die volledig ik-gericht is en de Ander negeert of hem dienstbaar maakt aan het eigenbelang. Deze mens is de gevangene van zijn ik. Deze mens hoort moedwillig het appel van de Ander niet. Dat is het begin van alle kwaad in de wereld.

Nagenoeg de gehele familie van Levinas werd vermoord door de nazi's, die hierbij konden rekenen op de enthousiaste medewerking van de Litouwers. Niettemin heeft Levinas daarna zijn filosofie opgebouwd vanuit het gebod 'Gij zult niet doden'. Bij Levinas is er geen woord van haat. Dit is uitzonderlijk en getuigt van een bovenmenselijke, volmaakte ethiek. Deze joodse boodschap is cruciaal voor onze tijd. Sociale media lopen over van de haatberichten. De haatlijkheden tussen de Democraten en de Republikeinen in de VS zijn een slecht voorbeeld voor de gehele wereld. De haat van de islamisten leidt tot ongehoorde wreedheden. Is de stem van Levinas die van een roepende in de woestijn?

Als bovenstaande argumentatie wordt gevolgd, dan wordt duidelijker waarom antisemitisme de gehele geschiedenis door heeft gewoed en telkens weer opduikt. Het judaïsme doet namelijk een appèl op de mens om zijn driftenergie

te gebruiken om het goede te doen of om zich verantwoordelijk te gedragen. Dit zou bijvoorbeeld verklaren waarom joden, in vergelijking met alle andere volkeren, veel meer hebben bijgedragen aan de wetenschap en de cultuur.

Er zijn dus twee oorzaken van antisemitisme. Ten eerste de kanalisering van het driftleven en ten tweede jaloezie. Kanalisering van het driftleven betekent dat we onze agressie moeten beheersen, dat de seksuele lusten in dienst moeten staan van onze liefdesrelatie met de Ander en dat onze lustbevrediging in het algemeen niet ten koste mag gaan van het welzijn van anderen. Deze beperkingen worden in onze consumptiemaatschappij nauwelijks nog aanvaard. Economische groei ten koste van alles is een vorm van agressie. Wie niet beantwoordt aan onze egocentrische behoeften, laten we vallen. Goed rentmeesterschap over de planeet aarde, met het oog op het welzijn van toekomstige generaties, wordt schromelijk verwaarloosd.

Jaloezie als tweede oorzaak van antisemitisme volgt uit wat het joodse volk heeft gepresteerd. Het meest frappante voorbeeld is de staat Israël: in een regio vol haat, geweld, stammenoorlogen en religieus fanatisme is er een klein paradijs waar democratie heerst, waar topprestaties worden geleverd op wetenschappelijk, technologisch en cultureel gebied, waar de mens geniet van de vruchten van de aarde en waar de mensen hun tradities koesteren.

De moslims haten de joden uit jaloezie. Moslims worden door de islam onderworpen en hebben nooit geleerd kritisch na te denken. Daarom dragen de moslims nauwelijks iets bij aan de wetenschap en de cultuur. De joden integendeel leren van kleins af teksten op persoonlijke wijze kritisch te interpreteren, wat de intellectuele ontwikkeling krachtig bevordert. Vandaar hun topprestaties. De vergelijking tussen de puinhoop in het Midden-Oosten en de pracht van Israël spreekt boekdelen.

Extreem-rechts haat de joden omdat het judaïsme de liefde voor de vreemdeling predikt. Het goede doen voor de Ander kent geen grenzen en beperkingen.

Ieder mens is de Ander, onafhankelijk van zijn afkomst of etnische achtergrond. Is de houding van de joden tegenover de Palestijnen misschien een bewijs van het tegendeel? Is in dit verband de politiek van Israël extreem-rechts? Het gaat puur om zelfverdediging tegenover een volk dat de jodenhaat nooit zal opgeven en waarmee om die reden helaas geen verdragen zijn te sluiten. Moest de jodenhaat worden opgegeven, wat ondenkbaar is, dan zou het gehele Midden-Oosten dezelfde bloei kennen als Israël. We kunnen er zeker van zijn dat de joden, gezien hun ethiek, al te graag zouden willen samenwerken met de Palestijnen en meehelpen aan de opbouw van hun land. De haat die van één kant komt en in de Koran wordt geproclameerd is helaas onuitroeibaar.

De Europese Unie zal nooit toegeven dat jodenhaat haar politiek inspireert. Kijken we echter naar de feiten dan zien we wat anders: wie miljoenen potentiële jodenhaters op zijn grondgebied toelaat, weet donders goed dat dit tot gevolg zal hebben dat alle joden moeten vluchten. Dat is na 1956 ook al gebeurd vanuit de islamitische landen. Dat komt de EU trouwens goed uit, want ondanks de mooie woorden over de moraal en de vrijheid, komt uiteindelijk het gehele beleid van de EU neer op economische groei en maximale winst maken. Verantwoordelijkheid voor de toekomstige generaties delft hier het onderspit.

Door de waanzinnige economische productie met alles wat daarmee samenhangt, zoals transport en luchtvervuiling, zijn we onszelf aan het uitroken. De burgers zijn bang geworden wegens de klimaatverandering, de luchtvervuiling en het uitsterven van planten en dieren. Die angst is terecht, want de door de mens veroorzaakte Apocalyps is in gang gezet. Indien de Europese Unie de ethiek van het judaïsme (en het christendom) als fundament zou nemen, moet het tot nu toe gevoerde beleid radicaal gewijzigd worden. Dan zouden we goede rentmeesters zijn over de planeet aarde. Dan zouden we nooit toelaten dat één procent van de bevolking de helft van alle bezit voor zich opeist. Die radicale wijziging is echter ondenkbaar, gezien de grote belangen. We kunnen ons zelfs afvragen of de hetze tegen de katholieke kerk in de MSM niet hetzelfde

doel heeft als het antisemitisme, namelijk de afwijzing van een moraal die het goede doen voor de Ander absolute prioriteit geeft op het eigenbelang.

Wat zal het uiteindelijke resultaat zijn van het steeds erger wordend antisemitisme? Daar kan ik zelf geen antwoord op geven. Er kan hier wel gewezen worden op een aloude voorspelling die zegt dat als alle joden zijn teruggekeerd naar het Beloofde Land, het einde der tijden is aangebroken. Dan zullen de joden bevrijd zijn en wij zullen ons in de duisternis bevinden, samen met de moslims.

8. *Het begint met de hoofddoek, daarna wordt beetje bij beetje sharia-wetgeving ingevoerd*

Een literair hoogtepunt van de 20ste eeuw was de roman *La Peste* van de Franse schrijver en filosoof Albert Camus⁸. Het is het fictieve verhaal van een pestepidemie die uitbreekt in de Algerijnse stad Oran. Het begint met een paar dode ratten, dan enkele tientallen totdat uiteindelijk duizenden dode ratten op straat en in de huizen liggen. Daarna breekt de pest uit. Eerst een paar doden, dan tientallen en na korte tijd duizenden per week. De overheid is er niet op voorbereid, ziet niet de ernst van de bedreiging en besteedt haar energie aan het bijhouden van statistieken. De mensen weigeren eerst te geloven dat de pest is uitgebroken. Uiteindelijk ondergaat het volk gelaten haar lot en creëert hiermee haar eigen gevangenis.

Camus zet hier de mens neer die machteloos staat tegenover onbekende dreigingen. Sommigen doen wat ze kunnen om hun medemensen te helpen. Enkele zien een kans om eraan te verdienen. De lokale media zijn er blind voor en de informatie wordt gemanipuleerd. Als er bijvoorbeeld 800 doden per week vallen geeft men vanaf dan alleen nog het aantal doden per dag, want dat lijkt wat minder dramatisch.

In *La Peste* is het absurde overal aanwezig. De administratie is absurd door maatregelen die niet passen bij wat er werkelijk gaande is. Het ziende blind zijn van de mensen is even absurd. Camus zegt hierover: 'Het kwaad in de wereld wordt vrijwel altijd veroorzaakt door onwetendheid'.

Absurd is ook de neiging om de eigen verantwoordelijkheid op te lossen in abstracte beschouwingen. Het enig mogelijke antwoord op deze absurditeiten is individuele actie, namelijk een gevecht tegen het lijden van de medemensen. Toonbeelden hiervan bij Camus zijn de hoofdfiguur die arts is en een groepje

⁸ Camus, A. (1947). *La Peste*. Paris: Editions Gallimard.

vrijwilligers die de pestlijders bijstaan en de doden begraven. De mens wordt pas mens als hij de lessen trekt uit de epidemie, zijn lot niet lijdzaam ondergaat en in zijn acties toont dat hij menselijk kan zijn. De arts zegt dat hij geen held en geen heilige wil zijn; het enige wat hem interesseert is mens te zijn.

La Peste verscheen in 1947. Algauw werd dit verhaal gezien als een allegorie van de bezetting van Frankrijk door nazi-Duitsland. Ook hier was de overheid niet voorbereid op de dreiging. De Fransen ondergingen lijdzaam hun lot. Er was wat verzet en de collaborerende Vichy-regering handelde even absurd als de overheid in de roman van Camus.

Bij het herlezen van deze roman drong bij mij meer en meer het besef door dat La Peste als een allegorie kan worden gezien van de dreiging die uitgaat van de massa-immigratie van lieden die zich niet kunnen en willen integreren in de Europese samenleving. Deze lieden houden er tegenstrijdige en zelfs ons vijandige normen en waarden op na. Het begint met een hoofddoek, daarna wordt beetje bij beetje een deel van de sharia-wetgeving ingevoerd, totdat uiteindelijk de volledige onderwerping zal volgen. De politici en een meerderheid van de bevolking zien het gevaar niet aankomen.

Twee reacties zijn mogelijk op de dreigingen die op ons afkomen. De eerste is, wat Emmanuel Levinas noemt, 'de kleine goedheid'. Overal en altijd zijn er mensen die zonder na te denken over oorzaken en zonder onheilsvoorspellingen te maken, gewoon in het hier en nu hun verantwoordelijkheid opnemen, net zoals de vrijwilligers in La Peste die de zieken bijstaan. Zij engageren zich om het goede te doen voor hun medemensen. Zelfs in de afgrijselijkste omstandigheden, zoals in de vernietigingskampen van de nazi's, waren er mensen die in kleine dingen heldhaftig anderen hielpen. Over deze reactie hoeven we ons geen zorgen te maken. De kleine goedheid komt overal voor, onafhankelijk van ras, etniciteit of geloof. Camus zegt hierover: 'Bij de mensen zijn er meer dingen om te bewonderen, dan dingen om te misprijzen'. Deze eerste reactie is typisch voor mensen van GroenLinks, voor brave christenen en ook veel mos-

lims. Er is waarlijk geen reden voor racisme; we hoeven slechts te kijken naar de gewone mensen.

De tweede reactie is alles kort en klein slaan om op te komen voor de eigen belangen. Zoiets als de Gele Hesjes, maar dan in veelvoud. Er is een geweldadige revolutie nodig voor het eigen bestaansrecht, vooral als het gaat om al of niet overleven. Bij deze revolutie wordt altijd een zondebok gevonden. Om te weten wie dat zal zijn, hoeft men slechts de reacties te lezen op Twitter en Facebook. Dit is de reactie van mensen die door populistten worden opgezweept.

Er is echter nog een derde weg. Hiervoor is een staatsman nodig die een heel volk weet te inspireren. Churchill en De Gaulle waren de laatste staatsmannen die Europa heeft gekend. De politici na hen, kunnen we vergelijken met de overheid in La Peste, die zich beperkte tot wat absurde maatregelen. Churchill en De Gaulle zouden nooit de massa-immigratie van moslims hebben toegestaan. Zij wisten al te goed dat dit gelijk staat met het importeren van fanatisme. Europa zou dan het nieuwe Midden-Oosten worden. Dat begint er nu helaas op te lijken. Het begint met een paar doden, dan enkele tientallen tot dat over enkele jaren we, net als in Oran, door de niet meer te bevatten ellende ons lot lijdzaam zullen ondergaan.

Een van de merkwaardigste zinnen in La Peste is de volgende: 'In de geschiedenis komt er altijd een moment waarop diegene die zegt dat $2+2=4$ wordt veroordeeld tot de doodstraf'. Pim Fortuyn en Theo van Gogh zijn al gevallen, Geert Wilders loopt het risico en anderen zullen volgen.

We staan nu voor een tweespalt. Ofwel aanvaarden we dat $2+2=4$, ik bedoel dat de islam en het fanatisme onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Ofwel leggen we ons neer bij de dreiging die ons ongewild is komen te overvallen en wordt Europa het nieuwe Midden-Oosten. In het eerste geval kan slechts een staatsman Europa redden. Deze staatsman zal onomwonden zeggen dat er

voor moslims geen plaats is in Europa, maar tegelijkertijd zal hij alle krachten bundelen om vrede, welzijn en welvaart in de islamitische landen rondom de Middellandse Zee te realiseren. Het gaat hier noch om racisme, noch om discriminatie, maar om de bescherming van moslims en Europeanen zodat ze in vrede kunnen leven, elk in hun eigen huis.

Zolang in Europa zo'n staatsman niet naar voren komt, is de hoop in onze politici ijdel. Volgens Camus is het ergste wat een mens kan overkomen, niet meer te kunnen hopen. Overal rijzen moskeeën op in Europa, zelfs een gigantische moskee in Rome. Het lijkt al te laat.

9. Een geweldloze burgeroorlog tegen de EU is mogelijk, en noodzakelijk

De Europese beschaving loopt groot gevaar. Miljoenen illegale immigranten, meestal met geen of een gebrekkige opleiding, overspoelen het continent. Tientallen miljoenen immigranten of hun nakomelingen hebben een dubbele nationaliteit en kunnen of willen zich niet integreren. Integendeel, zij dringen hun normen en waarden aan ons op. Een kleine minderheid van hen is fanatiek en schuwt geen terroristische aanslagen, waardoor Europa het nieuwe Midden-Oosten aan het worden is.

De Europese Unie staat hier machteloos tegenover, ziet het probleem niet of veronderstelt dat uiteindelijk de immigranten zich zullen aanpassen en een noodzakelijke bijdrage zullen leveren aan onze welvaart. De politiek van de EU is echter slechts een rookgordijn waarachter een kleine groep opereert en haar lobbyisten inzet in het hoofdkwartier van de Europese Unie. Dat zijn de mensen die over de echte macht beschikken, ongelooflijk vermogend zijn en steeds rijker worden. Die groep heeft slechts één God, de Mammon, en slechts één doel, zoveel mogelijk winst maken.

Een burgeroorlog tegen deze krachten is niet te winnen. Zeker niet rechtstreeks. Zij beheersen de mainstream media, verwerven meer en meer controle over internet, kunnen de politie en het leger inzetten, en ze zijn er zelfs in geslaagd de partizanen van socialistische en groene partijen en academici in te zetten als nuttige idioten. Wie meedoet, krijgt subsidie. Wie zich verzet, kan rekenen op verdachtmaking, laster en broodroof.

Desondanks is een burgeroorlog noodzakelijk. Geweld moet hierbij uitgesloten zijn. Ten eerste omdat dit indruist tegen de humanistische en christelijke waarden waarop de Europese beschaving is gefundeerd. Ten tweede omdat we ten koste van alles moeten voorkomen dat de verschrikkingen van de vorige eeuw

zich herhalen. We kunnen de machtigen echter raken in hun achilleshiel: het geld.

Vandaar een oproep om zo weinig mogelijk geld te besteden. Koop alleen nog het hoogstnoodzakelijke en dan het liefst lokale producten. Eet geen vlees meer. Stop met reizen en beperk het gebruik van de auto tot een minimum. Op die manier worden de economische activiteiten nagenoeg stilgelegd. De Europese Unie zal over geen geld meer beschikken om haar plannen uit te voeren, om de immigranten op te vangen en om de werklozen een uitkering te verschaffen.

Deze oproep kan zich als een vuurtje verspreiden. Als al wie dit leest twee mensen uitnodigt hier ook gevolg aan te geven en eveneens elk twee mensen te benaderen, dan zijn na 26 keer twee in 26ste macht of 134.217.728 Europeanen bereikt.

Natuurlijk zal deze actie vreselijke maatschappelijke gevolgen hebben. Bij een sterk gereduceerde economische groei zal de werkloosheid enorm stijgen. Armoede zal toenemen en velen zullen moeten leven van giften in natura. De machtigen zullen moord en brand schreeuwen. De mainstream media zullen apocalyptische voorspellingen doen.

Die gevolgen moeten we afwegen tegen wat de huidige politiek aanricht in Derde Wereldlanden. De illegalen behoren meestal tot de middenklasse en hebben nog enige opleiding genoten. Op die manier verdwijnt de middenklasse in die landen en wordt de ellende van de achterblijvers almaar groter.

Deze burgeroorlog zullen we echter winnen. Om de strijd vol te houden moet iedere burger solidair zijn met familieleden en vrienden, zodat niemand honger hoeft te lijden of niet kan voorzien in andere basisbehoeften. Hierdoor zal een groot gevoel van verbondenheid ontstaan, alsook het besef dat een eendrachtig volk altijd zal overwinnen.

Deze actie houden we vol totdat Europa opnieuw het continent is voor de Europeanen die een beschaving, een ethiek en een geschiedenis van minstens vijf generaties terug, met elkaar delen. De immigranten zullen terugkeren naar de landen van herkomst om daar hun verantwoordelijkheid op te nemen voor de heropbouw of de opbouw van die landen. Een sterk en verenigd Europa zal vanuit haar waarden solidair zijn met de terugkerende immigranten. Er zal een nieuwe economie ontstaan, met respect voor de planeet Aarde en voor alles wat er op leeft. Een bijkomend effect van deze burgeroorlog zal zijn dat we opnieuw gezonde lucht kunnen inademen en dat we beter kunnen omgaan met de gevolgen van de klimaatverandering of die gevolgen alsnog beperken.

10. Is islam vrede? De Koran en de Rede

Het islamitisch geloof en de westerse rationaliteit

De westerse, rationele mens die religie ver van zich afhoudt is niet in staat de hartstochtelijke liefde van de moslims voor de Koran te begrijpen. Hij kan trouwens joden en christenen evenmin volgen in hun geloofsovertuigingen en dogma's. In dit hoofdstuk wil ik mij eerst en vooral concentreren op de onoverbrugbare verschillen tussen het islamitisch geloof en de westerse rationaliteit. Het gaat hier niet om het bestrijden of bekritisieren van de islam. Ik probeer een neutrale positie in te nemen.

Het begint al met de discussie over de oorsprong van de Koran. Vanaf de zesde eeuw werd de Koran oraal overgeleverd vanuit het Arabische schiereiland. De profeet Mohammed was namelijk analfabeet. Slechts twee eeuwen later werd de Koran op schrift gesteld. De bijbel is duizenden jaren ouder en het evangelie dateert van het begin van onze jaartelling. Voor moslims is dit echter niet waar. De Koran was er eerder. Hoe kan dat nu? Wel, de Koran is er altijd al geweest. De Koran is niet geschapen. Hij was er al eeuwig en zal eeuwig blijven bestaan. Tot aan de profeet Mohammed was de Koran in handen van Allah. Hij werd geopenbaard aan Abraham, Mozes en Jezus. De joden, dat zijn de lieden van de Schrift, en later de christenen hebben de Koran helaas vervalst: (3/ Al-'Imran-71)

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلِيْسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

O lieden van de Schrift, waarom vermengen jullie de Waarheid met valsheid en verbergen jullie de Waarheid, terwijl Jullie (het toch) weten?

Dank zij de openbaring van de Koran aan de profeet Mohammed beschikken we nu over de echte Koran. Het is daarom van het grootste belang dat joden en christenen worden bestreden om hun vervalsing tegen te gaan. Die strijd wordt in de Koran sterk en herhaaldelijk benadrukt.

Islam is vrede en geweld tegelijkertijd

Volgens de Koran waren Abraham, Mozes en Jezus moslims, ook al was de profeet Mohammed er toen nog niet. De profeet Mohammed heeft de Koran terug onder de mensen gebracht. De moslims beschikken dank zij hem over de enige en absolute waarheid. Joden en christenen moeten worden gedood want hun geloof is een vervalsing van de Koran (9/ At-Tawbah-14):

قَاتِلُوهُمْ يَعَذِبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

Doodt hen; Allah zal hen zeker bestraffen door middel van jullie handen en Hij zal hen vernederen en Hij zal jullie helpen tegen hen en Hij zal de heden van een gelovig volk genezen.

De islam is vrede en geweld tegelijkertijd. Wie zich onderwerpt aan de islam kent de echte vrede, maar die vrede moet verdedigd worden, vandaar de noodzaak van een jihad tegen joden, christenen, afvalligen en ongelovigen. De vrede zal namelijk slechts definitief zijn als de gehele wereld zich onderwerpt aan de islam. De islam nodigt alle mensen uit om zich te bekeren en is als zodanig een religie van de vrede. Ook joden en christenen zijn welkom, op voorwaarde dat zij zich onderwerpen aan Allah en zijn Profeet. Maar wie zich verzet moet, omwille van de vrede, gedood worden. Dat is de paradoxale boodschap van de islam.

Die vermenging van koranverzen die enerzijds tot vrede en anderzijds tot oorlog oproepen, creëert voortdurend verwarring. Er is geen contradictie tussen Allah die barmhartig is en Allah die oproept tot het doden van de ongelovigen. Joden, christenen en ongelovigen zijn namelijk pervers en veroorzaken tweedracht en het kwaad. De joden hebben de boodschap van de aartsvaders vervalst en de christenen hebben van Jezus een afgod gemaakt. De koranverzen laten er geen twijfel over bestaan dat die anderen vernietigd moeten worden. Er is trouwens in de islamitische geschiedenis continu oorlog en rivaliteit geweest. De strijd 'voor de vrede' houdt nooit op en wordt zowel op zachte als op agressieve manier gevoerd, wat de verwarring opvoert. De vredelievende en de oorlogszuchtige moslims vullen elkaar op perfecte wijze aan, want

beide vormen van strijd zijn noodzakelijk om de gehele wereld te onderwerpen aan de islam.

De noodzaak van oorlog en het doden van joden, christenen en ongelovigen dringt zich nog meer op als deze 'anderen', niet-moslims dus, succes lijken te hebben, gelukkig en welvarend zijn en genieten van het leven. Het lijkt dan alsof ze niet vervloekt zijn, terwijl in de Koran staat dat Allah hen vervloekt. Deze tegenstelling leidt bij de fanatieke moslims tot grote woede en haat en bij de gematigde moslims tot wrok en stilzwijgende goedkeuring van het terrorisme.

Moslims vormen een hechte gemeenschap: de Oemma

De islam verenigt de gelovigen omdat zij weten dat zij als groep de ene ware religie bezitten. De vreugde deelgenoot te zijn aan het ware gaat samen met de haat tegen diegenen die deze waarheid hebben vervalst of ontkennen. Moslims vormen een collectief, de oemma waarmee de wereldwijde islamitische gemeenschap wordt bedoeld. Dat maakt het voor het individu onmogelijk zich als een zondaar of als feilbaar te zien. Individuele schuld erkennen is uitgesloten, want dat zou een aanval zijn op de gehele groep.

Hier is sprake van collectief narcisme, wat ten koste gaat van realiteitsbesef. De islam is namelijk volmaakt en de Oemma is het ook. De kwaden dat zijn altijd de anderen. Het geloof van de anderen is vals en dat van de moslims is waar. Ooit moet de dag komen dat de waarheid komaf maakt met het valse, want zolang dat niet is gerealiseerd blijft de chaos of 'fitna'. In die zin is islam altijd politiek en altijd een ideologie.

Een ander aspect van de absolute waarheid van de Koran is dat de islam niet bewezen moet worden. Als men echt gelooft, heeft men geen bewijs nodig. Het bewijs van de Koran is dat men er in gelooft en dat doen anderhalf miljard mensen. Moslims zitten gevangen in deze logica. Geen mens is minder vrij dan een moslim, maar dat is zo in de ogen van de rationale westerse mens. De moslim zelf ziet dit niet als een probleem: hij onderwerpt zich aan de enige en

echte waarheid. Dit is ook de betekenis van de hoofddoek van moslima's. Het dragen van een hoofddoek is een vorm van vreedzame strijd, een oproep tot bekeren tot de islam. Het dragen van een hoofddoek heeft het zelfde doel als de gewelddadige jihad waarbij men de anderen wil dwingen tot bekering.

Het heeft geen zin met moslims in discussie te gaan over de inhoud of de logica van de Koran. De Koran is heilig en volmaakt. De Koran is het woord van Allah. Discussie is dan ook ondenkbaar. Dit geldt ook voor de moslims: zij kunnen onmogelijk met elkaar in discussie gaan over de Koran. Een moslim kan ook niet met zichzelf in discussie gaan over zijn geloof. In die zin zijn de moslims de gevangenen van de Koran. Dit is dan ook de feitelijke betekenis van de vereiste onderwerping.

Dit gevangen zijn of die onderwerping is vanuit de islam gezien geen nadeel of iets negatief. Het gaat om onderwerping aan Allah en zijn profeet, dit is aan het Hoogst bereikbare. Bovendien is Allah barmhartig en Hij zal de gelovige tot in de eeuwigheid rijkelijk belonen voor zijn totale onderwerping.

De jihad is een nobele strijd

De jihad van de moslims heeft een nobel doel: de gehele mensheid deelgenoot laten worden aan de barmhartigheid van Allah. Alleen wie gelooft wordt gered. Tegelijkertijd is het ondraaglijk dat er mensen zijn die zich niet willen onderwerpen. Dat is een schande voor Allah en daarom moeten zij worden gedood. Allah vraagt dit laatste trouwens aan de moslims.

Een typisch actueel voorbeeld van de jihad is de strijd van de Palestijnen tegen Israël. De Palestijnen zijn gegijzeld door de islam die van hun strijd een jihad heeft gemaakt. Aangezien de Koran oproept tot het doden van de joden, is het daarom ondenkbaar dat ooit het recht op een eigen staat voor de joden zal worden erkend. De Palestijnse strijd zal daarom nooit eindigen. De leiders in het Midden-Oosten hebben er belang bij dat dit conflict onopgelost blijft, want die strijd is vanuit het islamitisch geloof een heilige plicht.

Tegen de logica van de jihad kan de westerse logica niets uitrichten. De absolute en volmaakte waarheid kan niet in twijfel worden getrokken. En twijfel is het begin en de basis van het westers Verlichtingsdenken. Islam en de Verlichting zijn volstrekt aan elkaar tegengesteld. Het is dan ook een westerse illusie dat de islam ooit een Verlichting zal kennen.

De islam en de westerse beschaving kunnen nimmer ofte nooit samengaan. De vermenging van beide maakt van de Europese Verlichting de grote Duisternis. Deze conclusie houdt geen waardeoordeel in over de islam of over de westerse beschaving. De moslims weten dat hun geloof het ware geloof is. De Europeanen, - humanisten, atheïsten of christenen-, weten ook dat zij zich bevinden op de weg naar de waarheid of ze zijn agnostisch en kunnen, noch willen een antwoord geven op de vraag naar waarheid.

We horen vaak zeggen dat terroristische aanslagen niet horen bij de islam, dat islam vrede is. Ook zijn er veel individuele moslims in Europa die de scheiding van kerk en staat aanvaarden, alsook de gelijkheid van man en vrouw en het recht op vrije keuze van religie of op afvalligheid. Maar achter elk individu staat het collectief dat moet strijden voor Allah. Het is een strategie van de moslims om het extremisme te veroordelen, terwijl die strategie bedoeld is om zelf meer invloed, subsidie en macht te verwerven. Macht die ook gebruikt zal worden om de islamisering te bevorderen. De zelf opgelegde censuur van de westerse mens verhindert de waarheid achter de feiten te zien of de feiten onder ogen te zien. Voor de islam is er slechts één vrede en dat is de vrede van de islam die desnoods met geweld bevochten moeten worden. Geweld is inherent aan de islam: de 164 koranverzen waarin wordt opgeroepen tot geweld tegen joden, christen en ongelovigen kunnen niet worden verdoezeld.

Zolang de islamitische landen een vrij gesloten wereld vormden, werd weinig aandacht gegeven aan de oproepen tot geweld in de Koran. Dit veranderde toen moslims zich massaal kwamen vestigen in Europa. Tegenwoordig wordt geprobeerd dit geweld te verdoezelen. Men zegt bijvoorbeeld dat het islamiti-

sche geweld gezien moet worden in de context van de tijd toen de profeet Mohammed leefde. Die oproepen zijn echter oproepen van Allah zelf en aangezien Allah eeuwig en onveranderlijk is, gelden zij voor alle tijden.

De strijd die de moslims voeren tegen de andersdenkenden zal een eeuwige strijd blijven. Zolang het Westen zich blijft verzetten tegen de islamisering, komt er geen einde aan het terrorisme. De westerse politici hebben dit nog steeds niet begrepen en gaan met het terrorisme om zoals ze gewend zijn ten aanzien van criminaliteit. Maar het gaat hier om een permanente botsing, soms blijft het rustig, maar de strijd tegen de ander woedt altijd voort en zal steeds feller worden.

Islamitische en westerse spiritualiteit

In de seculiere, sterk ontkerkelijkte Europese samenleving zou er een gebrek zijn aan spiritualiteit. De islam zou deze spirituele leegte vullen. Dit is eveneens een illusie die makkelijk doorgeprikt kan worden. Als de mens geen geloof meer aanhangt, dan wil dit niet per sé zeggen dat hij het spirituele ontbeert. Door de ontkerkelijking is de spiritualiteit nu niet meer collectief en unaniem. De individualisering maakt het voor elk individu mogelijk in vrijheid zijn eigen spiritualiteit te ontwikkelen. Met de Verlichting ging de spiritualiteit niet zozeer verloren, maar werd ze eerder getransformeerd. Uit de puinhopen van de religies verrees een meer persoonlijk geloof.

In de Oemma is het geloof niet persoonlijk, maar iets dat met de massa wordt gedeeld. Het is deze enorme massa van gelovigen die de moslims een grote kracht geeft tegenover de anderen. Er is echter een zeer belangrijk verschil met de westerse spiritualiteit. De Koran is het definitieve woord van Allah. In zekere zin spreekt Hij nu niet meer. De Koran heeft Allah tot zwijgen gebracht, want alles wat gezegd moest worden staat in de Koran. In de christelijke en daarna de meer moderne westerse spiritualiteit is het individu in gesprek met God. God leeft diep in mij.

Er zijn westerse jongeren die zich aangetrokken voelen door de spiritualiteit van de islam. Dit kan op psychoanalytische wijze verklaard worden op basis van het oedipuscomplex. Deze jongeren hebben het geloof van hun ouders verworpen en vinden elders een geloof als een ware persoonlijke openbaring. De islam bestaat echter grotendeels uit bijbelse teksten. Het gaat dus om een schijnbare losmaking van hun ouders of om een schijnbare emancipatie.

Een eeuwigdurende confrontatie

De islam is een strategisch project: de anderen laat men niet in vrede leven zolang ze niet de vrede van de islam hebben aanvaard. Het Westen zal om die reden altijd met de grootste kracht haar vrijheid moeten bevechten en verdedigen. Lafheid of gebrek aan waakzaamheid is uitermate gevaarlijk. Iedereen en vooral de politici moeten ervan overtuigd zijn dat de islam en Europa berusten op niet te verzoenen principes. Daarom zou de enige oplossing zijn vrede te sluiten waarbij de moslims ons anders-zijn respecteren en aanvaarden, als ook onze wetten. De koran heeft helaas als essentiële boodschap dat de ander zich moet onderwerpen aan de islam. Doet hij dat niet onder dwang, dan moet hij sterven.

Wat moeten we doen als de hel losbreekt?

Anderhalf miljard moslims staan tegenover bijna zes miljard 'anderen'. De Koran gebiedt die anderen zich te bekeren, zonodig met geweld. Wie zich niet onderwerpt moet worden gedood. Als onze planeet grotendeels vernietigd of onbewoonbaar wordt, dan zou dit vanuit de Koran gezien niet erg zijn, indien dit noodzakelijk is om de wil van Allah, - dat is alle mensen aan Hem en zijn Profeet onderwerpen-, wordt uitgevoerd.

In Europa zijn er zeventig miljoen moslims, waarvan ruim veertig miljoen in de Europese Unie. Tot nog toe is de jihad van de moslims beheersbaar gebleven. De terroristische aanslagen maken jaarlijks enkele honderden doden. Maar wat als massa-destructiewapens gebruikt worden en er tienduizend of meer slachtoffers vallen of een groot gebied besmet is geraakt? Hoe kunnen we leven met

de gedachte dat er nog zo'n aanslag zal voorkomen en dan nog een, en nog een?

Als de hel losbreekt zal de conclusie glashelder zijn: geen enkele moslim kan blijven in Europa en de rest van de wereld moet radicaal ingrijpen om massadestructiewapens uit islamitische landen te verwijderen en om daar permanent toezicht op te houden.

Een gevolg van die enorme ramp zal wellicht ook zijn dat de landen zich meer en meer op zichzelf terugtrekken. Men zal proberen zo zelfvoorzienend mogelijk te worden. De mensen zullen zich meer gaan bezinnen en de spiritualiteit terugvinden. Hierdoor zullen ze anders gaan leven, soberder met meer aandacht en solidariteit voor elkaar. Door die andere levensstijl massaal aan te nemen, zal de grote ecologische ramp dat het Westen mede aan het veroorzaken is, hopelijk alsnog beheerst worden. De eindeloze economische groei wordt stopgezet en de economische activiteiten zullen tot doel hebben de armoede en de miserie in de wereld op te heffen.

De moslims worden niet met de rug tegen de muur gezet. Er komt voor de islamitische landen een slim doordacht Marshallplan waarbij bijvoorbeeld goed opgeleide moslims door het Westen verder worden betaald om in de landen van herkomst hun functie of beroep verder te zetten.

11. *De Toren van Babel*

De EU probeert alle Europese landen te verenigen onder één regering. Er worden gemeenschappelijke waarden geformuleerd. De Universele Rechten van de Mens vormen de ethische grondslag. Het beleid is erop gebaseerd verschillen weg te werken, zodat alle burgers dezelfde politieke en economische doelen hebben. Ook het onderwijs moet eraan geloven, door uniformiteit van de diploma's, Erasmus-programma's en grensoverschrijdende samenwerking in onderzoek.

Velen menen dat deze uniformisering een lofwaardige doelstelling is. Is onderzoek niet gebaat met internationale samenwerking? Moeten we niet streven naar een gemeenschappelijke cultuur? Zijn de universele rechten niet per definitie universeel, dus bedoeld voor alle mensen? Zullen conflicten niet verminderen als we allemaal dezelfde normen en waarden respecteren? Behoort de strijd tussen Duitsland en Frankrijk niet definitief tot het verleden, nu deze landen verenigd zijn onder de paraplu van de EU?

Of is dit toch een Toren van Babel die leidt tot spraakverwarring en tot een eenheid van denken en handelen die mensen in een dwangbuis houdt? Totdat de spanningen zo hoog oplopen dat een strijd van allen tegen allen ontvlamt. Als er geen verschillen meer mogen zijn, moet er dan niet een Big Brother zijn die iedereen in de gaten houdt om afwijkingen meteen de kop in te drukken? De campagne tegen roken is er een klein voorbeeld van, maar ook de wetenschappers die slechts serieus genomen worden als ze publiceren in Amerikaanse tijdschriften en zich strikt houden aan het empirisch wetenschapsmodel.

Kan het verhaal van de Toren van Babel en hoe het daarmee is afgelopen, een antwoord geven op hedendaagse vraagstellingen, bijvoorbeeld over de hierbo-

ven genoemde controverses omtrent de opbouw van de Europese Unie? Hoe interpreteren joodse exegeten dit bijbelse verhaal ⁹?

Volgens deze exegeten was de generatie van Babel in opstand gekomen tegen God. De mensen wilden de schepping radicaal veranderen. De mensen verlieten de natuur om in de stad te gaan wonen. De cultuur werd veranderd doordat één taal moest worden gesproken. De familie werd vervangen door de Staat met een sterk hiërarchische leiding.

Het doel van deze generatie was de mensheid te verenigen, want ze vreesden versnippering. Vereniging stond echter gelijk met uniformering. De mensen werden gezien als objecten. Er ontstond een kuddegeest. Alleen wat nuttig en efficiënt was kreeg aandacht. De subjectiviteit werd ontkend en vervangen door het 'men'. Het onpersoonlijke, het anonieme en het neutrale beheersten het dagelijks leven. Ook het denken werd één. De macht over de mensen kwam in handen van een tiran.

De stad was de logische constructie voor de generatie van Babel. Door de urbanisatie werden de familiebanden doorbroken. De stad en de industrie brengen de mensen weliswaar geografisch bij elkaar, maar leiden de mensen naar een ontologisch isolement. De mens in Babel is bij uitstek eenzaam, ondanks de massa waarin hij zich bevindt. In die eenvormige massa is geen plaats voor individualiteit. Dialoog wordt hier een monoloog. Het woord wordt herleid tot het onpersoonlijk gesprek. De wet, God en de familie worden verworpen en vervangen door de repressieve autoriteit van de Staat.

Door Babel heeft de mens de natuur verlaten om in een kunstmatige eenheid te gaan wonen. Hierdoor is de oorspronkelijke harmonie tussen mens en natuur verbroken. Het biologisch en natuurlijk ritme wordt verlaten en vervangen door het ononderbroken ritme van de geïndustrialiseerde wereld en de techno-

⁹ Banon, D. (2010). Déconstruire Babel. In Tapiero, M. (Ed.). *Fondements de l'humanité*. Paris: Éditions du Cerf, pp. 631-643.

logie. Deze breuk met het natuurlijk evenwicht leidt tot een groot onevenwicht tussen Macht en Wijsheid. De samenleving ontwikkelt zich zo snel, dat de natuur het niet kan bijhouden en zich niet kan herstellen. De mensen zijn aldus in een duivelse cyclus van het kunstmatige terecht gekomen. Het objectieve determineert alle menselijk leven. De massale urbanisatie en de hypermechanisatie leiden bij de mens tot een gevoel van macht die hij projecteert op zijn medemensen. Elke relatie is een machtsrelatie geworden.

In de Babelse maatschappij was God afwezig. Babel was een opstand tegen God, tegen de Schepper, tegen het Transcendente. In de plaats kwam een totaliteit die de mensen zelf hadden bedacht en die ze wilden beheersen; dit leidde tot het totalitarisme. Hier dreigde het nihilisme en toen greep God in, opdat de mensen de singulariteit van elk individu zouden terugvinden.

We vinden in deze exegese van het verhaal van de Toren van Babel veel analogieën met de hedendaagse toestand in de wereld. De urbanisatie van de maatschappij is in de gehele wereld in snel tempo gaande. De natuur wordt steeds verder aangetast. We zijn niet in staat de gevolgen hiervan onder controle te brengen: het klimaat is grondig en wellicht definitief verstoord, de luchtkwaliteit is ongezond geworden, de zeespiegel stijgt alsof een nieuwe langzame zondvloed op komst is. Bosbranden, ontbossing en uitstervende planten en dieren zijn aan de orde van de dag. Dit alles doet ons de vraag stellen waar we in godsnaam mee bezig zijn. De planeet Aarde is ons gegeven. Het is geen schepping van de mens en met welk recht richten we zulke vernielingen aan?

Het gaat niet alleen om de natuur. Ook het maatschappelijk systeem is analoog aan dat van Babel. Toegepast op de Europese Unie zien we een onoverbrugbare afstand tussen de burger en de anonieme politieke macht in Brussel. De EU wordt beleefd als een vreemde macht die vanuit Brussel ingrijpt in het dagelijks leven van de mensen, zonder dat een weerwoord mogelijk is. Er is geen dialoog meer, maar een monoloog vanuit de EU. De Unie wordt totalitair als een anonieme en onpersoonlijke administratie. In dit bureaucratisch apparaat

wordt de dialoog onmogelijk gemaakt; er is slechts een monoloog: de machtige heeft het woord, er zijn alleen nog dictaten. Eenzaamheid is enorm toegenomen en het gebruik van antidepressiva is in alle Europese landen fenomenaal gestegen. De EU wil van ons allemaal wereldburgers maken, maar het resultaat is dat we burgers zijn geworden van een niemandsland.

Het is in deze tijd niet God die zal moeten ingrijpen. Aangezien God sinds Nietzsche is vermoord, moeten we zelf een oplossing zoeken. De mensen veroorzaken zelf de Babelse verwarring. Hoe dit zal aflopen is nog onzeker. Zal de EU uiteenvallen? Zullen natuurrampen ons dwingen terug te vallen in kleine gemeenschappen gebaseerd op onderlinge solidariteit? Als we de lessen trekken uit het verhaal van de Toren van Babel, dan zou opnieuw de nadruk komen te liggen op leven in harmonie met de natuur en op de bindingen in het gezin en de samenleving. De solidariteit met onze medemensen, met de dieren en met de gehele schepping als zodanig, die eerst in kleine kring tot stand komt, zou zich geleidelijk kunnen uitbreiden tot meer broederlijkheid in de wereldgemeenschap. De oplossing van de Babelse verwarring ligt bij de individuen zelf die, in hun eigen netwerk en vanuit de samenleving, het initiatief nemen om zich verantwoordelijk en solidair te gedragen. Als overal netwerken van solidariteit ontstaan, die ook met elkaar samenwerken, is een anonieme administratie of een totalitair systeem overbodig.

12. *Klimaatverandering is een metafysisch probleem*

Onze grootouders maakten zich geen zorgen bij een langdurige droogte. Zij hadden een probaat middel om het te doen regenen. Het was voldoende eieren te schenken aan de heilige Clara die het dan bij God wel even zou regelen. Soms duurde het erg lang eer de regenwolken aan de horizon opdaagden, maar dat eieroffer heeft uiteindelijk altijd gewerkt. In het andere geval zou het mensenras allang uitgestorven zijn. De regen die letterlijk en misschien wel ook figuurlijk uit de hemel valt, is de bron van alle leven.

Ik vrees dat de regeringen het klimaatakkoord niet zullen opheffen om het advies te volgen eieren naar een van de kloosters van de zusters Clarissen te brengen. Er zitten te veel goddelozen in de politiek en de christelijke politieke partijen huilen makkelijk met die wolven mee. Niettemin wil ik een poging wagen om het klimaatbeleid niet te beperken tot een eenzijdig rationele, technische of wetenschappelijke benadering.

Hieronder volgt een kort overzicht van de manieren waarop de mensheid in de loop van de geschiedenis is omgegaan met klimaatperikelen. Daarna wordt onderzocht of hier enige wijsheid uit te halen valt om de gevolgen van de opwarming van de aarde ofwel bij te sturen, ofwel draaglijk te maken. De wijsheid wordt slechts zichtbaar als we bereid zijn in volle openheid en vrijheid te denken.

Er zijn drie manieren om met het klimaat om te gaan: de eerste is die van het heidendom, de tweede van de wetenschap en de derde van het monotheïsme. In de heidense opvatting is er een mythologische relatie van de mens met de wisselvalligheden van het klimaat. De mens is er afhankelijk van en is onmachtig tegenover de krachten van de natuur. Wil de mens ontsnappen aan de gevaren die de natuur teweegbrengt, dan kan hij ofwel die krachten proberen

gunstig te stemmen door offers te brengen, ofwel doet hij een beroep op magie om die krachten te bezweren.

Volgens de wetenschappelijke benadering wordt de natuur niet meer bezield door vreeswekkende krachten, maar de natuurlijke verschijnselen zijn onderworpen aan wettelijke wetmatigheden. De natuur kan met behulp van mechanische wetten bestudeerd worden. De mens kan dank zij inzicht in die wetten, proberen invloed op de natuur uit te oefenen. De wetenschap maakt de mythische verklaring volkomen belachelijk en de mythen zijn definitief uit het menselijk bewustzijn verwijderd.

Er is echter een probleem met deze wetenschappelijke benadering. De natuur, in het bijzonder het klimaat, lijkt niet precies gedetermineerd te worden door vaststaande wetmatigheden. Om die reden werd de chaostheorie hierop toegepast. Dit laatste wil zeggen dat bij het klimaat er een zeker determinisme is, maar het wisselvallige is dominant. Hoe het klimaat en bijvoorbeeld het weer zich ontwikkelen, is een kwestie van waarschijnlijkheid.

Weersvoorspellingen illustreren dit perfect. Er spelen hierbij zoveel factoren een rol, die bovendien erg wisselvallig zijn, dat een exacte voorspelling onhaalbaar is. Het verhaal van de vleugelslag van een vlinder in Brazilië die uiteindelijk een tornado in Texas veroorzaakt, is er een bekend voorbeeld van. Die vlinder is niet de enige oorzaak, maar hij heeft wel een oncontroleerbaar proces op gang gebracht. Dit zou kunnen betekenen dat er niet veel moet gebeuren om een klimaatramp te veroorzaken. Dit kan volkomen onverwachts en in een razend tempo plaatsvinden.

Het monotheïsme biedt een totaal andere verklaring. Het klimaat wordt hier gezien als een zaak tussen het lagere en het hogere. God heeft de sleutel van de natuur en de mens heeft er geen meesterschap over. In elk geval is duidelijk dat de mens de regen en het klimaat niet in handen heeft. Deze afhankelijkheid en het passief moeten ondergaan, probeert de heiden te doorbreken

via het brengen van offers of via magische middelen. De wetenschapper probeert het met de techniek. Sommigen leven met het fantasma dat met de technologie ooit volledig meesterschap over de natuur zal worden verkregen. Vanuit het monotheïsme kan de bovengenoemde afhankelijkheid en passiviteit overwonnen worden, als we ons houden aan wat God met de natuur heeft bedoeld. Het idee van het Goede biedt de sleutel tot de oplossing.

Dit laatste vinden we terug in het verhaal van de Zondvloed. God strafte de mensheid omdat er geen rechtvaardigheid meer was. Er werd te veel gestolen. Alleen Noach mocht blijven leven, want hij was een rechtvaardig man en hij had een gezin. Het stichten van een gezin is namelijk een opdracht die God aan de mens heeft gegeven om Zijn Schepping in stand te houden.

Rationele mensen zullen deze verklaring vanuit het monotheïsme absolute onzin vinden. Hierin zijn ze even fundamentalistisch als de Amazone-indiaan die vasthoudt aan zijn magisch wereldbeeld. We hoeven echter helemaal niet in God te geloven om de waarde van de bijbelse wijsheid te erkennen. We kunnen God simpelweg vervangen door het Goede. Welke atheïst zal het Goede verwerpen omdat hij er niet in kan geloven? Het Goede is niet zichtbaar en er kan geen bewijs geleverd worden voor een gebod om het Goede te doen.

Het monotheïsme kan gezien worden als de wijsheid van het Goede. Dat is het Hogere dat de sleutel tot de natuur in handen heeft. Toegepast op de klimaatverandering gaat het hier om een metafysisch probleem: zijn we bereid gehoor te geven aan het gebod dat van Hoger komt om het Goede te doen? Is wat er in de natuur gebeurt niet afhankelijk, net zoals ten tijde van de Zondvloed, van het gedrag van de mensen? Wie dit aanvaardt zal gemotiveerd zijn om zijn gedrag aan te passen, in het belang van de natuur. De klimaatverandering is dan niet meer een kwestie van klimaatverdragen en ook geen probleem dat de politici voor ons moeten oplossen. De opwarming is, vanuit de wijsheid van het monotheïsme gezien, een persoonlijke gewetenskwestie.

Die persoonlijke gewetenskwes­tie is niet zo simpel als het lijkt. Het is beslist niet iets vrijblijvend. Het gaat erom dat miljarden mensen zich uit goedheid voor de naasten en voor de toekomstige generaties, verantwoordelijk gedragen. We kunnen ons geweten niet meer sussen met eieren voor Sint Clara. Bij elke handeling moeten we ons de vraag stellen of het verantwoord is, in het licht van het behoud van een leefbaar klimaat. Maar hoe in een goddeloze wereld de mensen motiveren om hun geweten te volgen?

13. *De klimaatcrisis*

Er is veel ongeloof en weerstand, het gaat gepaard met veel emoties, ook wordt er een politieke strijd om gevoerd, en toch staat als een paal boven water dat de natuur ernstig wordt verstoord en dat het steeds erger wordt. We moeten er ons zeer, zeer grote zorgen over maken.

Het gaat vooralsnog langzaam, althans voor wie niet in de omgeving van de poolcirkel woont. Soms zijn er verschijnselen die wijzen op het tegendeel, bijvoorbeeld bij strenge vorst in de winter. Dit sterkt dan de tegenstanders in hun overtuiging dat er niets aan de hand is. Kijken we echter naar de statistieken over een lange termijn, dan is het overduidelijk dat de temperatuur stijgt en dat de lucht steeds verder vervuult.

Een ander punt van zorg zijn de maatregelen die worden genomen, die het nog erger kunnen maken. De klimaatmaatregelen zijn zo absurd dat we de gevestigde macht en de bezittende klasse moeten bewonderen voor het succes waarmee ze de massa weten te manipuleren. Alles is tegenwoordig duurzaam en groen. Zelfs de toiletten voor bouwvakkers op de werven hebben een eco-label. Dat alles is slechts bedoeld om zand in de ogen te strooien. De productie van elektrische auto's en windmolens, vanaf de mijnontginning van de grondstoffen tot aan het transport om ze ter bestemming te brengen, is zo immens vervuilend dat hier de nekslag aan het milieu wordt gegeven. Het bedrijfsleven kan decennia lang op zijn lauweren rusten want die auto's en de windmolens moeten ooit vervangen worden. Aan het windmolenpark lijkt geen einde te komen, het liefst ver in zee want dan wordt het door niemand gezien.

Van de overheid en de politiek hoeven we geen oplossing te verwachten. Zij voeren maatregelen uit waarover consensus is. Dit laatste wil zeggen dat een echte doorbraak er nooit zal komen. Er kan nooit consensus zijn over een voorstel dat niet past binnen de denkkaders van de mensen. Alleen een ramp

van ongekeende omvang kan de mensen met de neus op de feiten drukken. Bij de klimaatcrisis voltrekt de ramp zich echter langzaam, zodat het lijkt alsof er niets dringend is. In Australië weten ze ondertussen al wat de klimaatverandering betekent. Zuid-Europa verzuipt onder de regen.

De enige oplossing komt van de mensen zelf. Als zij hun gedrag niet radicaal veranderen, wordt het met het klimaat steeds erger. In sommige delen van de aarde zal leven niet meer mogelijk zijn, omdat de landbouwgrond verdort of door zeewater wordt overspoeld. Dat zal zich langzaam uitbreiden en steeds grotere massa's mensen komen in beweging.

Gezien de ernst van de situatie is het immoreel vandaag niet te beginnen met radicale gedragsveranderingen. De volgende liggen het eerst voor de hand:

1. Geen vlees meer eten
2. Alleen het noodzakelijke nog kopen
3. Vakanties vieren in eigen land of in de buurlanden
4. Het autogebruik beperken tot het hoogstnoodzakelijke.

Dit zal enorme gevolgen hebben voor de economie, maar het betekent ook het einde van de heilloze economische groei. De economie zal zich moeten aanpassen en dat zal ook gebeuren. Lokale productie, zorg voor voldoende en gezonde voedselvoorziening in eigen land en een basisinkomen voor iedereen, alsook een vastgesteld maximum inkomen, zullen de nieuwe economie kenmerken.

Deze en andere nog te ontdekken gedragsveranderingen zullen niet betekenen dat ons leven saai wordt of van mindere kwaliteit. Het tegendeel zou wel eens het geval kunnen zijn: de mensen die een gemeenschappelijk land en cultuur delen, zullen zich meer en meer verbonden voelen met elkaar. Er zullen veel meer sociale activiteiten zijn. Ecologische landbouw rondom de steden zal veel vrijwilligers aantrekken. De werknemers zullen minder onder druk staan. Er zal

veel meer aandacht zijn voor het gezins- en familielevens. De mensen zullen minder schulden maken. De mensen zullen weer kunnen genieten van wat de natuur hen biedt. Oude landschappen zullen worden hersteld. De mensen zullen weer in harmonie leven met hun eigen omgeving. De zorg voor de natuur zal samengaan met zorgzaamheid voor de naasten.

Het is dus belangrijk een eerste stap te nemen in de richting van een nieuwe tijdsgeest. Wie zich vanaf vandaag niet houdt aan de vier bovengenoemde regels is een immoreel mens. Als dit geen massabeweging wordt die over de gehele wereld de mensen inspireert, dan is onze generatie immoreel.

Het belang van verbondenheid en van vertrouwen in de instituties

Aan de ene kant hebben we het nog nooit zo goed gehad. De economie draait op volle toeren en op de vraag of onze landgenoten zich gelukkig voelen, antwoorden de meesten volmondig ja. Aan de andere kant zitten we in een crisis op politiek en sociaal vlak en is er ook sprake van een klimaatcrisis, alhoewel sommigen dit laatste ontkennen. De politieke partijen zijn hopeloos verdeeld en versplinterd, de massa-immigratie brengt de problemen uit het Midden-Oosten en Afrika naar onze contreien en in de zomer is het 40 graden warm.

Volgens de Amerikaanse, in Israël geboren politieke analist Yuval Levin¹⁰ in zijn boek 'A time to build', zijn het ontbreken van verbondenheid en een gebrek aan vertrouwen in de instituties de belangrijkste oorzaken van de maatschappelijke malaise. De individuen kunnen zich best gelukkig voelen, maar de samenleving is geen lege ruimte die opgevuld wordt met individuen. Er zijn ook sociale instituties zoals de regering, de Tweede Kamer, het onderwijs, het gezin, het bestuur van het dorp of de stad waar we wonen. We maken die instituties tot wat ze zijn en de instituties geven ook vorm aan ons persoonlijk en sociaal leven. Dank zij de instituties werken de mensen samen om hun doelen te bereiken. Als de instituties falen en de burgers er geen vertrouwen meer in

¹⁰ Levin, Y. (2020). *A time to build: From Family and Community to Congress and the Campus, How Recommitting to Our Institutions Can Revive the American Dream*. Ingram Publisher Services.

hebben, ontstaat een groot maatschappelijk probleem. Dat is de situatie waarin we nu zitten.

De meeste instituties zijn stabiel en bieden houvast aan de individuen. Onze democratische instellingen zijn er een voorbeeld van. Vooral het gezin is eeuwenlang de hoeksteen van de samenleving geweest. Het kan echter noodzakelijk zijn dat de instituties zich aanpassen aan de nieuwe werkelijkheid. Nu beide ouders vaak werken of de huwelijkspartners geen kinderen kunnen verwekken omdat ze beiden van hetzelfde geslacht zijn, is het traditionele kerngezin geen vanzelfsprekendheid meer. De vraag is of daarmee de hoeksteen van de samenleving wegvalt, zodat de instorting nabij is.

Zijn onze democratische instellingen nog aangepast aan de nieuwe werkelijkheid? Is het poldermodel nog effectief nu de boeren en de vissers gedwongen moeten worden de natuur niet verder te vervuilen en uit te putten? Moeten we vrijheid van onderwijs nog verder garanderen indien bijvoorbeeld de Ku Klux Klan uit de VS het in haar hoofd zou krijgen hier een onderwijsnet op te richten?

Volgens Levin zijn politici meer bezig met hun PR dan met hun werkelijke opdracht. Het zijn 'performers' geworden, een soort acteurs die zich beter moeten voordoen dan zij in werkelijkheid zijn. Hun gedrag passen zij aan hun volgers en toehoorders aan. De politiek biedt hen een platform voor bekendheid en invloed. Het gaat niet meer om expertise en ervaring. Neen, de politici van tegenwoordig moeten jong, vrolijk en hip zijn, al bekend van de televisie en het liefst zonder ervaring zodat ze de complexiteit van de problemen niet zien en daarom met simpele voorstellen de harten van de burgers weten te beroeren.

Wat hier ontbreekt zijn politici die hun verantwoordelijkheid opnemen voor alle burgers en voor de toekomstige generaties. De vraag die elke politici zich voortdurend zou moeten stellen is: 'Hoe moet ik mij gedragen om mijn ver-

antwoordelijkheid op te nemen?'. Diezelfde vraag moeten academici, leerkrachten en andere invloedrijke volwassenen zich ook stellen. Desnoods tegen de gangbare opinie en het politiek correcte denken in. Maar waar zijn de moedigen die dit aandurven?

Er zijn ook nieuwe instituties zoals facebook, twitter en youtube. Die kunnen een grote impact hebben op de individuen. De polarisatie in de samenleving neemt toe. Het onderscheid tussen waarheid en fake news is nog moeilijk te maken. De verkiezingen worden erdoor beïnvloed. Het vertrouwen in de journalistiek bevindt zich op een dieptepunt. De overheid weet zich geen raad met deze nieuwe ontwikkelingen.

Wat is de oplossing om de verbondenheid tussen de burgers en het vertrouwen in de instituties te herstellen? Top-down is geen optie. Evenmin de verwachting dat een macht van buitenaf het voor ons zal oplossen. Het gaat ook niet om afwijzing of vernietiging van de instituties, want ze zijn hard nodig om de burgers te behoeden voor eenzaamheid en deprivatie. Het gaat om het hervormen en versterken van de instituties. Dat kan het best van binnenuit en bottom up.

We moeten beginnen met de problemen die we elke dag ervaren, te benoemen. Neem bijvoorbeeld het lerarentekort in de grote steden. Honderden miljoenen extra subsidie zullen het niet oplossen. We voelen ons simpelweg niet meer verbonden met mensen die onze normen en waarden niet delen. Ik woonde destijds in een dorp waar uitsluitend blanke kinderen op de scholen zaten. De leerkrachten waren gewaardeerde leden van onze gemeenschap. Op schoolfeesten deden ouders enthousiast mee. Het was heerlijk om op die scholen les te geven.

Vrienden van mij woonden in ander dorp. Toen op een paar kilometer een groot asielzoekerscentrum werd gevestigd, was het eerste wat de dorpingen leerden dat ze de was niet meer buiten te drogen konden hangen. Verbondenheid met de vreemdelingen zou nooit tot stand komen.

Dit zijn twee concrete voorbeelden om aan te tonen waar we moeten beginnen om verbondenheid en vertrouwen in de instituties te herstellen. De multiculturele samenleving is een ramp omdat de verbondenheid tussen de burgers wegebt en het vertrouwen wegvalt in de politiek die deze problemen heeft veroorzaakt en laat doorsudderen.

Wat de klimaatcrisis betreft moeten we eveneens de oplossing niet verwachten van de regeringen of van internationale conferenties. Het zijn de individuele burgers die zelf in actie moeten komen, zodat ze de instituties dwingen zich aan te passen aan de nieuwe situatie.

DEEL II

Op zoek naar een ethiek voor de 21ste eeuw: vijftig beschouwingen bij de filosofie van Emmanuel Levinas

Noot vooraf: Bij de onderstaande beschouwingen wordt vaak over God gesproken. Dit is niet gebaseerd op een geloof in God. God staat hier voor wat 'meer' is dan de zichtbare werkelijkheid, voor een kracht die de kosmos en alle leven heeft veroorzaakt, voor de inspiratie waardoor we in de ontmoeting met andere mensen worden getroffen om goed te zijn en de Ander lief te hebben. Volgens Levinas moeten we eerst atheïst geweest zijn om tot een volwassen geloof te komen. Hij bedoelt hiermee dat we ons eerst moeten bevrijden van sprookjes, magie en een godsbesef dat eerder afgoderij is. De lezer die niet 'gelovig' is, - wat dit ook moge betekenen -, kan dus in onderstaande tekst in passages waar sprake is van God, gewoon zijn eigen invulling geven volgens wat hem persoonlijk inspireert om een zinvol leven te leiden (zie verder onder punt 10: 'Een godsdienst voor volwassenen').

1. Dank zij de scheiding van Kerk en Staat kunnen de politici hun gang gaan, zonder de dupe te zijn van de moraal.

2. De vicieuze cirkel van de wapenwedloop bewijst dat de mens geen afstand kan nemen van de krachten die hem door de objectieve wereld worden opgelegd. Alleen een messiaanse vrede kan de mens redden en bevrijden uit de ontologische krachten. Levinas: 'De oorlog stelt een orde in, waarvan niemand afstand kan nemen'. We zien dit bevestigd in de wapenwedloop die triljoenen dollars kost. Het lijkt onmogelijk hier een eind aan te maken, alsof we in een duivelse cirkel zijn beland. Terwijl dit geld beter besteed kan worden aan onderwijs en gezondheidszorg tot in de armste delen van de wereld.

3. In zoverre we ons laten meeslepen door krachten binnen de wereld, leven we in een totalitaire staat. We zijn dan namelijk geen unieke personen meer. We zijn uniek in zoverre we onze persoonlijke verantwoordelijkheid opnemen. Een goede daad stellen is onbaatzuchtig en onvoorwaardelijk voor een Ander

opkomen. Dit wil zeggen dat we het niet doen om eigen behoeften te bevredigen en dat we geen voorwaarden aan de Ander stellen. In de goedheid zijn we daarom volkomen vrij. Een totalitaire staat is zo dwingend, dat de mensen apathisch worden. Slechts weinigen zijn dan nog in staat voor anderen op te komen. We moeten daarom alert zijn op totalitaire trekjes die onze vrije, democratische samenleving kan vertonen.

4. In de totalitaire staat wordt het heden opgeofferd aan een toekomstig heil. Onder die omstandigheden kan worden vergeten dat we voor onze medemensen in het hier en nu verantwoordelijk zijn.

5. Vrede die door de rede wordt bereikt, berust op oorlog en op wederzijdse afschrikking. Daarom is deze vrede altijd van tijdelijke aard. Messiaanse vrede vloeit voort uit de moraal, die onvoorwaardelijk en universeel is. Die moraal kan door de rede niet worden gevat. Zij gaat de rede te boven. De moraal behoort tot het terrein van het geloof, dit wil zeggen dat het verder reikt dan de totaliteit van het zijn. De moraal biedt een opening naar het 'aan gene zijde van de werkelijkheid'.

6. We verliezen onze identiteit in de objectieve wereld. In de objectieve wereld gelden de wetten van de logica. Daar is geen vrijheid. Onze vrijheid ligt in het doorbreken van de logica. Een goede daad stellen bijvoorbeeld is tegen de rede in omdat ze onbaatzuchtig en onvoorwaardelijk is. Zichzelf opofferen is rationeel gezien waanzin. Toch voelen we aan dat de zelfopoffering het hoogste is wat de mens vermag en het dwingt onze bewondering af. Levinas verwoordt dit treffend: 'Sterven voor het onzichtbare'. Alleen de mens is hiertoe in staat. Daar ligt zijn identiteit.

Met de rede heroveren we onze identiteit niet. Dit houdt een les in voor de psychologie: een studie van de empirische werkelijkheid van de mens levert geen inzicht in het ware mens-zijn, dit is de mens die vrij is, dus persoonlijk¹¹.

7. Waar ligt ons heil: in de relatie met wat buiten de totaliteit ligt, dit is met de Oneindige, een transcendentie. Dit heil ontrukkt ons aan het gedetermineerd zijn door de geschiedenis of door een toekomstig heil. Dit heil maakt ons verantwoordelijk in het hier en nu. Vanuit dit heil kunnen we de geschiedenis beoordelen. Met andere woorden: in onze relatie met God maken we ons vrij van elke determinatie en worden we geappelleerd ons verantwoordelijk te gedragen. Die relatie met het transcendentie, met wat buiten de objectieve wereld ligt, maakt ons echt vrij. Levinas: 'Niet het laatste oordeel telt, maar het oordeel over alle momenten in de tijd waarin men de levenden oordeelt'. Dit laatste sluit goed aan bij wat hierboven staat over onze verantwoordelijkheid in het hier en nu.

8. *Liever inspiratie dan indoctrinatie*

Die relatie tot God is een relatie vanuit mijzelf, dus persoonlijk. Hierin vind ik mijn identiteit vóór de eeuwigheid. Die identiteit is een geroepen zijn ('ik en niemand anders') om antwoord te geven. Wie deze identiteit opneemt, is echt volwassen. Dit is 'spreken in plaats van zijn lippen te lenen aan een anoniem spreken van de geschiedenis'. Hier komt een relatie tot stand met de Oneindige, die de totaliteit overschrijdt. Kortom, als ik mij verhoud tot God, als ik gehoor geef aan het appel van God dat via de naaste en al het Andere (het Andere is wat buiten mij ligt, dus ook de natuur met haar fauna en flora) tot mij komt, dan ontruk ik mij aan de slavernij van de politiek, van de geschiedenis, van een opgelegd geloof en van een ideologie. Dit maakt het verschil uit tussen persoonlijke mensen, die per definitie van goede wil zijn want ze geven gehoor aan het appel tot verantwoordelijkheid, en mensen die als kuddedieren meelopen met de rest.

¹¹ Zie Acker, J.van (2014). *Psychologie is geen empirische wetenschap*. academia.edu link: https://www.academia.edu/7089726/Psychologie_is_geen_empirische_wetenschap

Wat betekent dit meer concreet: ik moet mij losmaken van alles wat eindig is. Eindig is de politiek, de geschiedenis, de ideologie, de cultuur, het vaderland,... Als ik mij hiervan losmaak, kan ik openstaan voor de Oneindige. Nog concreter: consumeren wordt vervangen door contemplatie, indoctrinatie door inspiratie.

Betekent dit nu dat de politiek, de geschiedenis, de ideologie, de cultuur en het vaderland zinloze inhouden zijn? Geenszins, maar ze zijn een middel om nader tot de Oneindige, tot God te komen en geen doel op zichzelf. Zorg dus voor een politiek die antwoord geeft op het appel van de Oneindige. Koester de geschiedenis, het vaderland en de eigen cultuur als bronnen om onze verantwoordelijkheid te kunnen opnemen. Zoek naar een ideologie die mensen inspireert om hun verantwoordelijkheid op te nemen voor alle mensen, onafhankelijk van hun ras, geloof of afkomst. Koester jouw religie als bron voor compassie met de mensen die nabij zijn, ver weg in ontwikkelingslanden en met de toekomstige generaties.

9. Een atheïst leeft in een leegte en dat geldt ook voor een gelovige die gelooft om conform te zijn aan anderen. Het ware geloof is niet het geloof in een Heilig Boek of in een onzichtbare God, maar is op persoonlijke wijze zijn verantwoordelijkheid opnemen. Hij neemt zijn verantwoordelijkheid op omdat dit van hem wordt gevraagd door de niet te kennen God. Deze ware gelovige is pas echt vrij, want hij laat zich niet determineren door de geschiedenis, door de cultuur waarin hij leeft of door een toekomstig heil dat hem wordt voorgespiegeld. De ware vrije mens leeft en handelt in het hier en nu. In het hier en nu neemt hij zijn verantwoordelijkheid op.

10. 'Een godsdienst voor volwassenen' is de titel van een lezing uit 1957 van Emmanuel Levinas in de abdij van Tioumliline in Marokko. Deze abdij werd in 1968 opgegeven op bevel van de Marokkaanse regering, want de islam en het

christendom kunnen niet samenleven. Onderstaande is op deze lezing geïnspireerd.

In een godsdienst voor volwassenen is de vrijheid van de mens een noodzakelijke voorwaarde. In hoeverre is deze individuele vrijheid in overeenstemming te brengen met het geloof in een almachtige en alomtegenwoordige God? Vrijheid betekent dat de mens niet in vervoering wordt gebracht of niet begeesterd wordt door bovennatuurlijke of magische krachten. In dit geval is religie puur magie of bijgeloof.

In een godsdienst voor volwassenen voelt de mens de tegenwoordigheid van God aan via zijn relatie met de Ander. Gedraagt hij zich rechtvaardig tegenover de Ander, dan treedt hij in relatie met God. De ethiek is niet iets dat voortvloeit uit ons geloof in God, maar is het geloof in God zelf. Dat God barmhartig is, wil zeggen dat ik barmhartig moet zijn tegenover de anderen. Dat laatste is namelijk de betekenis van de alomtegenwoordigheid van God die daarom ook in de naasten aanwezig is. De kennis van God komt tot ons als een gebod, namelijk het gebod om zijn naasten lief te hebben. De kennis hiervan is de basis van alle realiteit. Onze band met God loopt via de naaste en valt samen met sociale rechtvaardigheid: dat is de geest van de bijbel.

Als volwassen gelovige laat ik mijn persoonlijk imperialisme varen. Er is namelijk een onverzoenlijke tegenstelling tussen mijn eigenliefde en de liefde voor God die identiek is met de liefde voor de naaste. Eigenliefde staat gelijk met het vergeten van God, dit is vergeten dat mijn zijn een gift is. Dat is vergeten dat ik mijn bestaan niet aan mezelf heb te danken. In een godsdienst voor volwassenen zien we de anderen als schepselen die van God hun zijn hebben ontvangen. Dit betekent dat mijn liefde voor God altijd en vooral naastenliefde moet zijn.

Een godsdienst van volwassenen gaat uit van een wereld die door God is geschapen. Het bewustzijn hiervan betekent dat ik de wereld en wat die wereld

bevat niet zomaar wederrechtelijk kan toe-eigenen. De wereld is een gift. Bezitten is altijd ontvangen. Wie rijk is, heeft zijn rijkdom 'te danken aan' wat hem is gegeven. Denk bijvoorbeeld aan delfstoffen of aan de vruchten van de aarde. Wat geven we terug aan Diegene van wie die gift komt? In het licht van het bovenstaande moet onze dankbaarheid zich concreet uiten in het geven aan de naasten. *Het doel van de rijkdom is daarom, in ethische zin, het kunnen geven aan diegenen die tekort hebben.* Op die manier kunnen we de economie definiëren als een project om de armoede en de miserie uit de wereld te helpen.

De vrije mens is zelfbewust. Zijn zelfbewustzijn is een moreel bewustzijn. Dit laatste betekent dat ik niet zomaar voor mijzelf mag leven. Een godvruchtig mens is een rechtvaardig mens. Door rechtvaardig te zijn voor de Ander, kom ik God heel nabij. Godsdienst is daarom geen kwestie van sentiment, maar van rechtvaardigheid. Als we godsdienst op die manier begrijpen, welke reden hebben we dan nog om godsdienstigheid af te wijzen? Die 'dienstigheid' is niets anders dan rechtvaardigheid tegenover de medemensen. Ik zou zelfs durven beweren dat om godsdienstig te zijn, wij niet per se in God moeten geloven. Vanuit deze opvatting van godsdienst zouden we kunnen spreken van een godsdienst die ook voor atheïsten geschikt is. Atheïsme betekent namelijk niet dat er geen ethiek voorhanden is. Als iemand niet in God gelooft, dat kunnen we hem niet kwalijk nemen. Er bestaat geen godsbewijs. Als mensen menen dat wat priesters, dominees, imams of rabbijnen prediken, fabeltjes zijn die door mensen zijn verzonnen, dat kunnen we hen niet kwalijk nemen. Maar diegenen die niet nadenken over de vraag van het doel en de zin is van hun leven, begaan een grove vergissing. Als mensen die vraag niet stellen omdat ze doodarm zijn en elke dag moeten weten te overleven, dan is dit nog te begrijpen. De meeste mensen echter negeren die vraag omdat ze te druk bezig zijn met zichzelf.

Rechtvaardigheid is een eis die de mens in een uitzonderlijke positie plaatst. Het gaat niet om wederkerigheid: de Ander staat hoger dan het Ik. Het Ik

moet niet als Kaïn de vraag stellen 'Ben ik de hoeder van mijn broeder?'; de mens *is* de hoeder van zijn broeder. Ik ben niet de gelijke van de Ander. Ik heb verplichtingen tegenover de Ander. Verplichtingen die nooit ophouden. Ik kan nooit zeggen: 'Nu ben ik goed genoeg geweest'. Opdat er gelijkheid in de wereld zou komen, moeten er mensen zijn die meer van zichzelf eisen dan van anderen; mensen die zich verantwoordelijk voelen. Van die mensen hangt het lot van de wereld af. Deze mensen laten hun gedrag en hun oordeel niet afhangen van de loop der geschiedenis. Zij nemen hun eigen lot in handen, dit wil zeggen dat ze zich laten leiden door morele waarden die universeel zijn. De rechtvaardigen vormen het fundament van de wereld. Zij verenigen liefde en kracht en zij staan open voor onze roeping om het goede te doen. Zij herstellen God in Zijn glorie, want God is afhankelijk van de mens. God heeft de mens als vrij wezen geschapen, hierdoor kan God lijden door wat de mensen Hem of Zijn schepping aandoen.

De macht van de mens mag niet worden gescheiden van de liefde of van de barmhartigheid. Dit laatste wordt vaak gezien als een teken van zwakte. De politiek en de economische macht moeten worden geleid door de ethiek en wordt geïnspireerd door de onrust over het lot van de anderen.

Past nationalisme in deze visie over een godsdienst voor volwassenen? Ja, op voorwaarde dat het nationalisme gebaseerd is op universele morele waarden. In dit geval is het doel van het nationalisme samen sterk te zijn om rechtvaardigheid voor andere volkeren mogelijk te maken. Nationalisme in dienst van de wereldgemeenschap. Politiek is dan een gemeenschappelijk project om vrede en recht te laten zegevieren. Economie is dan een gemeenschappelijk project om de armoede en de miserie uit de wereld te helpen. Bezitten is inderdaad altijd ontvangen, daarom moeten we zelf kunnen geven. Dat is de ware religie voor volwassenen.

11. 'Is het waarnemen van een object het enige stramen waarop de banden met de waarheid worden gegeven?'. Levinas geeft hierop een negatief ant-

woord. Met andere woorden: de objectieve waarheid is niet de enige waarheid. Dat hebben de hedendaagse psychologen nog steeds niet begrepen, in tegenstelling tot hun voorgangers.

12. De vrede is niet zomaar het einde van de oorlog of het einde van de geschiedenis. De vrede zien als het einde van de oorlog is hypocriet, want dan kunnen we spreken van een gerechtvaardigde oorlog.

13. We zijn niet autonoom: daar is altijd de Ander die een appel op ons doet. De Ander doorbreekt het gevangen zitten binnen de objectieve wereld. Door gehoor te geven aan het appel van de Ander, treed ik in relatie tot de Oneindige. Levinas: 'De relatie met de Oneindige zal in andere termen uitgedrukt moeten worden dan in termen van objectieve ervaring'.

14. 'Sterven voor het onzichtbare: dat is metafysica'. Het is alleen de mens die het verlangen kan hebben te sterven voor het onzichtbare. Dit wil zeggen dat hij over zijn behoeften heen, verlangt naar het Absolute. Het absolute is de onbaatzuchtigheid van de goedheid. In deze tijd echter worden de mensen bijna uitsluitend geleid door hun behoeften. De oplossing van de hedendaagse problemen ligt daarom in het gericht zijn naar het Onzichtbare, dat is de absoluut Andere. We zijn goed tegenover de Ander omdat de absoluut Andere het aan ons vraagt. Die vraag is gericht aan mij persoonlijk; ik kan het niet doorgeven aan iemand anders.

15. De psychologie is de wetenschap van de psyche, dit is van wat buiten de empirische werkelijkheid ligt. Kennen is be-'grijpen', dit is greep krijgen op. Via mijn kennis reduceer ik alles tot mijzelf. De objecten worden onderworpen aan mij, door mijn kennis. Kunnen we een ander mens ook op deze wijze 'kennen'? Het gaat hier om een radicaal andere wijze van kennen. Het gaat om een relatie, een verlangen, waarbij de Ander niet door mij wordt opgeslorpt in mijn kennis over hem, maar radicaal van mij gescheiden blijft. We denken niet over een Ander op dezelfde manier als we denken over een object. Die manier van

respecteren van de andersheid van de Ander, is goedheid. De Ander is altijd meer dan wat ik over hem denk.

16. De mens is niet zomaar een object of alleen maar een object (lichaam). De mens als een object benaderen is hem beroven van zijn vrijheid. Wat betekent dit voor de psychologie en voor onze relaties met anderen? We mogen een ander niet benaderen vanuit onze categorieën. We moeten openstaan voor *zijn* waarheid. Dit kan alleen door met hem een echt gesprek aan te gaan; dit is een gesprek waarom we onbevooroordeeld openstaan voor wat de ander ons openbaart.

Levinas: 'De rechtvaardigheid bestaat in de erkenning van de Ander als mijn meester'. Wat wil dit zeggen: hij openbaart aan mij zijn waarheid. Het zal nog lang duren vooraleer de menswetenschappers de draagwijdte van deze visie zullen erkennen. De filosofie van Levinas zet die wetenschappen op hun kop. Bij de studie van de mens gaat het niet om mijn kennis die ik op hem toepas of om mijn be-grijpen van hem, maar om wat hij mij openbaart. Mensenkennis kan niet los worden gezien van een ethische relatie.

17. Met de taal, bij het spreken gaan we niet om met een ander zoals met een object. Een object be-'grijpen' we met de rede. We passen het object in ons beeld van de werkelijkheid, volgens logische wetmatigheden. Dat object wordt in zekere zin op die manier een deel van onszelf. We zijn meester over het object, dank zij ons begrip ervan. We hebben er 'grip' op.

De Ander zien en behandelen als een object is ontkennen dat de Ander mij iets openbaart dat helemaal niet past in mijn voorstellingen van hem. De Ander is in zekere zin radicaal gescheiden van mij. Ik kan nooit echt meester worden van hem. Hij heeft bijvoorbeeld een innerlijk leven dat voor mij niet toegankelijk is. Maar er is meer: de Ander verplicht mij ethisch met hem om te gaan, dit is hem als echte 'Ander' respecteren. Respect omdat de Ander iets aan mij

openbaart, dat mijn voorstellingsvermogen transcendeert. De Ander staat daarom hoger dan mij. Ik ben voor hem verantwoordelijk.

Deze visie geeft aan wat de essentie moet zijn van een authentieke psychologie. Het gaat niet om observeren en meten, maar om in relatie treden met de Ander zodat hij tot mij spreekt. Wat hij uitdrukt, op welke manier dan ook, verbaal of non-verbaal, is het object van de psychologie. De psycholoog benadert de Ander niet vanuit zijn eigen denkkaders en categorieën, maar als 'persoon' die tot mij spreekt.

Wat is dan de waarde van deze psychologie? Dat we leren elke mens als een unieke persoon te zien. Die mens behoudt zijn vrijheid. Het is de taak van de psychologie om de belemmeringen van de menselijke vrijheid op te heffen. Daarmee verdwijnen de weerstand, de frustraties, de minderwaardigheidscomplexen, de verdringingen. Psychologie brengt vrede en gerechtigheid onder de mensen. Psychologie en ethiek zijn niet van elkaar te scheiden. Daarom is psychologie onderdeel van de wijsbegeerte. De wijsheid die hier wordt 'begeerd' is de wijsheid die elke mens als uniek persoon openbaart. Daarvoor openstaan is ethiek en houdt een appel in tot verantwoordelijkheid voor die unieke Ander.

18. De mens biedt weerstand aan elke typologie, aan elke karakterologie, aan elke classificatie. Want elke mens is uniek en daarin ligt zijn vrijheid. In deze zin is de Ander altijd een vreemdeling die zich niet laat inkapselen. Als we een ander mens een label geven, herleiden we hem tot wat hij gemeenschappelijk heeft met anderen. Maar de Ander heeft een eigen betekenis, een eigen zijn: dat is precies zijn eigenheid of datgene wat hem maakt tot wat hij is als uniek individu.

We moeten daarop openstaan voor het absoluut 'andere' van de Ander, voor wat hij als persoon uitdrukt en aan mij openbaart. De Ander ken ik niet als object, maar als een mens die tot mij spreekt. De Ander transcendeert alles wat ik over hem weet en over hem zeg.

19. Alleen God maakt ons vrij: God is de Oneindige en precies de Oneindige bevrijdt ons van de totaliteit. In de totaliteit gehoorzaamt alles aan universele wetten, zodat er in feite geen sprake is van vrijheid. De empirische psychologie gaat niet verder dan deze totaliteit. Vandaar mijn uitspraak dat de empirische psychologie uiteindelijk leidt tot de totalitaire staat.

Waar komt dit inzicht tot uiting dat God of de Oneindige ons bevrijdt uit de totaliteit: in de ontmoeting met de Ander. God heeft in mij het idee van de Oneindige gelegd, dit is van datgene wat mijn kennis en bewustzijn te boven gaat. Dat idee roept in mij de vraag op of ik rechtvaardig handel, in het bijzonder tegenover wat buiten mij ligt. De Ander ken ik nooit volledig. Hij representeert voor mij de Oneindige of, met andere woorden, via de Ander doet God een appel op mij om rechtvaardig met hem op te gaan, dit is om mijn verantwoordelijkheid voor de Ander op mij te nemen.

Dezelfde redenering geldt met betrekking tot mijn relatie tot de natuur. De natuur is niet door mij geschapen. Achter de natuur wenkt de Oneindige.

De fundamentele vergissing van de moderne tijd, met de ontkerkelijking als gevolg, is de verdringing van het idee van de Oneindige. Daardoor raken de mensen zich minder bewust van hun verantwoordelijkheid en wordt de wereld meer een meer een plek waar het elk voor zich is. Vandaar het consumentisme en het ongelooflijk gebrek aan goed rentmeesterschap over de planeet aarde. Als God dood is, ligt de universele totalitaire staat in het verschiet.

20. In de traditionele westerse filosofie staan het Ik en de objectieve kennis centraal. Hierdoor wordt elke relatie tussen het Ik en de Ander een onpersoonlijke relatie in een universele orde. Hierdoor is er geen openheid voor wat buiten die orde ligt, dat is voor het heteronome. Er is ook geen vrijheid, want alles verdwijnt in de onpersoonlijke orde van wetmatigheden. Moreel handelen bestaat hier in feite niet, want mijn handelen wordt gedetermineerd door de wetten van de natuurlijke orde.

Onze vrijheid, ook onze vrijheid om moreel te handelen, wordt slechts mogelijk als we openstaan voor het heteronome. Concreet: als we de Ander niet zien als iemand die we objectief kunnen leren kennen, maar als een persoon die een appel op mij doet. Een appel om goed te zijn. Hier gehoorzaam ik aan een appel dat van buiten mij komt, van het heteronome, dus van het Transcendente. In die gehoorzaamheid aan dat appel ligt de ware vrijheid en heb ik de vrijheid om al of niet moreel te handelen.

Conclusie: onze tijd wordt gekenmerkt door de ontkenning van het heteronome, daardoor staan we niet meer open voor het appel dat via de Ander door het Transcendente op mij wordt gericht. Betekent dit dat we meer en meer in een wereld van onpersoonlijke relaties terechtkomen en dat uiteindelijk de moraal hier de dupe van is?

De holocaust is in wezen een gevolg geweest van een totale afwijzing van het appel dat van de joodse mens op de medemensen was gericht. Indien men ervan bewust is dat het appel van de naaste in essentie een appel is van het Transcendente, vervalt men niet in het ultieme Kwaad.

Elke religie en elke ideologie moeten we evalueren naargelang van de mate waarin het goede voor eender welke ander nagestreefd wordt. Wie een groep uitsluit, vertegenwoordigt het absolute kwaad.

De traditionele westerse filosofie is mede oorzaak van het falen van de moraal. Alleen een religie voor volwassenen, dit is een religie die door open te staan voor het transcendente, aanzet tot verantwoordelijkheid, dit is het goede doen voor elke ander, ook voor de toekomstige generaties die zullen moeten leven op de planeet die we voor hen achterlaten, kan de moraal herstellen.

Is het niet merkwaardig dat de belangrijkste vertegenwoordiger van de traditionele westerse filosofie, Martin Heidegger, op het einde van zijn leven en kort na de holocaust zei: 'Alleen God kan ons redden'?

21. Wat betekent het een individu te zijn? In die zin is de mens niet zomaar een element van een soort of een deel van een systeem of een totaliteit, zoals in de totalitaire staat. De mens heeft een innerlijk dat niet voor anderen toegankelijk is. Hij kan als individu genieten. Een ander kan niet in mijn plaats genieten. Het individu kan leven voor zichzelf en van wat de omgeving hem te bieden heeft. Een individu is autonoom, dus niet zomaar overgeleverd aan biologische instincten. In deze zin is het individu telkens een nieuwe schepping uit het niets.

De mens is ook meer dan de Rede. Want wat rationeel is, is voor iedereen gelijk. De Rede is belangrijk om een gemeenschap te vormen, maar een puur rationele mens zou slechts een deel zijn van een rationeel geheel. Citaat van Levinas: 'Wat zou een puur rationeel mens te zeggen hebben aan een puur rationele ander?'. Niets dus, want niets persoonlijks. Om een authentieke relatie met een Ander te hebben, moeten we eerst individu zijn. Daarbij is ook de Ander totaal anders en een uniek individu. In een authentieke relatie staan we open voor wat de Ander te zeggen heeft. Dit staat tegenover de Ander te zien als een element van een soort, van een ras, van een ideologie.

Psychische gezondheid en harmonie in de samenleving zijn afhankelijk van elke mens te zien als een autonoom individu en niet als lid van een soort, een partij, een religie of een ideologie. Wie zich als individu erkend weet, voelt aan dat hij wordt gerespecteerd en aanvaard wordt om wie hij is en niet omwille van wat de anderen van hem eisen of van hem verwachten. De andere erkennen als individu betekent dat hij niet alleen wordt gewaardeerd om wat hij ons te bieden heeft. Goedheid en liefde jegens een Ander wil zeggen dat wie hij ook is en wat hij ook doet, hij altijd wordt gezien als een mens die recht heeft om te zijn. In religieuze termen: 'Hij is een schepsel Gods'; God heeft hem geschapen en daarom hebben we nooit het recht om hem zijn bestaan te ontzeggen of om hem te negeren. In seculiere termen betekent 'Gods schepsel zijn':

de Ander onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig liefhebben of het goede doen voor hem zonder voorwaarden te stellen.

22. Volgens Levinas is het typisch menselijke het kunnen genieten. We genieten van het leven, onbekommerd, zonder ander doel. We kunnen bijvoorbeeld eten, niet om in leven te blijven, maar gewoon om ervan te genieten. Zo kunnen we ook aan sport doen, gewoon omdat we genieten van het bewegen of van het spel. Kunnen we nu nog echt genieten? Staat niet alles in het teken van geld, winst maken en macht uitoefenen? Kunnen we genieten van een zakenlunch? Genieten voetballers nog van het spel? Met deze vragen wordt duidelijk wat de waarde is van het gewone leven. Gewoon kunnen zijn, er goed van leven: veel hebben we niet nodig. Dingen kunnen doen omdat we er gewoon zin in hebben, ervan genieten, los van enig welk ander doel. Wat een bevrijding!

23. We leven in, wat Levinas noemt, het 'elementale'. Het elementale dat is de Aarde, de atmosfeer, het klimaat, de natuur, de wind en dergelijke. Het kenmerkende van het elementale is dat het neutraal is en geen object dat we kunnen grijpen. Het elementale is onbepaald, een inhoud zonder vorm, er is geen begin aan te duiden en ook geen einde. Het elementale komt van nergens. We leven van en in het elementale.

Het elementale kunnen we als een dreiging ervaren. Dat zien we bijvoorbeeld in de tegenwoordige klimaatcrisis. De wind kan de vorm krijgen van een orkaan. De natuur sterft uit. De atmosfeer raakt vervuild. Om greep te krijgen op het elementale bouwt de mens zich een woning. In de woning is hij welkom en voelt hij zich veilig. Vanuit zijn woning kan hij het elementale aan en krijgt hij er meer en meer greep op. Hij bouwt bijvoorbeeld dijken of hij neemt maatregelen om de lucht niet verder te vervuilen.

De woning staat voor het eigene, voor waar we bescherming vinden. In de woning komen het vrouwelijke (het onthaal) en het mannelijke (de bescherming)

samen. Op een hoger niveau is 'de woning' het dorp, de stad en het land waar wij wonen.

Willen we de dreigingen van het elementale in de komende decennia aankunnen, dan moeten we eerst en vooral kunnen terugvallen in onze eigen 'woning'. Het verhaal van de Toren van Babel zal zich herhalen: alle volkeren keren terug naar het land van hun voorouders.

24. Levinas: 'Vrij zijn, dat is een wereld opbouwen waar we vrij kunnen zijn'. Hiermee bedoelt hij dat we een eigen 'woning' moeten hebben om de wereld te kunnen beheersen. Dit kunnen we weliswaar slechts tijdelijk, want ons leven is eindig, maar dank zij de tijd kunnen we de dood en de vernietiging steeds verder uitstellen. Uiteindelijk komt toch het einde.

De wereld is onveilig en anoniem, maar we kunnen 'er van leven' en we genieten ervan. In het genieten zijn we onafhankelijk en tegelijkertijd afhankelijk van de wereld waarvan we leven. Dank zij de arbeid maken we de wereld herbergzaam, maar eerst moeten we een eigen 'woning' hebben, van waaruit we de wereld kunnen bewerken. Dank zij de arbeid bekomen we een zeker meesterschap over de toekomst. We nemen de wereld in ons bezit. Alle productie is een vorm van in bezit nemen.

Onze vrijheid is afhankelijk van de veilige plek waar we kunnen wonen. Wat maakt onze 'woning' veilig? Begint dit niet met het gezin en met de mensen met wie we ons verbonden voelen door een gemeenschappelijke geschiedenis, normen en waarden, beschaving en verwantschap? Op dit principe moet de politiek gevestigd worden.

25. Net zoals de kosmos, onze planeet, de fauna en de flora zich ontwikkelen naar telkens een volgend stadium, ontwikkelt zich ook de beschaving waaraan wij bijdragen. Aan de ene kant is er een morele ontwikkeling waarbij de mens-

heid zich steeds beter houdt aan ethische normen. Aan de andere kant is er ook een ontwikkeling van het Kwaad mogelijk.

We zijn nu tot veel groter Kwaad in staat dan eeuwen geleden. Nog niet zolang geleden werden op industriële wijze zes miljoen mensen vermoord. Twee steden werden in één klap vernield met als gevolg honderdduizenden levend verbrande mensen. Nu zijn we in staat alle leven op een heel continent en zelfs de gehele planeet te vernietigen. Dit laatste kan door middel van nucleaire wapens of langzaam via de destructie van het ecosysteem.

De ontwikkeling naar een moreel hoger stadium loopt via de erkenning van de mens als uniek persoon. Hier wordt de mens niet meer gezien als deel uitmakend van een soort. Onze relaties worden niet bepaald door eigenschappen die de Ander worden toegedicht wegens zijn uiterlijk, zijn ras, zijn geloof, zijn nationaliteit of andere kenmerken. Laten we onze relatie met een ander mens afhangen van zijn kenmerken, dan speelt ons eigenbelang de hoofdrol.

In het hoogste morele stadium worden onze sociale relaties geïnspireerd door een appel tot verantwoordelijkheid, Het Ik voelt zich verantwoordelijk voor de Ander. De Ander wordt het centrum van het Ik. Dit staat haaks op egocentrisme en egoïsme. De Ander dat is eender wie, de mensen die nabij zijn, de mensen ver weg in ontwikkelingslanden en de toekomstige generaties die zullen moeten leven op de planeet die we voor hen achterlaten.

Als de mensheid erin slaagt een hoger moreel niveau te bereiken, kan het Kwaad worden bestreden. Er werden niet alleen zes miljoen mensen vermoord, maar de laatste eeuw werden miljarden mensen uit diepe armoede gehaald. In veel landen wordt een democratisch beleid gevoerd; dit betekent dat respect voor het individu centraal staat. Veel politici en bedrijfsleiders voelen zich verantwoordelijk voor de Anderen. Kortom: naast de niet te ontkennen ontwikkeling naar een steeds groter Kwaad, is er ook bij velen een ontwikkeling naar een hoger moreel niveau. De landen waar democratie heerst, zijn van dit laat-

ste het overtuigend bewijs. De landen waar een totalitair of autoritair regime heerst, zijn het minst in staat het Kwaad te voorkomen.

Hoe kunnen we echter vermijden dat de ontwikkeling van het Kwaad steeds dreigender wordt en de mensen immoreel doet handelen met fatale gevolgen voor de gehele mensheid? Deze vraag is de rode draad van dit essay.

26. Omdat ik niet alleen ben en er andere mensen zijn, is er een God. De aanwezigheid van anderen is het godsbewijs.

27. Er is geen taal zonder de aanwezigheid van andere mensen. Het gelaat van de Ander spreekt tot mij, dat is het begin van alle zijnsverstaan. Dat oorspronkelijk spreken van de Ander roept mij op tot verantwoordelijkheid en daarmee begint mijn vrijheid. Mijn identiteit heb ik te danken aan de Ander die zich tot mij richt. De Ander is geen belemmering voor mij, maar verheft mij tot een persoon die wordt aangesproken en opgeroepen tot het doen van het Goede. Door de Ander komt de liefde in mijn leven. De relatie met de Ander is daarom een relatie met wat mij transcendeert. Dat is een godsbewijs. De Ander brengt in mij het idee van de Oneindige en dat brengt de ethiek op de wereld.

Een en ander betekent dat door de taal, door het gesprek van de Ander die zich tot mij richt en mij in zekere zin onderricht over mijn ethische verantwoordelijkheid, ik het immanente doorbreek. Ik doorbreek het Zijn en het idee van de Oneindige komt in mij op. Er komt een zingeving in mijn leven van 'over-het-zijn-heen'. De oorsprong van deze breuk en deze relatie met het Transcendente ligt in het gelaat van de Ander die mij aankijkt. Vanuit het gelaat komt een oproep vandaan; een oproep die komt van over-het-zijn-heen. *Het is niet ik die zin geef aan mijn leven, maar de Ander en via de Ander spreekt God tot mij.* Die oproep stelt mij in vraag: voldoe ik aan mijn verplichting tot verantwoordelijkheid?

Elke mens staat voor een tweespalt: keuze voor de wereld van het Zijn of gehoor geven aan het appel dat komt van over-het-zijn. De eerste keuze leidt tot de natuurwetenschap, de technologie, meesterschap over de natuur. De tweede keuze leidt tot verbondenheid met alle mensen, ook met de toekomstige generaties. De eerste keuze vindt haar oorsprong in de hebzucht en het egoïsme. Bij de tweede keuze is het welzijn, het geluk en de veiligheid van de Ander het centrum van mijn leven. Er treedt een plaatsvervangende op: de Ander wordt mij. Levinas bedoelt hiermee dat de Ander in mijzelf mijn Ik vervangt.

De eerste keuze leidt tot onvrijheid en gedetermineerd worden door de wetten van de natuur, de techniek, de economie. Onvrijheid die zich bijvoorbeeld uit in de verslaving aan de techniek (auto's, vliegtuigen,...), aan de chemie (drugs, alcohol) of aan geld. Hier wordt de mens bepaald door de dingen van het Zijn. De vrijheid die de tweede keuze biedt leidt tot goed natuurbeheer, want de natuur is ook bestemd voor de toekomstige generaties, tot soberheid en tot volle aandacht voor de sociale relaties, met als belangrijkste de gezinsrelaties.

28. Het begrip 'Het Laatste Oordeel' levert een interessant inzicht op. In de wereld worden mensen beoordeeld. Dit gebeurt op grond van universele wetten, objectieve criteria of wetenschappelijke wetmatigheden. Hier wordt geen recht gedaan aan het individu, aan het unieke van ieder mens. Naast de objectieve criteria en wetmatigheden die de wereld hanteert, is er ook het onzichtbare. Het onzichtbare is wat de mens werkelijk wil. Hier is het ultieme criterium om het individu te beoordelen, zijn wil om het goede te doen. In het Laatste Oordeel is het God die ons beoordeelt. Hij kent het onzichtbare. Hij doorgrondt elke mens.

De geschiedenis oordeelt ook, maar dan gaat het over de daden van de overledenen. Hier heeft de mens die wordt beoordeeld geen kans meer tot weerwoord.

Willen we in de wereld toch nog enigszins rechtvaardig zijn in ons oordeel over een mens, dan moet die mens recht van spreken hebben. Hij moet worden gehoord. Wie een ander oordeelt, moet openstaan voor het onzichtbare waarvan de sluier wordt opgelicht via het woord van de Ander. Het zijn de politieke en sociale instituties die het mogelijk maken rechtvaardiger te oordelen, maar die instituties kunnen in handen van tirannen wreed en onrechtvaardig zijn.

29. Mensen die haat zaaien en mensen die geweld plegen hebben met elkaar gemeen dat zij zich niet in de plaats van een ander kunnen stellen.

Er zijn mensen die gevangen blijven binnen de logica en er zijn mensen die de vrijheid tot zich nemen om de wetten van de logica te overschrijden. Het goede doen voor de ander is tegen alle logica in; tenzij de goede daad voortvloeit uit een sociaal contract, maar dan is het geen goedheid meer.

Een concreet voorbeeld van mensen die ofwel gevangen zijn binnen de wetten van het zijn en van wie het kan overschrijden zijn hulpverleners, leerkrachten en cipiërs die klagen over de werkdruk en niet meer willen doen dan wat de wet of de reglementen voorschrijven. Deze mensen zitten gevangen in de logica. Logisch gezien hebben ze volkomen gelijk. Maar in het licht van de eeuwigheid verzaken ze aan hun roeping. De ware roeping van de mens is alles over te hebben voor de Ander.

Het bovenstaande is vloeken in de Kerk van het eeuwige gelijk hebben.

30. Zijn is oorlog. In het Zijn is de mens de gevangene van de totaliteit. Om hieruit te ontsnappen, moet de mens uit zichzelf de verantwoordelijkheid voor de Ander opnemen. In de verantwoordelijkheid - dit is goedheid - overstijgt hij de totaliteit en staat hij open voor de transcendentie. Dit is de ware betekenis van religie. Bij religie gaat het niet om domweg geloven, ook niet om de rituelen. De religieuze mens treedt door zijn goede daden in relatie met het Trans-

cedente. Goed zijn is open staan voor het Transcendente. De religieuze mens pleegt geen geweld, steelt niet, doet niemand pijn.

Het kwaad begint als de mens slechts leeft voor zijn eigen behoeften en geen oog heeft voor de behoeften van de Ander. Wie oog heeft voor de noden van de Ander, verlangt om het goede te doen. Er is een scherp onderscheid tussen behoefte en verlangen: behoefte eindigt bij de verzadiging; verlangen houdt nooit op. We kunnen nooit zeggen: 'Nu zijn we goed genoeg geweest'. Verlangen is in zekere zin oneindig: vandaar die relatie met het Transcendente.

31. *De waarheid komt van de metafysica en niet van de fysica.*

In de fysica worden dingen bestudeerd. Het is een objectieve wetenschap. De waarheid ligt echter niet in het objectieve. De waarheid van het objectieve is slechts mogelijk als we 'alles' in beschouwing nemen. De fysica en de empirische wetenschap in het algemeen kunnen nooit alle factoren in rekening brengen. Dit laatste is de reden waarom de wetenschap steeds verandert van inzicht. De stand van de wetenschap nu, is de vergissing van morgen.

De waarheid ligt in de Oneindige. De Oneindige is het terrein van de metafysica. Hier wordt niet geobjectiveerd, dit wil zeggen dat niets tot een ding wordt gemaakt. Dit laatste betekent dat er geen betekenis aan het ding wordt gegeven, maar we staan open voor wat 'het ding' ons openbaart. Toegepast op de mens: het zou onmenselijk zijn de mens als een ding te beschouwen. Dit zou namelijk betekenen dat we hem bezitten, manipuleren en onderwerpen. De mens heeft een onpeilbaar gelaat: hij openbaart ons iets, namelijk het appel om goed te zijn voor hem. De Ander is niet 'gegeven', maar heeft en openbaart een zin. Hier ligt de waarheid in haar zuivere betekenis.

Goedheid kan nooit een vergissing zijn. Goedheid is van alle tijden en zal altijd de echte waarheid blijven.

Doordat de wetenschap nooit de oneindigheid kan vatten, sleept zij de mensheid mee in onverantwoorde experimenten. De klimaatcrisis en de extinctie van plant- en diersoorten zijn daar het gevolg van. Dat is de onwaarheid van de objectieve wetenschap.

32. Wat is het verschil tussen de objectieve wereld en de transcendente 'wereld'?

In de objectieve wereld willen we volharden in het Zijn; daar leven we in een totaliteit. Daar is ons leven eindig. Volharden in het Zijn betekent dat we onze behoeften willen bevredigen. In de objectieve wereld heerst om die reden een strijd van allen tegen allen. Vandaar dat Levinas zegt: 'Zijn is oorlog'.

In de transcendente wereld bestaan we voor het Goede. We zullen voor het Goede desnoods onze eigen dood riskeren. De transcendente wereld is geen totaliteit, maar is oneindig. In de transcendente wereld zijn we met vrijheid bekleed: dit betekent dat we vrij zijn om onze verantwoordelijkheid al of niet op te nemen.

Dit verschil maakt ook duidelijk wat het verschil is tussen gelovig en ongelovig. De ongelovige leeft in de beperktheid van de objectieve wereld en met de dood komt het Niets. In de objectieve wereld heeft het bestaan uiteindelijk geen enkele zin. De gelovige daarentegen geeft een eeuwige zin aan zijn bestaan door het Goede te doen. Het Goede is meer dan Zijn. De gelovige overstijgt hierdoor de objectieve wereld. Hij verlangt om het goede te doen. Dit verlangen houdt nooit op. We kunnen nooit zeggen: We zijn nu goed genoeg geweest. De ongelovige, dit is diegene die de transcendentie afwijst, die meent te weten dat aan gene kant van het Zijn er niets is. Hij wil slechts zijn behoeften bevredigen. Eenmaal de behoefte bevredigd, verdwijnt de behoefte. De ongelovige leeft binnen de grenzen van de materiële wereld, waar de anderen objecten zijn die al of niet nuttig kunnen zijn voor de behoeftenbevrediging.

Nog niet zo heel lang geleden volgden duizenden jonge vrouwen en mannen de roeping van een man die tweeduizend jaar geleden rondtrok in Palestina. Hij schuwde het gezelschap niet van hoeren en van mensen die verafschuwd werden. Grote menigten kwamen naar Hem toe. Zijn boodschap was eenvoudig en toch revolutionair.

Nu zijn die duizenden er niet meer. Het lijkt me alsof een leegte is achtergebleven. Alsof we het contact hebben verloren met wat de mens het meest raakt. In de plaats daarvan is van de mensen die zich geroepen voelden Hem te volgen, een beeld ontstaan alsof het allemaal pedofielen zijn en mensen die hun macht over zwakkeren hebben misbruikt. Terwijl de meesten onder hen hun leven hebben opgeofferd om onvoorwaardelijk anderen te dienen. Het waren goede mensen wiens aanwezigheid een verademing was in een wereld vol hebzucht en egoïsme. Ook dat is verloren geraakt.

Velen zijn aan deze ontwikkeling schuldig. Dat is misschien de grootste overwinning van de Satan ooit.

Bovenstaande betekent niet dat de ongelovige geen goed mens kan zijn. Hij kan het goede doen 'om niets' en in die zin kan hij 'heiliger' zijn dan een vroom mens die goed is omwille van de beloning na de dood. Hier gaat het over de fundering van de goedheid, over de vraag waarom de mens zich geroepen voelt om goed te zijn. Deze fundering lijkt mij noodzakelijk om de mensen voor het goede te inspireren, want niet iedereen kan heilig zijn.

De objectieve wereld is het domein van de kennis. De transcendente wereld is het domein van de wijsheid.

Kennis is macht. Wijsheid is liefde.

Kennis is bedoeld om anderen te onderdrukken, te manipuleren en te beïnvloeden, wat op hetzelfde neerkomt. Wijsheid leidt tot respect voor elke mens, want het Goede doen kan niet van voorwaarden afhankelijk zijn.

Heidegger en Sartre zijn de filosofen van de objectieve wereld. Volgens Heidegger is de mens op de wereld 'geworpen'. Het gaat om 'te zijn'. Volgens Sartre zijn de anderen, de hel: 'L'enfer. c'est les autres'. Hier gaat het om de vrijheid om zijn rechten op te eisen.

Levinas is de filosoof van de wereld aan gene kant van het Zijn. Hier is de Ander diegene die vanuit de Hoogte een appel op mij doet om het Goede te doen. Hier is de vrijheid de vrijheid om het Goede te doen en rechtvaardig te zijn.

In de objectieve wereld is het Ik het centrum van de wereld.

In de transcendente wereld is de Ander het centrum van het Ik.

In de objectieve wereld is sterven voor het vaderland dom en zinloos, en dat geldt ook voor het willen redden met gevaar voor eigen leven van iemand die in nood is. In de transcendente wereld 'sterft' men elke dag een beetje voor de Ander. 'Sterven' in de betekenis van zijn eigen behoeften opzij zetten omwille van de behoeften van de Ander. Levinas noemt dit 'Sterven voor het onzichtbare'.

Aangezien de meeste mensen bereid zijn om anderen te helpen, zijn de meesten gelovig.

33. Het essentiële verschil tussen het gezin en de Staat.

Het gezin is meer dan de hoeksteen van de samenleving. Het gezin brengt de moraal in de wereld. In het gezin wordt het leven gegeven aan de Ander (het kind) en wordt die Ander onbaatzuchtig en onvoorwaardelijk lief gehad. Het gezin is de plek waar het Goede de dagelijkse omgang wezenlijk kenmerkt.

De Staat brengt het Recht in de wereld, maar niet de Liefde. In de Staat is de mens een burger, een element van een systeem, een schakel in een structuur.

In de Staat is de burger anoniem. In het gezin is elk lid uniek en wordt met zijn naam aangesproken.

In de Staat is de burger gelijk aan alle anderen en is hij eenzaam. In het gezin is de Ander meer dan het Ik.

In de Staat gaat het om rechten en plichten die voor iedereen gelden. In het gezin gaat het om het appel om het goede te doen voor elkaar. De Staat kan niet eisen dat men een ander mens liefheeft. Het gezin is de plek waar men wordt geïnspireerd voor onvoorwaardelijke en onbaatzuchtige liefde.

In de Staat gaat het om maximale bevrediging van zoveel mogelijk mensen. In het gezin zal de een desnoods het brood uit zijn mond halen om de Ander te voeden.

34. Waarom denkt de mens eigenlijk?

Moest de mens alles weten, dan hoeft hij niet na te denken. Er is echter 'iets' dat het denken doet ontwaken. Volgens Levinas is dat 'iets' het idee van de Oneindige. De mens weet op een of andere manier dat er meer is dan wat hij weet. Dit 'meer' is de Oneindige. Sterker nog: dit besef of dit idee van de Oneindige is geplant in de mens. De mens heeft de Oneindige niet zelf bedacht. Dat idee van de Oneindige dat in de mens opkomt, is het spoor van de Oneindige. De mens kan in zijn denken de Oneindige onmogelijk omvatten, maar dank zij dit spoor komt het idee van de Oneindige in hem op.

De mens denkt omdat hij beseft dat er de Oneindige is. Moest de mens oneindig zijn, dan hoeft hij niet na te denken. Bij de Oneindige is alle kennis aanwezig. Er hoeft en er kan niets aan toegevoegd worden. Daarom hoeft de Oneindige niet na te denken. De mens is echter eindig.

De consequentie hiervan is dat de mens als denkend wezen, leeft om de Oneindige te naderen. Hij zal de Oneindige nooit nabij zij, maar de mens kan er altijd dichterbij komen.

Het doel en de zin van een mensenleven is God zoeken en dichterbij komen. In wezen is alle denken hierop gericht, ook al ontkent de mens het bestaan van de Oneindige.

35. *God*

Volgens Levinas is de liefde alleen mogelijk door het idee van de Oneindige. De Oneindige brengt in mij een Verlangen naar dat Oneindige. Dit Verlangen is anders dan het hedonistisch verlangen. Het is een Verlangen dat nooit bevredigd kan worden. Levinas: 'Het is een Verlangen aan gene zijde van de bevrediging' en 'Een Verlangen dat zich niet kan vullen, dat zich voedt met zijn toename zelf'.

Maar er is meer met dit Verlangen dat in de mens wordt gelegd door de Oneindige. De Oneindige geeft de mens het bevel zich tot de Ander te richten, te verlangen om het goede te doen voor de Ander. Dit wil zeggen dat de transcendentie, dat is de Oneindige of God, omslaat in mijn verantwoordelijkheid voor de Ander.

36. Binnen het Zijn is goed zijn voor een Ander dwaasheid, een zwakte, een tekortschieten. Vanuit het perspectief van de Oneindige is goed zijn een excelleren, een verhevenheid boven het Zijn. Het ethische is niet een moment van het Zijn. Het ethische is anders en beter dan het Zijn.

Kortom: de liefde of het goede is niet van deze wereld. We hebben God nodig om het Goede te verrichten. Dit betekent absoluut niet dat wie niet in God gelooft, niet het goede kan doen. Dit betekent slechts dat wie het goede doet en niet in God gelooft, niet bewust is van wat het Goede of de Liefde fundeert,

waar het vandaan komt. Door daden van goedheid gelooft men in God, ook al wordt dit ontkend.

37. In de westerse metafysica is God het hoogste Zijn.

Volgens Levinas bevindt God zich aan gene zijde van het Zijn of van de fenomenale wereld. God is nooit heden geweest. Om die reden blijft God altijd een raadsel. Levinas: 'God wordt gezegd in een zeggen dat telkens herroepen moet worden'. In mijn woorden geformuleerd: wat we ook zeggen over God, het is er altijd naast. God is nu eenmaal voor het kennen onkenbaar.

De atheïst verwerpt God omdat hij God niet ziet in het Zijn. Maar God behoort niet tot het Zijn. God is transcendent, dit wil zeggen dat Hij zich bevindt aan de andere kant van het Zijn. Die andere kant is voor het kennen niet te 'grijpen', niet te 'be-grijpen'. Zie Psalm 40 vers 6: 'Heer onze God ... uw grootheid is onvergelijklijk: wilde ik die onthullen met woorden, het was boven de macht van mijn taal'.

Voor wie niet 'filosofisch' denkt, is het meestal moeilijk te begrijpen dat er naast het 'Zijn' er ook een aan-gene-zijde-van-het-zijn kan zijn. Hetzelfde geldt voor de tijd: het is voor de mens heel moeilijk voor te stellen dat er iets is dat 'buiten de tijd' staat. Wat is de tijd? Wat is 'zijn'? Dat zijn vragen die zelden worden gesteld, terwijl het gaat om de meest fundamentele zaken. Daarom vind ik dat filosofie de basis van alle wetenschappen moet zijn, maar het zal nog lang duren eer de universiteiten deze weg zullen terugvinden.

Hoe kunnen we in God geloven? Op indirecte wijze: door de oproep om de Ander lief te hebben en het goede te doen, een oproep die er al was vooraleer wij konden denken, een oproep die in elke mens vanaf de beginne is gelegd. Door die oproep voelen we aan dat er een God is die deze oproep in ons heeft gelegd. God is Liefde. Nog anders gezegd: via de rede of op rationele wijze kunnen we geen argumenten vinden om het goede te doen, om een ander onbaatzuchtig en onvoorwaardelijk lief te hebben. Rationeel gezien telt het principe:

voor wat, hoort wat. De Rede dicteert het sociaal contract. Maar wie alleen op rationele gronden het goede doet of aan ander lief heeft, doet dit onder bepaalde voorwaarden. Dat is het einde van de liefde. Kortom: de mens die echt menselijk is, kan niet zonder God.

38. *Alle mensen zijn broeders*

Geloven in God is toegewijd zijn aan de Ander; een toegewijd zijn dat mij overkomt, een oproep die voorafgaat aan mijn vrijheid. Broederschap is de naam die wordt gegeven aan de verantwoordelijkheid voor de naaste; we zijn niet verantwoordelijk omdat wij broeders zijn, maar we zijn broeders in de mate dat we voor elkaar verantwoordelijkheid opnemen. Mijn verantwoordelijkheid is echter onafhankelijk van de verantwoordelijkheid die de Ander voor mij opneemt. Sterker nog: ik ben verantwoordelijk voor de verantwoordelijkheid van de Ander. Dit laatste is een typisch voorbeeld van de radicaliteit van het denken van Levinas.

Broederschap is datgene wat de religie teweegbrengt: dit is een verplichting aangaan die niet 'redelijk' is, die boven mijn verstand uitgaat. Ook een verplichting die mijn biologisch bestaan transcendeert: in de broederschap wordt mijn Ik vervangen door de Ander; dit wil zeggen dat ik leef voor de Ander, ondanks mijzelf. Levinas: 'Mijn Ik is ontrukkt aan het begrip van het Ik' en 'Een Ik dat uitgeleverd is aan en verantwoordelijkheid zonder maat'. Mijn verantwoordelijkheid houdt nooit op. Ik kan nooit zeggen: 'Nu ben ik goed genoeg geweest'. Het Ik is door zijn ethische plicht als het ware gegijzeld door de naasten.

Deze broederschap, deze plaatsvervangende van het Ik door de Ander, is de ware getuigenis van de Oneindige. Het is ook mijn ware zelf. Levinas: 'De zinsnede waarin God zich verenigt met woorden is niet „ik geloof in God” ... Het is

het „ziehier mij”¹², gezegd tot de naaste aan wie ik uitgeleverd ben en aan wie ik vrede aanzeg’.

De ethiek van de broederschap is ‘het onwaarschijnlijke veld waarin de Oneindige in relatie staat met het eindige’. Hier wordt de mens door God geïnspireerd en getuigt hij van de Oneindige. Levinas beklemtoont hierbij dat het niet gaat om een religieuze ervaring, maar om het resultaat van filosofisch denken over ‘het Goede aan gene zijde van het Zijn’. Dit laatste wordt in de westerse filosofie over het hoofd gezien. De ethiek gaat bij Levinas vooraf aan de filosofie; dit wil zeggen dat het hier niet gaat om geloven in God of over kennis van God, maar om het getuigen van het goddelijke: ‘Het menselijke is niet het weten over God, maar de plaats waarin God werkt, waar God leeft’.

Een en ander betekent een fundamentele toevoeging of radicale verandering die Levinas toekent aan de westerse filosofie. Volgens Hegel is ‘al het werkelijke redelijk en al het redelijke werkelijk’; dit is de manier waarop de westerse, rationele mens over de werkelijkheid denkt. Maar in het werkelijke zit veel onredelijks, zo sterk zelf dat de holocaust mogelijk was. De kreet van de onderdrukten en vervolgdten is er het bewijs van. We moeten gehoor geven aan redenen die de rationaliteit niet kent of, met andere woorden, voorafgaand aan het werkelijke is er de ethiek, een appel dat komt van aan gene zijde van het zijn.

Hierbij wijst Levinas de rationaliteit niet af, maar hij fundeert het zodat de zin niet verloren gaat. Levinas benadrukt dat hij filosofeert en het niet heeft over een ‘religieuze ervaring’, maar hij voegt aan de filosofie een nieuwe dimensie toe: naast het Zijn is er ook een aan-gene-zijde-van-het-zijn of het Transcendente.

¹² ‘Ziehier mij’ of ‘Hier ben ik’ is in het Hebreeuws ‘Hineni’. Dit woord komt terug in het laatste lied van Leonard Cohen: ‘You want it darker’.

In zoverre wij in het Westen die dimensie onderdrukken of negeren, wordt de wereld en de mensheid zinloos. Willen we ontsnappen uit dit nihilisme, dan moeten we door ons gedrag getuigen van het appel dat het Transcendente op ons doet. Dit getuigen is niets anders dan naastenliefde, onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig.

39. Gelukkig zijn of een goed mens zijn?

De mens kan gelukkig zijn of hij kan een goed mens zijn. Een gelukkig mens kan ook een goed mens zijn en omgekeerd. De mens kan zijn eigen geluk offeren om het goede te doen voor een Ander.

Geluk is het doel van de politiek. Het goede doen is het doel van de religie. Voor de politiek zijn alle mensen gelijk en hebben alle mensen recht op geluk. Voor de religie ben ik de dienaar van de Ander. De Ander staat hoger dan het Ik.

We kunnen zo gelukkig zijn, dat we ervan verzadigd zijn. We kunnen echter nooit genoeg goed zijn. Gelukkig zijn is een behoefte. Een behoefte kan bevredigd en verzadigd worden. Een verlangen is oneindig.

In de politiek gaat het om wederzijdse erkenning, want iedereen is gelijk. Bij religie gaat het om meer dan de gelijkheid van alle mensen: het Ik is verantwoordelijk voor de Anderen. Het Ik stelt zich daarom nederig op, offert zich op. Is deze verantwoordelijkheid voor de naasten niet de voorwaarde voor de gelijkheid van alle mensen? Is de leider die zich ten dienste stelt van de bevolking en zijn eigenbelang desnoods ervoor opoffert, niet de leider die alle burgers als gelijken behandelt?

Deze 'religieuze' relatie van de een-voor-de-Ander, waarbij de een onvoorwaardelijk en onbaatzuchtig verantwoordelijkheid opneemt voor de Ander, is de ware relatie.

40. In de ethische relatie van de verantwoordelijkheid gaat het niet zozeer om kennis over de Ander, maar om wat de Ander aan mij openbaart. Het gelaat van de Ander drukt iets uit, namelijk 'wees goed voor mij'. Levinas zou zeggen: 'dood mij niet', maar dat is heel breed bedoeld: iemand negeren is hem in zekere zin dood wensen. Om te weten wat de Ander aan mij openbaart, is het gesprek van mij met de Ander essentieel. In het gesprek wordt de Ander als Ander erkent. Het gesprek is de originele relatie met wat buiten mij ligt, dit is met de exterioriteit. De ondertitel van een van de hoofdwerken van Levinas, 'De totaliteit en de Oneindige', is 'Essay over de exterioriteit'.

De absolute ervaring is niet de onthulling, - dit is de objectieve kennis verwerven -, maar de openbaring. De relatie die ik heb met de Ander is meer dan de kennis die ik over hem heb. Mijn relatie met de Ander is van een hoger niveau dan mijn relatie met een ding, alhoewel de mens anderen als objecten kan zien en behandelen, wat uiteraard het meest onmenselijke is.

In welke zin is mijn relatie met de Ander meer dan wat de objectiviteit mij leert: als ethische relatie van de verantwoordelijkheid. Hier ligt ook de waarheid over de mens: de rechtvaardigheid die ik waar maak door mijn verantwoordelijkheid voor de Ander op te nemen.

De ware rechtvaardigheid ligt in de erkenning dat de Ander hoger staat dan het Ik. Dat is precies wat de Ander aan mij openbaart.

Deze visie over de relatie met de Ander verschilt van de traditionele westerse opvatting: het Ik wordt bij dit laatste bepaald door de rede. Bij Levinas wordt het Ik bepaald door zijn ethische verantwoordelijkheid. Deze ethiek transcendeert de Rede. Met de Rede kunnen we niet de openbaring ontdekken, kunnen we niet afleiden waarom we verantwoordelijk zouden moeten zijn. De Rede gaat over de vraag wat objectief is, niet over wat zinvol is. De zin van ons leven wordt niet ontdekt door de logica, maar in het gesprek face à face. Het gelaat van de Ander is niet te objectiveren. Het drukt iets uit dat de logica en de

objectieve waarneming overstijgt. Gezichtsherkenning in de wereld van de digitale technologie berust op een objectiveren van het gelaat, dit is van het meest persoonlijke van de mens. Die techniek is het ideale instrument voor de totalitaire staat.

In de terminologie van Levinas: 'Het gesprek stelt een relatie in die niet te herleiden is tot een relatie van het subject tot het object'. Er is oneindig veel meer dan de objectieve kennis die ik over een Ander heb. Ik kan een Ander nooit volledig kennen; ik kan hem nooit ten volle be-'grijpen'; hij valt altijd buiten mijn greep, alhoewel we in de praktijk, als we de Ander als een ding beschouwen, kunnen handelen alsof de Ander volledig in onze macht ligt. Ook dit is het meest onmenselijke en dat vond zijn apotheose in de holocaust.

We moeten daarom steeds in verwondering openstaan voor wat een ander mens ons openbaart.

41. Zonder dat Levinas het zelf aangeeft, vinden we bij hem de argumenten om diagnostische labels, zoals gebruikt door psychiaters en psychologen, scherp te veroordelen. Dit leidt tot een radicaal ander paradigma voor de psychotherapie en voor de geestelijke gezondheidszorg in het algemeen. Straks zal ik op dit laatste punt ingaan, want het heeft ook mijn orthopedagogische praktijk grondig beïnvloed.

Levinas: 'Alleen de mens weerstaat alle typologie, alle indeling, alle karakterologie, alle classificatie'. Hij pleit voor een kennis van de mens die verder gaat dan de mens als object. De vrijheid van de mens ligt juist in zijn anders-zijn. Mijn relatie tot de Ander is geen relatie met een object. Elke mens heeft zijn eigen zin en een innerlijk leven.

Een eigenschap aan iemand toekennen is hem herleiden tot wat hij gemeen heeft met anderen. Maar wat is echt eigen aan het individu? Om daar antwoord op te kunnen geven, moet ik openstaan voor wat de Ander aan mij openbaart. Dat is precies zijn appel tot mij om mijn verantwoordelijkheid voor

hem op te nemen, om goed te zijn voor hem. Levinas drukt dit heel sterk uit: 'De Ander erkennen is een honger erkennen'. De Ander hongert naar mijn goedheid. En verder: 'De Ander erkennen, dat is geven', want de Ander is mijn meerdere; mijn verantwoordelijkheid voor hem opnemen is de Ander dienen.

De tegenwoordigheid van de Ander is een in vraag stellen van mijn geluk om de wereld te bezitten. Ik ben bijvoorbeeld ook verantwoordelijk voor de planeet Aarde waarop de toekomstige generaties moeten kunnen leven.

Wat betekent dit nu voor de psychotherapie en de hulpverlening in het algemeen? Kort gezegd gaat het om het volgende: zodra iemand die hulp behoeft zich bij mij aanmeldt, ben ik voor hem verantwoordelijk. Ik kan hem niet op een wachtlijst plaatsen. Het vereist mijn onbaatzuchtige en onvoorwaardelijke inzet. Desnoods moet ik mijn vrije tijd voor hem opofferen. Kan hij mij niet betalen, dan doe ik het gratis. Psychotherapie en hulpverlening is een relatie aangaan van mens tot mens, waarin de Ander absolute voorrang heeft.

Een tweede gevolgtrekking die hiermee samenhangt, is dat ik de Ander zie als een vrij mens. Een autist kan zich ook niet-autistisch gedragen. Een mens die als agressief wordt bestempeld, voor wie alle diagnostische tests wijzen op een agressieve persoonlijkheid, kan op een gegeven moment zeggen: 'Vanaf nu ben ik niet meer agressief'. Wie gelooft dat dit niet het geval kan zijn, neemt aan dat de mens louter een product is van biologische en sociale factoren.

Deze laatste factoren spelen natuurlijk een rol, maar toch is de mens vrij. Vanuit deze aanname wordt psychotherapie een kwestie van de Ander inspireren om zich als een goed mens te gedragen. Die agressieve persoon moet worden geïnspireerd om zich voor te nemen zich niet meer agressief te gedragen. In instellingen voor geestelijke gezondheidszorg moeten de cliënten door de hulpverleners geïnspireerd worden voor het goede en dat kan alleen door de onvoorwaardelijke inzet van de hulpverleners.

42. Een waarachtige relatie met God is een relatie die bevrijd is van mythen. Het is ook niet een objectiveren van God. In zekere zin moet je eerst atheïst zijn geweest om die waarachtige relatie te kunnen aangaan. Atheïsme wordt hier gedefinieerd als een bevrijding van mythen en van een godsdienst die afgoderij is.

Een waarachtige relatie is luisteren naar het goddelijk Woord. Vandaar dat de studie van de Heilige Schriften wezenlijk is om die relatie aan te gaan. Die Schriften zijn de liefdesbrieven die God aan ons heeft gericht.

Wat zegt God in die Heilige Schriften: dat onze relatie met Hem via de naasten verloopt. Vandaar dat compassie en naastenliefde de kern vormen van wat die Schriften ons te zeggen hebben. Levinas: 'De relatie met het Transcendente is een sociale relatie'. God roept op tot rechtvaardigheid. Alleen via de rechtvaardigheid krijgen we toegang tot God. Metafysica speelt zich af in de sociale relaties. Kennis van God is onmogelijk zonder verband met de sociale relaties. De Ander is diegene via wie God zich aan ons openbaart. Een primitieve vorm van religie staat los van de intermenselijke relaties. Zo'n religie valt samen met een gebrek aan compassie voor de naasten.

De zintuiglijke ervaring leidt tot de fysica. Hier gaat het om kennis.

De intermenselijke relaties leiden tot de metafysica. Hier gaat het om wijsheid. De fysica ziet de werkelijkheid als een totaliteit. Die totaliteit wordt benaderd alsof het eindig is. Kennis streeft naar begrijpen van de werkelijkheid, dit wil zeggen naar macht over de werkelijkheid.

De metafysica gaat over de Oneindige die de mens nooit kan omvatten. Er blijft een oneindige afstand tussen de Oneindige en de mens. Metafysica zoekt de Oneindige via de moraal.

43. Het natuurwetenschappelijk denken ziet de mens als object die gekend, begrepen en gemanipuleerd kan worden. In het metafysische denken wordt de mens gezien in relatie tot de Oneindige, dit wil zeggen dat ik in mijn relatie tot de Ander verantwoording moet afleggen ten aanzien van de Oneindige. Die verantwoording ligt in de verantwoordelijkheid die ik opneem voor de Ander.

De religie maakt ons bewust van deze verantwoordelijkheid. De ontkerkelijking zou kunnen betekenen dat we meer ik-gericht zijn en ons minder verantwoordelijk voelen voor de anderen. Zonder religie zijn de sociale relaties een kwestie van sociaal contract. De religieuze mens vraagt niets terug, geeft slechts. Zonder religie claimt het individu zijn vrijheid. Met religie maakt het individu van zijn vrijheid gebruik om anderen te dienen. Willen we echt vrede bereiken, dan moet de jeugd weer opgevoed worden met de Bijbel.

Volgens Levinas is de mens met vrijheid 'bekleed'. Vrijheid is een opdracht.

Door wie zijn we met vrijheid bekleed? Door God. De oorsprong van onze vrijheid ligt in het geschapen zijn door God. Daarom kan alleen God ons vrij maken en dat loopt via de naaste.

44. De westerse filosofische traditie is de triomf van het Ik. Relaties met anderen worden gezien in het licht van een universele orde. Het Ik ziet bijvoorbeeld de ander als blank of zwart, als gelovig of ongelovig, ...: allemaal categorieën van een universele orde. Ideeën hebben voorrang op de personen. Ideeën zijn neutraal.

Bij Levinas gaat het om het ontsnappen uit het neutrale en uit het herleiden van de Ander tot een idee, uit het begrip dat ik van hem heb, uit de universele orde waarin ik hem plaats. Ik moet openstaan voor de Ander, dit is voor het appel dat van de Ander uitgaat. Dit zijn voorwaarden voor mijn vrijheid, waardoor ik de neutrale universele orde doorbreek, en voor de persoonlijke zin van mijn bestaan. De Ander ontsnapt hierdoor aan mijn kennis van hem, want die kennis is altijd beperkt, verhindert mij om voor de Ander open te staan en is

daarom onrechtvaardig. Levinas leert ons hoe we de Ander als unieke persoon, als onvervangbaar individu kunnen benaderen. Dit is een voorwaarde voor menselijke omgang.

Ik doorbreek de universele orde als ik opensta voor de Oneindige die via de Ander mij toespreekt. Als ik leef door en voor de Ander, kom ik het Eeuwig Leven binnen. Via de verantwoordelijkheid die ik opneem voor de Ander - eender wie -, kom ik tot de Oneindige, dit is tot God. Op een menselijke wijze met anderen omgaan is de ware religie en verder hoeven we het niet te zoeken. Ik durf het nog sterker uit te drukken: het gaat niet om al of niet geloven in God, maar om geloven in de mens. Dat laatste zal voor God voldoende zijn. Een atheïst kan dus best diep religieus zijn.

Levinas noemt dit het wonder van de schepping, namelijk dat een wezen wordt geschapen dat ontvankelijk kan zijn voor de openbaring, dat weet dat hij geschapen is en zichzelf daarom in vraag stelt. *Het mirakel van de schepping is de creatie van een moreel wezen.* Ook hier zien we de prioriteit die wordt gegeven aan de relatie met de Ander, want we kunnen slechts een moreel wezen zijn in relatie tot anderen.

We overstijgen de ontologie, dit is de objectieve wereld van de zijnden, door de rechtvaardigheid. Deze overweging wijst op het onderscheid tussen de totalitaire staat en de menselijke samenleving. In de totalitaire staat worden de mensen gezien vanuit een idee, vanuit de dogma's. De mensen worden gedwongen zich daaraan aan te passen. Er is een dwingende autoriteit. In de menselijke samenleving heerst vrijheid. Elk individu is vrij. De leiders geven het voorbeeld van hoe van zijn persoonlijke vrijheid gebruik te maken, namelijk om zijn verantwoordelijkheid voor de Anderen op te nemen. In plaats van een dwingende autoriteit is hier sprake van moreel gezag en inspirerende leiders.

45. De taal speelt een essentiële rol in het openstaan voor de Ander. Zelfs de stilte spreekt tot mij. Via de taal drukt de Ander zich uit.

De Ander verschijnt aan mij: dat is het begin van de ervaring; het initiatief ligt bij de Ander. Een object neem ik waar; hier gaat het initiatief van mij uit.

Als ik de Ander waarneem vanuit mijn denkschema's en mijn behoeften, krijg ik greep op hem, wat het begin is van alle onrecht. Om de ware betekenis van de Ander te vatten, moet ik luisteren naar wat hij mij openbaart. De zingeving wordt altijd op het niveau van de relaties met de Ander ontdekt. De Ander 'onderricht' mij: het 'meer' ligt bij de Ander. Dit wil zeggen dat de Ander de totaliteit doorbreekt en een opening maakt naar het Absolute. Het woord van de Ander is de oorsprong van elke betekenis. Dank zij het 'meer' dat ik vind bij de Ander, ontsnapt ik uit de beperktheid van mij egocentrisch Ik. Zonder de Ander heeft mijn leven geen zin. De zin van mijn leven vind ik in de verantwoordelijkheid die ik opneem voor de Ander. De Ander is iedereen.

Bovenstaande speelt in mijn therapeutische praktijk een centrale rol. Ik heb het bijvoorbeeld niet over autisten of over ADHD-kinderen of over psychopathische volwassenen. Ik beoordeel of classificeer mensen niet vanuit mijn denkkaders. Ik benader mijn cliënten als unieke personen die een eigen bijdrage aan de samenleving kunnen bieden. Het is mijn taak hen daarin te stimuleren. Uiteraard bedoel ik hier een moreel verantwoorde bijdrage. Wie anderen leed toebrengt, moet daartoe weerhouden worden. Daar hebben we de rechtspraak voor. Maar ik ben geen rechter. Als therapeut bied ik mensen nieuwe kansen, nadat recht is gesproken. Hetzelfde geldt voor kinderen die te lastig zijn om op een normale school te houden. De noodzakelijke maatregelen moeten worden genomen om dit kind ofwel te leren zich acceptabel te gedragen, ofwel te plaatsen in een school waar hij dank zij specialistische hulp zich toch zo goed mogelijk kan ontplooiën. Vanuit deze visie wordt niemand veroordeeld, afgezonderd of afgewezen.

Voor allen, zonder uitzondering, zijn we verantwoordelijk. Mensen zijn geen manipuleerbare objecten, of objecten die we al of niet kunnen afwijzen. Ik kan de Ander niet beoordelen vanuit mijn behoeften. Dat zou indruisen tegen het wezen van de moraal. Als morele wezens zijn we juist uniek omdat we onvoorwaardelijk ons verantwoordelijk voelen voor anderen. *Ieder mens moet weten dat anderen om hem geven*: dit is de noodzakelijke voorwaarde voor een menselijke samenleving.

We zien dit laatste dagelijks in onze eigen omgeving of we hebben het als kind zelf ervaren: onze vader en onze moeder hebben zo van ons gehouden, dat wat we ook deden zij altijd om ons gaven. Zelfs de moeder van de verschrikkelijkste moordenaar houdt nog van hem.

46. *Een Messiaanse droom*

Om de vicieuze cirkel van macht, bezit en egocentrisme te doorbreken heeft Levinas het over 'de universele Messiaanse droom ... om tot een orde te komen zonder overwinning of overheersing, zonder oorlogen en wreedheden. Een ontwaken, dat intussen oud genoeg is om niet langer de dupe te zijn van de misdaden die in naam van de vrijheid begaan worden, of in naam van de revolutie en zelfs van de liefde'¹³.

Dit is inderdaad een Messiaanse droom, want de geschiedenis leert dat een samenleving op menselijke maat zich ontwikkelt van het ene conflict en de ene oorlog naar het andere conflict en de andere oorlog. Zelfs de religies hebben de mensen aangezet of zetten ze nog steeds aan om elkaar uit te moorden. Met de menselijke rede komen we een heel eind, maar nooit ver genoeg. Ook in ons gewone dagelijks doen en laten is er een continue strijd om het eigenbelang. We doen elkaar heel veel leed aan, bijvoorbeeld bij echtscheiding.

Die Messiaanse droom kan slechts verwezenlijkt worden als we uitstijgen boven de menselijke rede. Dit wil zeggen dat we ons laten inspireren door het

¹³ Levinas, E. (1989). *Aan gene zijde van het vers: Talmoedische studies en essays*. Hilversum: Gooi & Sticht.

Transcendente of de goddelijke ratio en niet meer door onze egocentrische zucht naar macht en bezit, die oorzaak is van alle oorlogen. Daar ligt de taak van de ethiek als eerste filosofie: bewust worden van het appel dat het Transcendente op elke mens doet. Een appel dat oproept tot het opnemen van onbaatzuchtige en onvoorwaardelijke verantwoordelijkheid voor de Ander, zonder onderscheid. Pas dan wordt een wereld mogelijk zonder oorlogen en conflicten.

47. De bron van conflicten

Volgens Levinas is oorlog de waarheid van het werkelijke. Zijn is oorlog. Dit wil zeggen dat als we de werkelijkheid reduceren tot wat is en de werkelijkheid van 'over het Zijn heen' negeren, dan ontstaan er altijd conflicten. Binnen de objectieve werkelijkheid is de Ander vrijwel per definitie een tegenstander, een concurrent, iemand die mij belemmert. Alleen al het feit dat de Ander een deel van de fysieke ruimte inneemt, betekent een beperking van mijn (bewegings-)vrijheid.

De zichtbare en tastbare werkelijkheid is datgene wat onder onze macht valt. Wij kunnen die werkelijkheid naar onze hand zetten. We proberen die werkelijkheid te begrijpen en er een zin, - onze zin -, aan te geven. Een ideologie vloeit voort uit ons begrip van de maatschappelijke werkelijkheid en de zin die we eraan willen geven. Wat buiten ons begrip en onze zingeving valt, zullen we negeren of bestrijden. Wie het niet eens is met onze visie op deze werkelijkheid of met de zin die we eraan willen geven, is onze tegenstander.

Ook de religie kan een menselijke religie zijn in zoverre we God en zijn schepping op onze manier willen begrijpen en een zin geven. Deze religie verdeelt mensen in gelovigen, ongelovigen en afvalligen. De ware religie verdeelt niet. Zij zet het Ik aan zorg te dragen voor de Ander. God spreekt via de Ander mij toe. In de ware religie zijn het niet de rituelen, de theologie, de uiterlijke kenmerken die er het wezen van uitmaken. Dit alles is misschien overbodig of zelfs schadelijk, bijvoorbeeld als het de mensen weerhoudt het gebod van naastenliefde te vervullen of als door al dat bijkomstige de religie levensvreemd of belachelijk wordt.

48. De empirische werkelijkheid is de totaliteit van al wat is, van alles wat waarneembaar en meetbaar is. De empirische werkelijkheid is het domein van de oorlog waar de moraal niet telt. Hier is de wetenschap waarde vrij, amoreel en in sommige gevallen ook immoreel. Politiek is vanuit de empirische visie op de werkelijkheid de kunst om de oorlog te voorzien en met alle mogelijke middelen te winnen. De oorlog schort de moraal op. De politiek staat tegenover de moraal, zoals de filosofie tegenover de naïviteit. De politiek gebruikt de moraal voor eigen doel. Van de tegenstanders en de overwonnenen wordt gezegd dat zij het Kwaad vertegenwoordigen of dat hun ideologie fout was.

De werkelijkheid van 'over het Zijn' negeren, wil zeggen dat we geen boodschap hebben aan wat buiten ons begrip valt. We kunnen en willen slechts begrijpen wat onder onze controle valt, wat het Ik kan zien en meten. In deze zin willen we alle werkelijkheid reduceren tot wat het Ik kan omvatten. Levinas noemt dit de reductie tot het Zelfde. Thomas moest eerst zien, en dan pas wilde hij geloven. Dit is echter geen geloof meer, maar een objectief vaststelbaar feit voor waar aannemen.

Maïmonides, een joods geleerde uit de 12de eeuw, maakte de volgende vergelijking om de werkelijkheid van 'over het Zijn' te verduidelijken: de vissen in het water kennen het vuur niet. Dit betekent niet dat het vuur niet bestaat. In zoverre de 'waarheid' gelijkgesteld wordt met wat wij op menselijke maat kunnen begrijpen, of tot datgene wat we kunnen zien en meten, houdt zij de mens gevangen in zijn ik-gerichtheid. Hij staat niet meer open voor het absoluut Andere. Deze mens is als een vis in het water die het vuur niet kent.

De reductie van de werkelijkheid tot wat door de mens kan worden begrepen, - in de zin van 'greep krijgen op -, is om twee redenen bron van conflicten. Ten eerste is zelfs de zichtbare en meetbare werkelijkheid oneindig complex, waardoor de wetenschap voortdurend haar eigen vergissingen moet herstellen en herroepen. Niemand heeft nog overzicht over de stand van zaken. Men glijdt af in de meest gespecialiseerde vakgebieden, zodat een nieuwe toren van Babel is ontstaan waar de mensen elkaar niet meer begrijpen.

Het is vrijwel onmogelijk geworden de gevolgen te voorzien van ons handelen op technisch en economisch gebied, terwijl velen hiervan het slachtoffer zijn of zullen zijn.

Ten tweede is die reductie naïef en absurd. De zichtbare en meetbare werkelijkheid is iets wat aan ons is gegeven. De uiteindelijke oorzaak van die werkelijkheid valt buiten ons begripsvermogen. Mijn lichaam en mijn bestaan is voor mij op dit moment mijn empirische werkelijkheid. Maar deze werkelijkheid is aan mij gegeven en zal eenmaal ophouden te bestaan. Buiten die werkelijkheid is er de werkelijkheid die mij het leven heeft gegeven en waarin ik opnieuw zal opgaan. Is dit een kwestie van geloof of is de transcendentie, - de werkelijkheid die transcendent is aan de zichtbare werkelijkheid -, even realistisch?

Levinas stelt nadrukkelijk dat hij geen bewijs geeft van die werkelijkheid over het Zijn geen. Zijn filosofie is geen godsbewijs. Wij kunnen slechts een God bewijzen die naar de maat van de mens is. Dat is dus geen God. Volgens Levinas kunnen we slechts 'op het idee van God komen'. Dit idee komt op in de ontmoeting met de Ander als gelaat. Zijn gelaat confronteert mij met de absolute andersheid. Het gelaat is niet tastbaar, maar er gaat een onweerstaanbaar appel van uit dat tot mij, en tot mij alleen, is gericht.

49. Levinas' filosofie gaat uit van de confrontatie van het Ik met een ander mens. De Ander verstoort de werkelijkheid die het Ik tot het Zelfde reduceert. Hij is absoluut anders. Hij laat zich niet reduceren tot mijn begrip. Hij valt buiten de greep die ik op hem wil hebben, ondanks mijn verwoede pogingen. Hij valt radicaal buiten mijn werkelijkheid. De Ander is transcendent aan de wereld die voor mij zichtbaar en meetbaar is. De Ander heeft een eigen innerlijk leven en een eigen plek in de fysieke ruimte die radicaal buiten mij valt. Die radicale andersheid van de Ander roept de vraag op hoe ik mij tegenover hem opstel: zal ik ook hem reduceren tot het Zelfde, dit is als een object dat onder mijn macht valt? Of zal ik de Ander zijn plaats gunnen, zal ik hem respecteren en dienen?

Die cruciale vraag gaat vooraf aan mijn denken en handelen. De ethiek gaat vooraf aan de rede. De Ander stelt mij, alleen al door zijn komst in mijn wereld, voor mijn verantwoordelijkheid: zal ik hem reduceren tot iets wat onder mijn greep valt ten behoeve van mijn egocentrische behoeften, of zal ik hem zijn plaats onder de zon gunnen? Deze keuze maakt het verschil uit tussen oorlog en vrede. Als we de reductie van een ander mens tot wat past binnen mijn eigen behoeften tot in het extreme doordenken, gaat het om moord tegenover goedheid.

Het gaat dus beslist niet om een geloofsargument. Ik ben niet alleen op de wereld. Ik word geconfronteerd met de Ander. De Ander doet een appel op mij: dood mij niet en doe voor mij het goede, neem jouw verantwoordelijkheid voor mij op. Dit appel gaat vooraf aan al mijn denken en handelen. De moraal gaat vooraf aan het de rede.

We kunnen dit vergelijken met de ontwikkeling van de taal bij het kind. Dank zij de taal kan het kind denken. Vandaar dat Descartes kon zeggen: 'Ik denk, dus ik ben'. Maar voorafgaand aan het denken was er de Ander met wie het kind de taal heeft geleerd. De relatie met de Ander is een cruciale voorwaarde voor de taal en dus voor het denken. Die relatie gaat vooraf aan de rede. Zonder de Ander zou de mens nooit tot bewustzijn komen en nooit een persoon worden. De Ander komt in mijn wereld als absoluut van mij gescheiden, met een eigen innerlijk leven. Door die absolute scheiding word ik bewust van mijzelf, want ook ik ben voor de Ander absoluut anders.

De moraal of het appel tot verantwoordelijkheid, tot goedheid en tot liefde, kunnen we niet waarnemen en niet meten. Het komt van het radicaal andere. Het gaat vooraf aan ons zien en meten. Het transcendeert onze empirische werkelijkheid, maar we zouden nooit bewust worden van die empirische werkelijkheid zonder de transcendentie. Het is de Ander die aan de basis ligt van ons bewustzijn en van ons al of niet moreel handelen. De Ander legt de brug van onze eindige wereld naar de transcendente werkelijkheid. In deze zin zouden we kunnen spreken dat de transcendente werkelijkheid (God?), die we

nooit op empirische wijze kunnen kennen omdat ze onzichtbaar is, via de Ander tot ons spreekt.

50. Hoe kan oorlog uit de wereld worden gebannen?

Omdat de menselijke geschiedenis wordt getekend door een opeenvolging van oorlogen, lijkt het naïef te veronderstellen dat ooit eeuwige vrede zal kunnen ontstaan. Als we die hoop echter zouden opgeven, is ons menselijk streven zinloos en kunnen we ons best beperken tot 'er zo goed mogelijk van leven'. Objectief gezien is hier niets mis mee.

We kunnen echter het vermetel standpunt innemen buiten de objectieve werkelijkheid te treden. Vanuit dit externe standpunt beoordelen we de werkelijkheid als objectieve waarnemers die een zekere afstand van die werkelijkheid hebben genomen, alhoewel wij er natuurlijk altijd deel van blijven uitmaken. Door buiten de objectieve werkelijkheid te treden, gaan we niet op in de totaliteit van de eindige wereld. Dit standpunt is vermetel omdat wij ons bestaan in de wereld beschouwen vanuit het perspectief van de Oneindige. In die relatie komt het visioen van de Messiaanse vrede. Hier wordt de totaliteit doorbroken. Het transcendente laat zijn licht schijnen op ons bestaan in het hier en nu.

In zekere zin is het beschouwen van de objectieve werkelijkheid vanuit het perspectief van de Oneindige objectiever dan de objectiviteit. De relatie met de Oneindige is de ervaring bij uitstek, waardoor ik mij losmaak van de reductie tot het Zelfde. In deze relatie doorbreek ik de subjectiviteit. De objectieve werkelijkheid is iets wat ik subjectief beleef: het is een ik dat ziet en meet. Door een ander perspectief in te nemen, namelijk van de Oneindige in plaats van het Ik, benader ik een hogere vorm van objectiviteit.

Concreet betekent het leven te zien vanuit het standpunt van de Oneindige dat we open staan voor wat de Oneindige ons openbaart. Die openbaring verloopt via de Ander. De Ander staat radicaal buiten mijn werkelijkheid. Hij laat zich niet reduceren tot het Zelfde. Van de Ander gaat een appel uit tot het Ik. Een appel om mij verantwoordelijk te gedragen, dit is goed te zijn.

Oorlogen en conflicten zullen uit de wereld worden gebannen als de Oneindige de maat wordt van alle dingen, in plaats van het Ik. Niet de mens is de maat van alle dingen, maar datgene wat de objectieve werkelijkheid transcendeert. Door open te staan voor het appel van de Ander, wat niets anders is dan de openbaring van de Oneindige via de medemens, wordt de Ander niet gereduceerd tot een object dat al of niet bruikbaar is voor de verzadiging van mijn behoeften. De waarde van de Ander wordt niet afgeleid uit zijn identiteit, zijn afkomst, zijn lidmaatschap van een partij of kerk, zijn talenten of zijn uiterlijk. De Ander heeft een intrinsieke waarde omdat de Oneindige via hem op mij een appel doet om het goede te doen en de vrede te bewaren.

Die openbaring van de Oneindige is een simpele boodschap: 'Bemint uw vijanden, doet wel aan die u haten, zegent hen die u vervloeken en bidt voor hen die u mishandelen' (uit het christelijk evangelie, Lucas 6, 27-28). 'Bidt voor hen die u vervolgen' (Mattheüs 5:44) en ' Ga niet tegen het kwaad in. Als iemand u op uw rechterwang slaat, keer hem dan ook uw linkerwang toe' (Mattheüs 5: 39). Als deze christelijke geboden worden gevolgd, komt er een einde aan oorlog, terreur, tirannie en broedermoord in islamitische landen, komt er vrede in het Midden-Oosten en in de rest van de wereld. Wat opvalt bij deze geboden uit het Nieuwe Testament is dat binnen de totaliteit van onze wereld zij onaanvaardbaar zijn. Ze betekenen echter wel een bevrijding uit de totaliteit. Door deze liefde voor de medemens, zelfs voor onze vijanden, treedt het Ik uit de reductie tot het Zelfde. Het is namelijk het Ik dat bepaalt wie de vijand is. De vijand is diegene die het Ik benadeelt. De behoeften van het Ik staan daarom centraal in het vijandbeeld. Wie echter de behoeften van de Ander centraal stelt, die heeft geen vijanden. Liefde voor de vijand is daarom de logische consequentie van de ethiek of van de liefde voor de naaste. De naaste is iedereen; iedereen is mijn naaste; de eerste de beste mens die ik ontmoet is mijn naaste; ik kan niemand uitsluiten als mijn naaste.

Het Ik treedt door deze liefde voor de naasten buiten de totaliteit, om deel uit te maken van de Oneindige. Hij bevrijdt zich uit een sterfelijk bestaan om de Oneindige in de wereld te brengen.

Een ander zeer belangrijk aspect in de openbaring dat we in het Nieuwe Testament terugvinden is dat de mensen individueel worden aangesproken en dat daarom alle mensen gelijkwaardig zijn. De naastenliefde is een zaak van een ik tegenover een jij. Het gaat om individuele verantwoordelijkheid. Ook de geringste wordt opgeroepen: de arme weduwe die een penning in de offerblok stort, stelt een even grootse daad als de rijke die van zijn rijkdom geeft. Zij geeft van haar armoede. Dit aspect betekende een revolutie voor de gehele mensheid. Vanaf nu staan de individuen in dienst van de Ander. Hier werd de basis gelegd van het individualisme dat de westerse beschaving tot zo'n grote hoogte heeft gebracht. In de geest van dit essay vatten we het individualisme op als het gehoor geven aan het appel om mijn individuele verantwoordelijkheid voor de Ander op te nemen. In christelijke zin is individualisme niets anders dan persoonlijk engagement voor de Ander.

Het vreemde is dat deze revolutie elke dag opnieuw moet starten en dat elk individu op elk moment van zijn leven revolutionair moet durven zijn. Zoals eerder gezegd is elke daad van goedheid een revolutionaire daad die ingaat tegen tegen de logica van het Zijn. Willen we de totaliteit van het Zijn doorbreken, en daarmee een einde maken aan de eindeloze opeenvolging van conflicten en oorlogen, dan is een permanente revolutie van de individuen noodzakelijk. Het is de zedelijke plicht van elk individu om de tekortkomingen van de Staat te bestrijden. Wie in een dictatuur leeft of wie burger is van een Staat waar grote ongelijkheid heerst, moet tot het bittere einde opkomen voor de rechten van zijn medemensen.

Het lijkt al gauw naïef om te veronderstellen dat we de mensen kunnen oproepen gehoor te geven aan het appel van de Ander of aan de evangelische boodschap van liefde voor de vijanden. De meeste mensen hebben al genoeg kopzorgen om ook nog eens op te komen voor de belangen van de Ander. Bij schaarste en tegenspoed komt de mens in de ban van dierlijke instincten en wordt iedereen die vreemd is aan de eigen stam tot vijand uitgeroepen. In bepaalde gebieden in de wereld botsen de culturen met elkaar en lijkt verzoening onhaalbaar.

Vanuit de objectieve werkelijkheid is oorlog hier noodzakelijk en moet worden gestreefd naar de totale overwinning, eventueel door de tegenstanders gewoonweg uit te roeien. Zijn is oorlog: te zijn in dit gebied staat gelijk aan overleven bij schaarse middelen en onder dreiging van fanatici die tot alles in staat zijn.

Vanuit het standpunt van de Oneindige is de een verantwoordelijk voor het welzijn van de Ander. Het Midden-Oosten conflict is een typisch conflict waar de oplossing verhinderd wordt door de politieke en religieuze systemen die de individuen belemmeren hun verantwoordelijkheid op te nemen en te getuigen van de liefde voor hun medemensen. Een oplossing komt slechts in zicht als een meerderheid van de burgers het initiatief in eigen hand neemt en solidair het lot van de Anderen, - de vijand volgens het systeem-, probeert te verbeteren.

Op internationale schaal zou de Messiaanse vrede bereikt kunnen worden door een massale beweging onder de individuen om als groepen zich voor elkaar en voor anderen in te zetten. Een permanente revolutie van moslims voor een verlicht Kalifaat, van zwarten voor Afrika en van Europeanen voor een sterk Europa, zodat het Groot Islamitische Kalifaat, de Verenigde Staten van Afrika en de Confederatie van Europese Staten elk vanuit een sterke identiteit en een verantwoordelijke politiek in onderlinge solidariteit borg staan voor vrede en welzijn in de wereld.

SLOTBESCHOUWING

In deze 21ste eeuw zal worden beslist of de mensheid zal overleven. Ofwel gaan we ten onder ten gevolge van de klimaatverandering en de vermenging van volkeren. Ofwel wordt deze eeuw de eeuw van de spiritualiteit waar de mensen hun ethische verantwoordelijkheid opnemen.

Om een herhaling van de verschrikkingen uit de vorige eeuw te voorkomen, moeten we durven de noodzakelijke maatregelen te nemen. Het gaat niet om een plan voor 2030 of 2050. Een verandering van levensstijl van de mensen over de gehele wereld moet het liefst vandaag ingaan. Het gaat om een versoering, minder materialisme en minder hebzucht. Dit zal echter samengaan met een verrijking van het sociale leven.

De massa-immigratie moet worden stopgezet en vervangen door een mondiaal netwerk van solidariteit. We moeten durven te erkennen dat de islam niet te integreren is in andere culturen. Deze religie verdient echter alle respect, zodat de mogelijkheid moet worden gecreëerd voor de moslims om in hun eigen landen vrede, welzijn en welvaart te verwezenlijken. Een remigratie van alle moslims uit westerse landen zal dit laatste mogelijk maken en een enorme stimulans geven aan de ontwikkeling van de landen van herkomst. Samen met een duurzame solidaire ondersteuning vanuit de landen van waaruit de moslims terugkeren, zal de massale remigratie de wereldgemeenschap behoeden voor een door de mensen veroorzaakte Apocalyps.

